

Veranderende leefvormen in het Vlaamse Gewest, 1990-2007 (en 2021)

**Een analyse van gegevens uit
het Rijksregister**

Edith Lodewijckx

Studiedienst van de Vlaamse Regering

Vlaamse overheid

Veranderende leefvormen in het Vlaamse Gewest, 1990-2007 (en 2021)

**Een analyse van gegevens uit
het Rijksregister**

Edith Lodewijckx

Samenstelling

Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Studiedienst van de Vlaamse Regering

Edith Lodewijckx

Leescomité

Martine Corijn, Luc Deschamps, Josée Lemaître,
Ronald Schoenmaeckers, Lieve Vanderleyden, Paul Willems

Verantwoordelijke uitgever

Josée Lemaître
Administrateur-generaal
Boudewijnlaan 30 - bus 23
1000 Brussel

Lay-out cover

Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Communicatie
Patricia Van Dichel

Druk

Acco Drukkerij

Depotnummer

D/2008/3241/277

Bestellingen

<http://publicaties.vlaanderen.be>

INHOUDSTAFEL

1.	Inleiding.....	1
2.	Gebruikte gegevensbron	2
3.	De samenstelling van de bevolking in 1990-2007	4
4.	Huishoudens in 1990-2007	6
4.1.	Het aantal huishoudens neemt toe, de grootte van de huishoudens daalt	6
4.2.	Verschuivingen in de types van huishoudens	8
4.3.	De samenstelling van de huishoudens met kinderen verandert	9
5.	Personen en hun leefvorm in 1990-2007.....	14
5.1.	Tuiswonen	16
5.1.1.	Kinderen wonen minder in een klassiek gezin	16
5.1.2.	Veranderingen in het aantal broers en zussen waarmee kinderen opgroeien	19
5.1.3.	Kinderen hebben vaker grijzende ouders	20
5.1.4.	Jongvolwassenen wonen langer thuis	21
5.2.	Samenwonen met een partner	22
5.2.1.	Minder gehuwd, meer niet-gehuwd samenwonen met een partner	22
5.2.2.	Vooral jongere volwassenen wonen minder, en ouderen wonen meer met een partner samen	23
5.2.3.	Niet-gehuwd samenwonen neemt een hoge vlucht bij 25- tot 39-jarigen	24
5.2.4.	Gehuwd samenwonen met een partner van gelijk geslacht neemt toe	27
5.3.	Samenwonen met kinderen	27
5.3.1.	Steeds minder personen met thuiswonende kinderen	27
5.3.2.	Vooral 25- tot 34-jarigen wonen minder met kinderen samen	29
5.3.3.	Een dalende populariteit van het klassieke gezin	30
5.3.4.	Alleenstaande ouders vormen een heterogene groep	32
5.3.5.	De oudste ouderen wonen minder in bij zoon of dochter	34
5.4.	Alleenwonen	36
5.4.1.	Steeds meer alleenwonenden	36
5.4.2.	Veranderingen in het alleenwonen verschillen naargelang leeftijd en geslacht	37
5.4.3.	Alleenwonenden, een heterogene groep	39
5.5.	Collectief wonen	40
5.5.1.	Steeds meer personen die collectief wonen	40
5.5.2.	Vooral de oudste vrouwen wonen collectief	41
6.	Leefvormen in 2021	44
6.1.	Kinderen zullen vaker opgroeien bij een niet-gehuwd paar en bij een alleenstaande ouder	45
6.2.	Jongvolwassenen zullen nog langer thuiswonen.....	46
6.3.	Op bijna alle leeftijden zal men minder met een partner samenwonen	47
6.4.	Vooral 25- tot 49-jarigen zullen minder met kinderen samenleven	48
6.5.	Vooral meer oudere alleenwonenden in 2021	49
6.6.	Het aantal 85-plussers in collectieve voorzieningen zal sterk toenemen	51
7.	Aandachtspunten voor het beleid.....	53
8.	Literatuur	57
9.	Lijst van de figuren.....	60
10.	Lijst van de tabellen	63

1. Inleiding

Studies over de veranderingen in de aantallen en de types van huishoudens en over personen en hun veranderende leefvorm zijn niet louter vanuit een puur demografisch oogpunt te rechtvaardigen. Beleidsmakers en onderzoekers hebben nood aan kennis over huishoudens en aan informatie over leefvormen.

Een beleid inzake woningbehoeften bijvoorbeeld heeft behoefte aan kennis over de evoluties in de huishoudens, veel meer dan aan de veranderingen in bevolkingsaantallen. Belastingen, huisvuilophaling, aansluitingen op het elektriciteitsnet, gasvoorziening en andere nutsvoorzieningen worden geregeld op het niveau van huishoudens. Voor heel wat belangrijke economische stromen vormt vaak het huishouden, meer dan het individu, de fundamentele eenheid. Het inkomen wordt verworven door personen, maar het gezamenlijke inkomen bepaalt mee de uitgavemogelijkheden van een huishouden. Grote maatschappelijke en economische privébestedingen (huisvesting, opvoeding en onderwijs, ...) vinden plaats in de schoot van de huishoudens.

Het is bekend dat de leefvorm van een persoon mee bepalend is voor zijn/haar welbevinden. Het samenwonen met anderen kan bescherming bieden tegen armoede, eenzaamheid en sociale uitsluiting. De gezondheid van een persoon wordt beïnvloed door zijn/haar leefvorm. De ontwikkeling van kinderen wordt mee bepaald door de gezinsvorm waarin zij opgroeien. De mate waarin bijvoorbeeld de oudste ouderen een beroep doen op de thuiszorg of de residentiële zorg is onder meer afhankelijk van het samenleven met anderen, zoals een partner of kinderen.

Kennis over de veranderingen in het aantal huishoudens, de grootte van de huishoudens en de samenstelling ervan, en daarmee samengaan de verandering in de leefvorm van specifieke subgroepen uit de bevolking, is dan ook van belang voor meerdere beleidsdomeinen.

Dit rapport schetst aan de hand van foto's op macroniveau de veranderingen in de samenstelling van de Vlaamse huishoudens en in de leefvormen van de Vlamingen tijdens de periode 1990-2007. Die momentopnamen zijn in feite het netto-effect van alle recente demografische ontwikkelingen die een invloed hebben op de leefvorm, met name het op latere leeftijd verlaten van het ouderlijke huis; het op latere leeftijd huwen en de toename van niet-gehuwd samenwonen ter voorbereiding of ter vervanging van het huwelijk; de toename van echtscheiding en het steeds vaker verbreken van samenwoonrelaties; het aangaan van nieuwe relaties na een scheiding, waardoor eventueel nieuwsamengestelde gezinnen ontstaan; de daling van de vruchtbaarheid, het uitstel van de eerste geboorte, de stijging van de buitenhuwelijkse vruchtbaarheid en de toename van kinderloosheid; de daling van de mortaliteit en de vergrijzing van de bevolking; immigratie uit cultureel verschillende landen van personen met andere huishoudstructuren. Ook sociaal-economische veranderingen hebben een effect op de samenstelling van de huishoudens, zoals het feit dat vrouwen steeds vaker een hogere opleiding volgen en meer buitenshuis werken, waardoor hun kinderaantal wordt beïnvloed. Hedendaagse veranderingen op de arbeidsmarkt, zoals een hogere werkonzekerheid en een stijgende vraag naar flexibiliteit en mobiliteit, doen nieuwe samenlevingsvormen ontstaan. Voorts is er het effect van ideologische veranderingen zoals een toename van de autonomie en de wens tot zelfontplooiing, secularisatie, het verzwakken van sociale normen en de stijgende tolerantie ten aanzien van "afwijkend" gedrag.

De gegevensbron, met name het Rijksregister, maakt het mogelijk om een totaalbeeld van alle inwoners in het Vlaamse Gewest te schetsen.

Sommige beleidsmakers en onderzoekers zijn op zoek naar cijfers over specifieke types van huishoudens, anderen zijn in de eerste plaats geïnteresseerd in personen en hun leefvorm. Beide invalshoeken komen in dit rapport aan bod. De klemtoon ligt wel op de analyses vanuit het standpunt van het individu omdat net dit innoverend is ten aanzien van de klassieke huishoudstatistieken.

Hoofdstuk twee gaat in op de gebruikte gegevensbron en op de manier waarop de bevolkingsgegevens uit het Rijksregister worden aangewend om de veranderingen in de leefvormen jaarlijks op te volgen. Hoofdstuk drie beschrijft kort de veranderingen in de samenstelling van de bevolking tussen 1990 en 2007. Hoofdstuk vier beschouwt de huishoudens als entiteit en geeft een idee over de veranderingen tijdens de periode 1990-

2007 in de stock, de grootte en de samenstelling ervan. In hoofdstuk vijf worden de veranderingen in de leefvormen van de kinderen, de volwassenen en de ouderen toegelicht. Hoofdstuk zes schetst de te verwachten ontwikkelingen in de leefvormen tegen 2021. Hoofdstuk zeven sluit af met enkele aandachtspunten voor het beleid.

Er wordt geen uitgebreid cijfermateriaal in dit rapport weergegeven. De bevindingen worden voornamelijk geïllustreerd aan de hand van figuren, waarvan wel veel cijfers af te leiden zijn. Tabellen met het basismateriaal worden ter beschikking gesteld via de website van de Studiedienst of zijn opvraagbaar bij de auteur.

2. Gebruikte gegevensbron

De analyses in dit rapport zijn gebaseerd op de bevolkingsgegevens die de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI, vroegere NIS) jaarlijks ontvangt van het Rijksregister. Per persoon is gekend: de geboortedatum, het geslacht, de huidige burgerlijke staat, de gemeente waar men woont, het huishouden waartoe men behoort (sequentieel nummer) en de verwantschap met de referentiepersoon van het huishouden.

Op basis van de laatste twee gegevens wordt voor elke persoon de samenstelling van het huishouden waartoe hij/zij behoort, berekend. De huishoudens worden geklasseerd volgens de LIPRO-typologie die is ontwikkeld door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (Van Imhoff en Keilman, 1991). Oorspronkelijk werd deze typologie toegepast door het Steunpunt Demografie van de Vrije Universiteit Brussel op de volkstellingsgegevens (Surkyn, 1999) en door het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies op de Rijksregistergegevens (Lodewijckx, 2001). In 2004 heeft de werkgroep van de Hoge Raad voor de Statistiek "Herziening van de demografische statistieken/huishoudens" die typologie verkozen om de gegevens van het Rijksregister over de huishoudens te verwerken. Sinds 2005 is ze geïmplementeerd in het datawarehouse Arbeidsmarkt van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

Er worden zeven types van particuliere huishoudens onderscheiden (schema 1). Daarnaast zijn er de collectieve huishoudens.

Personen nemen in hun huishouden een specifieke huishoudenspositie in. Binnen eenzelfde type van huishouden kunnen verschillende personen een andere huishoudenspositie innemen. Bijvoorbeeld, het huishouden bestaat uit een gehuwd paar met drie kinderen en de moeder van de echtgenoot. Beide echtgenoten hebben de huishoudenspositie 'gehuwde partner met thuiswonende kinderen'. De drie kinderen krijgen de huishoudenspositie 'kind wonend bij een gehuwd paar' en de inwonende moeder krijgt de huishoudenspositie 'inwonende andere persoon'. In 96% van alle particuliere huishoudens is er geen sprake van een inwonende andere persoon. De huishoudensposities krijgen slechts hun volle betekenis wanneer ze worden verbonden met de leeftijd en het geslacht van de betrokken personen. Er is immers nauwelijks een leeftijdsbeperking voor de mogelijke posities die iemand kan innemen. Het spreekt vanzelf dat bijvoorbeeld de situatie van een alleenstaande moeder van 25 jaar of van 75 jaar volkomen anders is.

Schema 1 De relatie tussen het type van huishouden en de positie van de personen binnen het huishouden

Types van huishoudens		Posities binnen de huishoudens	
Alleenwonende	→ *		alleenwonende
Gehuwd paar zonder thuiswonend kind	→ *		gehuwde partner, zonder thuiswonend kind
	→ *		inwonende andere persoon
Gehuwd paar met thuiswonend(e) kind(eren)	→ *		gehuwde partner, met thuiswonend(e) kind(eren)
	→ *		kind bij een gehuwd paar
	→ *		inwonende andere persoon
Niet-gehuwd samenwonend paar zonder thuiswonend kind	→ *		niet-gehuwd samenwonende partner, zonder thuiswonend kind
	→ *		inwonende andere persoon
Niet-gehuwd samenwonend paar met thuiswonend(e) kind(eren)	→ *		niet-gehuwd samenwonende partner, met thuiswonend(e) kind(eren)
	→ *		kind bij een niet-gehuwd samenwonend paar
	→ *		inwonende andere persoon
Alleenstaande ouder	→ *		alleenstaande ouder
	→ *		kind bij een alleenstaande ouder
	→ *		inwonende andere persoon
Ander type huishouden	→ *		lid van ander type huishouden
Collectief huishouden	→ *		lid van een collectief huishouden

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Partners die niet-gehuwd samenwonen worden in het Rijksregister niet als dusdanig gecodeerd. Ondanks de recente wetwijzigingen die een administratieve categorie 'samenwonend' hebben ingevoerd, zijn momenteel de personen die wettelijk samenwonen en/of een samenlevingscontract afsloten, niet te identificeren in de gegevensbestanden. Bovendien zijn er naast de wettelijk samenwonenden nog steeds de feitelijk samenwonenden. Om niet-gehuwd samenwonende paren als type van huishouden te kunnen onderscheiden werden er regels opgesteld, die garanderen dat het aantal personen dat terecht als niet-gehuwd samenwonend wordt beschouwd, gemaximaliseerd is en dat het aantal foutieve hercoderingen geminimaliseerd is (Lodewijckx & Deboosere, 2008). Niet-gehuwd samenwonende paren zijn volgens onze hercodering altijd van verschillend geslacht. Hercoderen van personen van hetzelfde geslacht tot niet-gehuwd samenwonend paar zou wellicht meer fouten introduceren dan terechte koppelingen. Het is immers de bedoeling van de huishoudenstypologie om samenlevingsvormen te registreren en niet "home-sharing" omwille van de kostprijs.

In de LIPRO-typologie wordt er geen grens gesteld aan de leeftijd van de thuiswonende kinderen. In dit rapport wordt er wel een opsplitsing gemaakt tussen 'afhankelijke' en 'niet-afhankelijke' kinderen. Aangezien de gegevensbank geen informatie over een eigen inkomen of over wel dan niet studeren bevat, wordt de afhankelijkheid van de kinderen benaderd via hun leeftijd. Thuiswonende kinderen jonger dan twintig worden als afhankelijke kinderen beschouwd omdat volgens de Sociaal Economische Enquête 2001 (10%-steekproef) de overgrote meerderheid van hen nog studeert (83% van de 18-jarige Vlamingen die thuiswonen, 77% van de 19-jarigen). Alle kinderen die twintig jaar of ouder zijn, worden bestempeld als 'niet-afhankelijke' kinderen. In de tabellen worden zij vaak verder opgesplitst in twee groepen: 20- tot 24-jarigen en thuiswonende kinderen van 25 jaar en ouder. Een deel van de 20- tot 24-jarigen studeert nog (37% van alle 20- tot 24-jarige Vlamingen in 2005; VRIND, 2008).

Personen die zijn ingeschreven op eenzelfde hoofdverblijfplaats vormen samen één huishouden. De indeling van de huishoudens heeft dus een sterk administratieve grondslag waarmee bij de interpretatie van de cijfers rekening moet worden gehouden. Om tal van redenen van sociale, financiële of administratieve aard kunnen mensen als hun officiële woonplaats een andere dan hun werkelijke verblijfplaats opgeven. Sommige jongeren bijvoorbeeld wonen alleen of wonen niet-gehuwd samen maar blijven bij hun ouders gedomicilieerd om fiscale of andere administratieve redenen. Ouderen die in een rusthuis

zijn opgenomen, staan soms nog op hun voormalig adres ingeschreven omdat bijvoorbeeld de partner nog in de eigen woning verblijft of de eigen woning nog niet werd verkocht. Niet-gehuwd samenwonenden staan soms niet op eenzelfde adres ingeschreven (Lodewijckx, 2001). Ook overheidsbeslissingen kunnen een administratieve samenstelling van een huishouden opleggen die afwijkt van de werkelijkheid. Wachtregisters waarbij personen niet onmiddellijk in het bevolkingsregister worden ingeschreven, kunnen alleenwonenden of eenoudergezinnen creëren waarbij in werkelijkheid de inwonende partner wacht op een administratieve regularisatie.

Onze databank bevat momenteel gegevens van de jaren 1990 tot en met 2007. Het betreft momentopnamen, namelijk telkens de situatie zoals waargenomen op 1 januari. Individuele huishoudens en personen zijn omwille van de privacybescherming niet te volgen doorheen de tijd.

De FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie publiceert jaarlijks tabellen over het aantal huishoudens en de samenstelling ervan (http://www.statbel.fgov.be/figures/d24_nl.asp). Het voornaamste verschil tussen de door ons gebruikte huishoudtypologie en de indeling van de huishoudens die ADSEI hanteert, is de opname van niet-gehuwd samenwonenden als een apart huishoudtype. Het opnemen van niet-gehuwd samenwonenden in de tabellen over huishoudens beschrijft naar onze mening beter de sociologische werkelijkheid. Bovendien heeft dit tot gevolg dat wij een veel kleiner aantal alleenstaande ouders in dezelfde administratieve gegevensbank detecteren dan ADSEI. Er is nog een tweede belangrijk verschil met de tabellen van ADSEI. Wij kennen aan elke persoon een huishoudenspositie toe. Dit laat toe om voor specifieke subgroepen uit de bevolking hun leefvorm te beschrijven. Denken we bijvoorbeeld aan de veranderingen in de leefvorm van de kinderen of van de oudste ouderen. Niet langer de huishoudens maar wel de personen (bijvoorbeeld de kinderen of de oudste ouderen) zijn dan de eenheid van analyse.

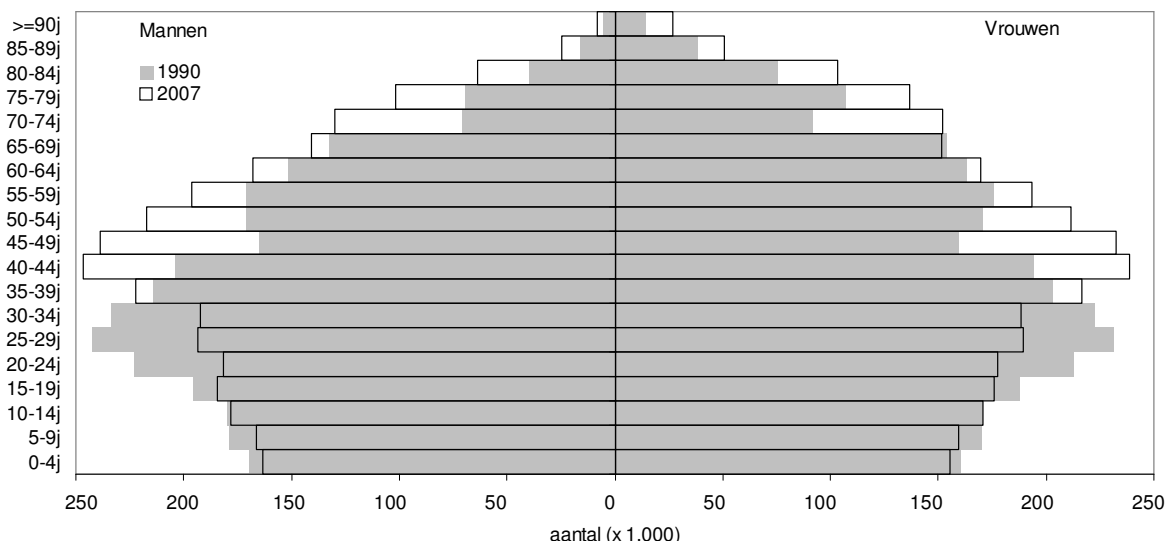
3. De samenstelling van de bevolking in 1990-2007

Veranderingen in de leefvormen houden onder meer verband met een bevolkingsgroei of -krimp en met veranderingen in de samenstelling van de bevolking naar geslacht, leeftijd en burgerlijke staat. Vandaar dat eerst even wordt stilgestaan bij de veranderende samenstelling van de bevolking. Doorheen dit rapport wordt hiernaar meermaals verwezen.

De leeftijdsopbouw van de bevolking in het Vlaamse Gewest veranderde tussen 1990 en 2007. Dit is het gevolg van de schommelingen in het jaarlijkse aantal geboorten in de 20^e eeuw: een terugloop van geboorten tijdens WOI en WOII, de babyboom van de late jaren vijftig en begin van de jaren zestig, en de daaropvolgende daling van het jaarlijkse aantal geboorten (Willems, 2001). Zeer recent stijgt het aantal geboorten maar dit is nog niet merkbaar in figuur 1 omdat de jongste leeftijdsgroep de 0- tot 4-jarigen omvat. De toegenomen levensverwachting (http://www.statbel.fgov.be/figures/d23_nl.asp#6) is ongetwijfeld mee verantwoordelijk voor de sterke toename van het aantal ouderen. Maar ook migratie beïnvloedt de samenstelling van de bevolking.

Het aantal personen uit de middenleeftijdsgroep en het aantal ouderen, zowel mannen als vrouwen, nam toe tussen 1990 en 2007 (figuur 1). In 2007 zijn er 342 duizend 35- tot 54-jarigen meer dan in 1990 en zijn er 338 duizend 55-plussers meer. Daarentegen nam het aantal kinderen en vooral het aantal jongvolwassenen af: er zijn 59 duizend 0- tot 19-jarigen en 244 duizend 20- tot 34-jarigen minder in 2007.

Figuur 1 Leeftijdsofbouw naar geslacht - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

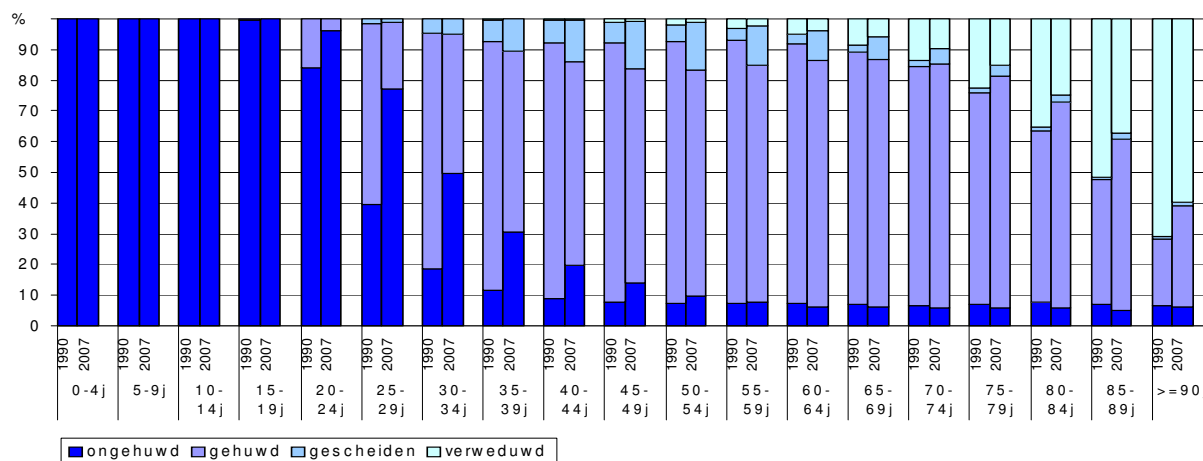

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

De samenstelling van de bevolking naar burgerlijke staat veranderde eveneens (figuren 2 en 3). Dit komt onder meer door het steeds langer uitstellen van het eerste huwelijk, door het afstel van het huwelijk, door de aanhoudende toename van het aantal echtscheidingen en door het op latere leeftijd verwezuwen.

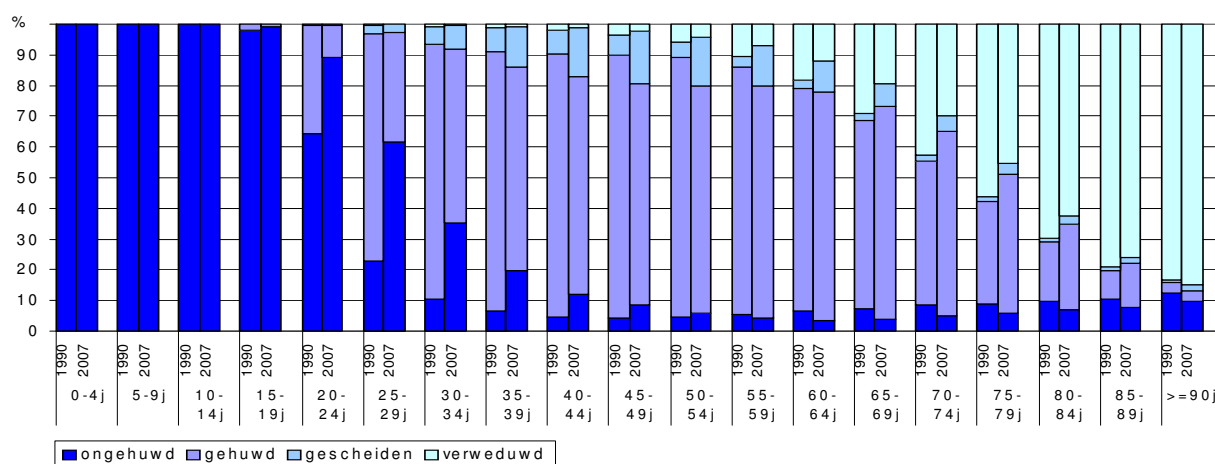
De meest opvallende veranderingen zijn: procentueel meer ongehuwde 20- tot 39-jarigen in 2007, meer gescheiden 35- tot 69-jarige mannen en 35- tot 64-jarige vrouwen, minder gehuwde 20- tot 59-jarigen, meer gehuwde mannen van 75 jaar en ouder en meer gehuwde 65- tot 84-jarige vrouwen, minder weduwnaars ouder dan 75 jaar en minder weduwen van 60 tot 84 jaar.

**Figuur 2 Mannen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 1990 en 2007**

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 3 Vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

4. Huishoudens in 1990-2007

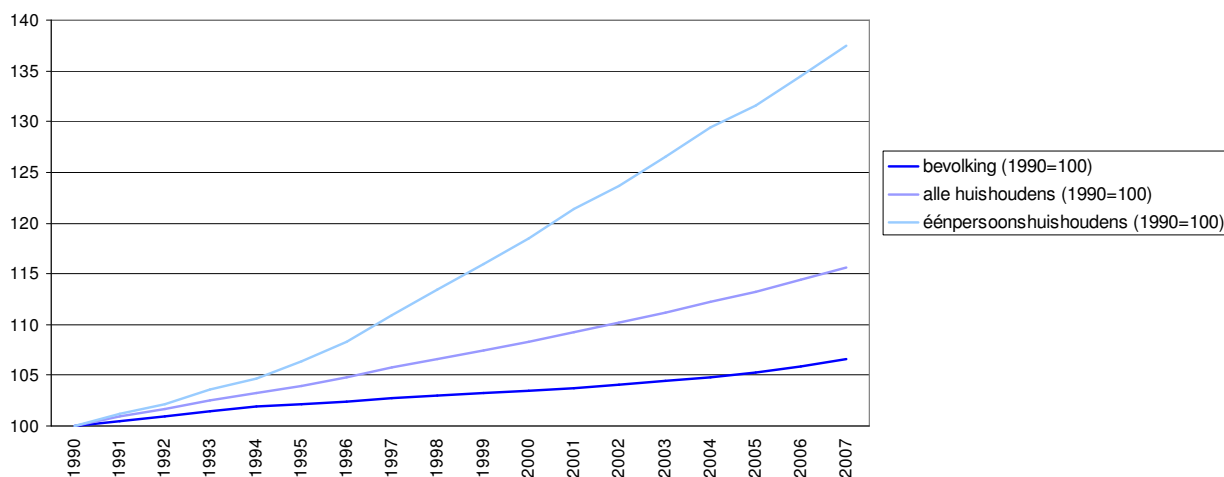
Eerst worden de veranderingen in het aantal particuliere huishoudens en in de grootte van de huishoudens bekeken. Vervolgens worden de verschuivingen in de zeven types van huishoudens (schema 1) toegelicht. Ten slotte worden de huishoudens met thuiswonende kinderen meer in detail besproken. Hierbij komen eerst de huishoudens met afhankelijke, daarna de huishoudens met niet-afhankelijke kinderen aan bod.

4.1. Het aantal huishoudens neemt toe, de grootte van de huishoudens daalt

In de periode 1990-2007 nam het aantal huishoudens in het Vlaamse Gewest met 344 duizend toe tot bijna 2,6 miljoen. De groei van het aantal huishoudens in die periode (16%) was groter dan die van de totale bevolking (7%) (figuur 4). Deze relatief grotere toename van het aantal huishoudens hing samen met de voortgaande huishoudensverdunning ten gevolge van de daling van de vruchtbaarheid, de toename van (echt)scheiding en de vergrijzing van de bevolking. Een steeds groter aantal oudere paren en alleenstaande ouderen bleef een eigen huishouden voeren.

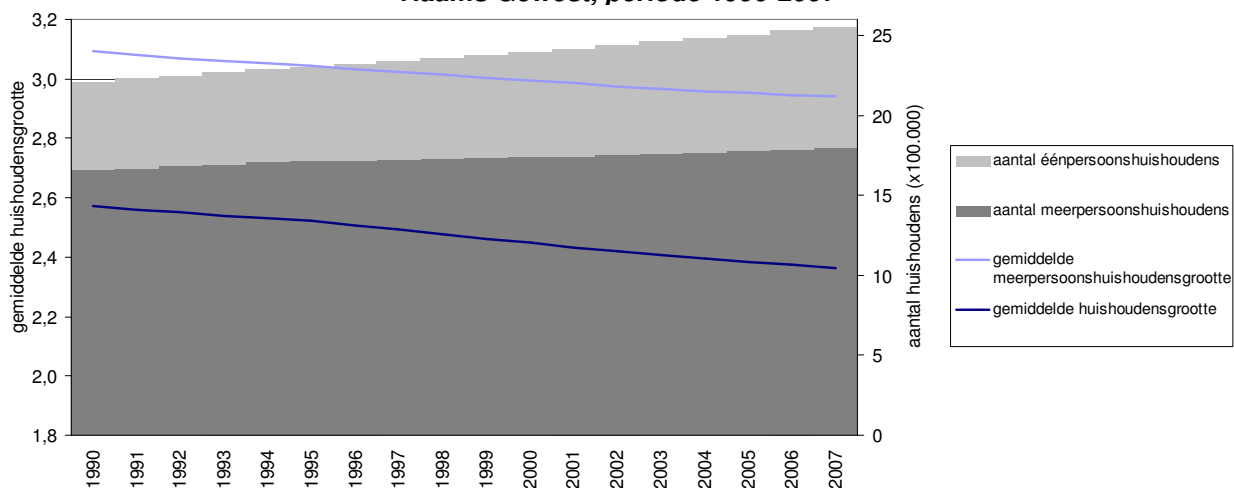
In een tijdsspanne van zeventien jaar daalde de gemiddelde huishoudensgrootte van 2,57 naar 2,36 (figuur 5). Die daling was vooral het gevolg van een spectaculaire toename van de eenpersoonshuishoudens. Tussen 1990 en 2007 (maar veel sterker na 1995) nam het aantal eenpersoonshuishoudens toe met 207 duizend, een toename van 37% (figuur 4). Maar ook de gemiddelde omvang van de meerpersoonshuishoudens liep terug van 3,09 naar 2,94 (figuur 5). In de loop van 1990-2007 bestonden de meerpersoonshuishoudens verhoudingsgewijs steeds meer uit twee personen en steeds minder uit drie of vier personen (figuur 6). Het aandeel huishoudens met vijf of meer huishoudleden was laag en bleef nagenoeg hetzelfde.

Figuur 4 Groei van de bevolking, de particuliere huishoudens en de eenpersoonshuishoudens - Vlaams Gewest, periode 1990-2007

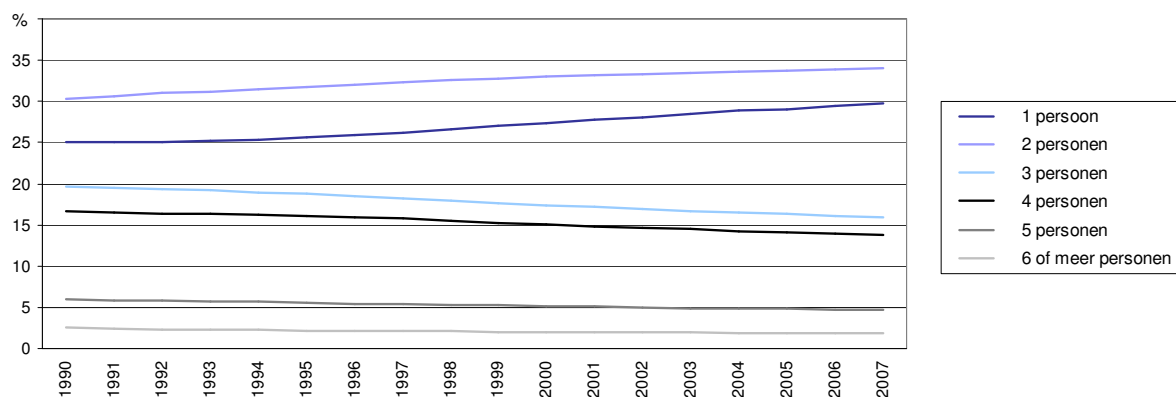
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 5 Aantal meerpersoons- en eenpersoonshuishoudens, de gemiddelde grootte van alle particuliere huishoudens en van de meerpersoonshuishoudens Vlaams Gewest, periode 1990-2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 6 Huishoudens naar aantal huishoudleden (in %) - Vlaams Gewest, periode 1990-2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

4.2. Verschuivingen in de types van huishoudens

In de periode 1990-2007 nam het aantal *eenpersoonshuishoudens* toe van 552 tot 758 duizend (tabel 1). Het is sinds 2007 het meest voorkomende type van huishouden (30% van alle particuliere huishoudens; figuur 7).

Het belangrijkste huishoudtype in 1990, dat van de *gehuwde paren met thuiswonende kinderen*, nam in de afgelopen jaren voortdurend af en staat sinds 2007 op de tweede plaats (28%). Het ging vooral om een daling van de gehuwde paren met afhankelijke kinderen; er zijn in 2007 173 duizend gehuwde paren met minstens één thuiswonende 0- tot 19-jarige (stief)zoon of (stief)dochter minder dan zeventien jaar eerder (tabel 1). Tevens verminderde het aantal gehuwde paren waarvan het jongste thuiswonende kind 20 tot 24 jaar is. De gehuwde paren waarvan het jongste thuiswonende kind minstens 25 jaar is, namen in aantal toe tot 105 duizend paren in 2005, waarna het aantal opnieuw lichtjes verminderde tot 104 duizend in 2007.

Gehuwde paren zonder thuiswonende kinderen zijn het derde belangrijkste huishoudtype in 2007. Er zijn 67 duizend gehuwde paren zonder kinderen meer in 2007 dan in 1990.

In relatieve zin vond de sterkste groei plaats in de vooralsnog aanzienlijk kleinere groep van de *niet-gehuwd samenwonende paren met en zonder thuiswonende kinderen* (respectievelijk een groei van 376% en 260%).

Niet-gehuwd samenwonende paren met thuiswonende kinderen zijn overwegend huishoudens met afhankelijke kinderen (100 duizend van de 109 duizend huishoudens in 2007).

De sterkste verandering (een groei van 399%) betrof de niet-gehuwd samenwonende paren met afhankelijke kinderen.

Het aantal *eenouderhuishoudens* nam eveneens toe: in 2007 zijn er 58 duizend, waarvan 44 duizend met afhankelijke kinderen, meer dan in 1990.

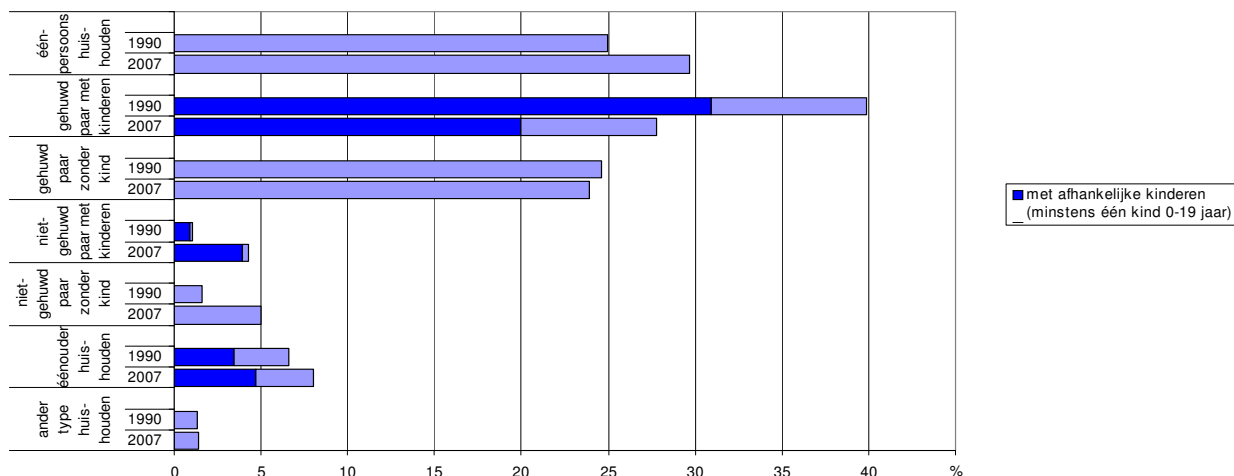
De '*andere types huishoudens*' namen in aantal minder toe dan de voorgaande zes huishoudtypes. Andere types van huishoudens zijn bijvoorbeeld samenwonende broers of zussen, samenwonende vrienden, een huishouden dat bestaat uit meerdere familiekeren, ...

Tabel 1 Particuliere huishoudens, naar type - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

	1990	2007	Verschil 1990-2007	
	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	%
Eenpersoonshuishouden	551,6	758,4	206,7	38
Gehuwd paar zonder thuiswonend kind	544,8	611,3	66,5	12
Gehuwd paar met thuiswonend(e) kind(eren)	881,8	709,3	-172,5	-20
jongste kind 0-19 jaar	684,4	511,4	-173,0	-25
jongste kind 20-24 jaar	115,7	94,0	-21,7	-19
jongste kind 25 jaar of ouder	81,8	104,0	22,2	27
Niet-gehuwd paar zonder thuiswonend kind	35,5	127,8	92,3	260
Niet-gehuwd paar met thuiswonend(e) kind(eren)	22,9	108,9	86,0	376
jongste kind 0-19 jaar	20,1	100,2	80,1	399
jongste kind 20-24 jaar	1,7	5,1	3,4	204
jongste kind 25 jaar of ouder	1,1	3,6	2,5	220
Eenouderhuishouden met	146,8	205,1	58,3	40
jongste kind 0-19 jaar	76,6	120,3	43,7	57
jongste kind 20-24 jaar	21,3	25,6	4,2	20
jongste kind 25 jaar of ouder	48,9	59,2	10,3	21
Ander type huishouden	29,2	36,2	7,0	24
Alle huishoudens	2.212,6	2.557,0	344,3	16

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 7 Types van huishoudens (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

4.3. De samenstelling van de huishoudens met kinderen verandert

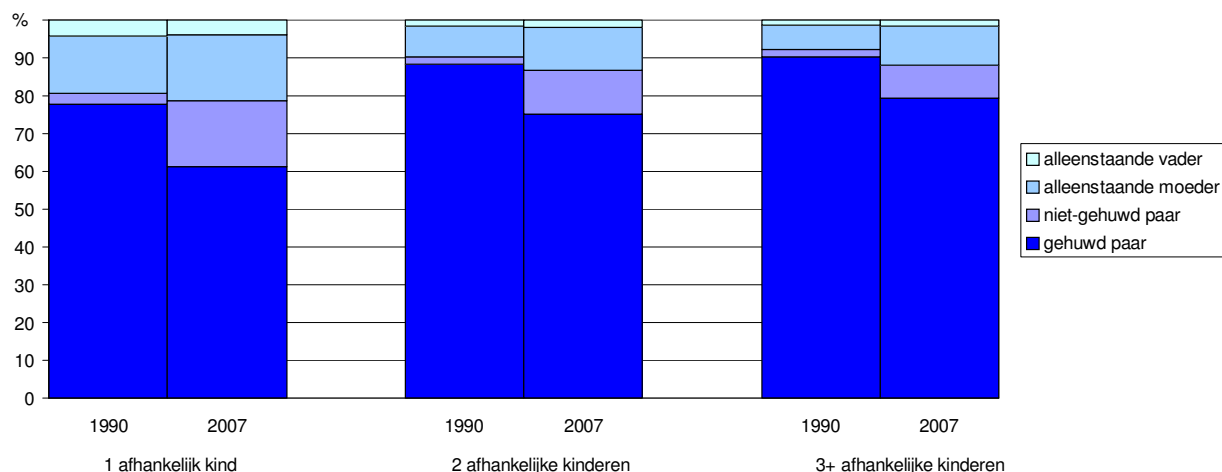
Huishoudens met afhankelijke kinderen

In 1990 waren er 781 duizend huishoudens met afhankelijke kinderen. Dit aantal daalde gestaag in de periode 1990-2004 tot minder dan 725 duizend, waarna het opnieuw toenam tot 732 duizend in 2007. Momenteel vertegenwoordigen deze huishoudens bijna 29% van alle huishoudens, in 1990 was het nog 35%. In 93 duizend van die 732 duizend huishoudens met afhankelijke kinderen wonen er ook nog kinderen die minstens 20 jaar zijn (tabel B1).

In 1990 stond in 84% van alle huishoudens met afhankelijke kinderen een gehuwd paar aan het hoofd van dat huishouden. In 2007 geldt dit nog voor 70%. Huishoudens met afhankelijke kinderen hebben in 2007 vaker een niet-gehuwd paar (van 2% naar 14%) of een alleenstaande moeder (van 11% naar 14%) als gezinshoofd. Op beide tijdstippen gaat het in 3% om een alleenstaande vader.

De grootste veranderingen traden op in de huishoudens met één afhankelijk kind (figuur 8). Op beide tijdstippen geldt dat hoe meer afhankelijke kinderen tot het huishouden behoren, hoe groter de kans is dat een gehuwd paar de gezinsverantwoordelijkheid draagt.

Figuur 8 Huishoudens naar type, per aantal afhankelijke kinderen (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

In 2007 dragen minder huishoudens de zorg voor afhankelijke kinderen. Maar als er sprake is van kinderlast, dan gaat het om lichtjes meer kinderen in 2007 dan in 1990. Het gemiddelde aantal afhankelijke kinderen per huishouden nam toe van 1,76 tot 1,79 (tabel 2). Die toename deed zich vooral voor bij de gehuwde paren (een toename van 0,12 kinderen), bij de alleenstaande moeders (een toename van 0,09) en bij de alleenstaande vaders (een toename van 0,04).

Bij de niet-gehuwde paren is er sprake van gemiddeld iets minder afhankelijke kinderen in 2007 dan in 1990 (een afname van 0,04). In de beschouwde periode nam het aantal niet-gehuwde paren met (zeer) jonge kinderen sterk toe (tabel 3); die huishoudens zitten nog volop in de fase van de gezinsuitbreiding.

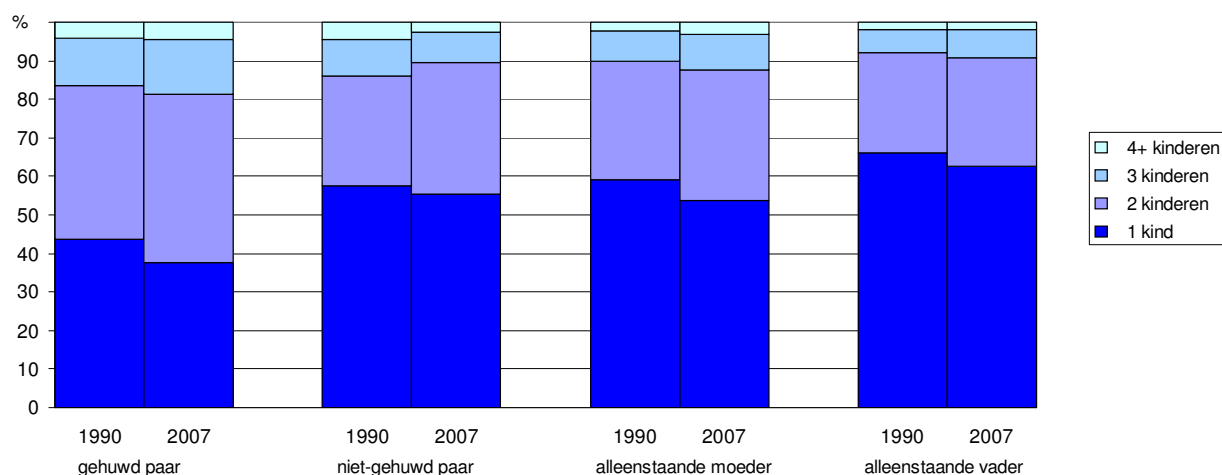
Op beide tijdstippen is het aantal afhankelijke kinderen groter bij de gehuwde paren dan bij de niet-gehuwd samenwonende paren en de alleenstaande ouders (figuur 9).

Tabel 2 Gemiddeld aantal afhankelijke kinderen en gemiddelde leeftijd van het jongste kind in huishoudens met afhankelijke kinderen, per type van huishouden Vlaams Gewest, 1990 en 2007

	Gemiddeld aantal afhankelijke kinderen		Gemiddelde leeftijd van het jongste kind	
	1990	2007	1990	2007
Alle huishoudens met afhankelijke kinderen	1,76	1,79	8,77	8,62
Gehuwde paren met afhankelijke kinderen	1,79	1,87	8,58	8,89
Niet-gehuwde paren met afhankelijke kinderen	1,63	1,59	7,54	5,19
Alleenstaande moeders met afhankelijke kinderen	1,54	1,63	10,49	10,12
Alleenstaande vaders met afhankelijke kinderen	1,45	1,49	12,06	11,67

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 9 Huishoudens naar aantal afhankelijke kinderen, per type (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

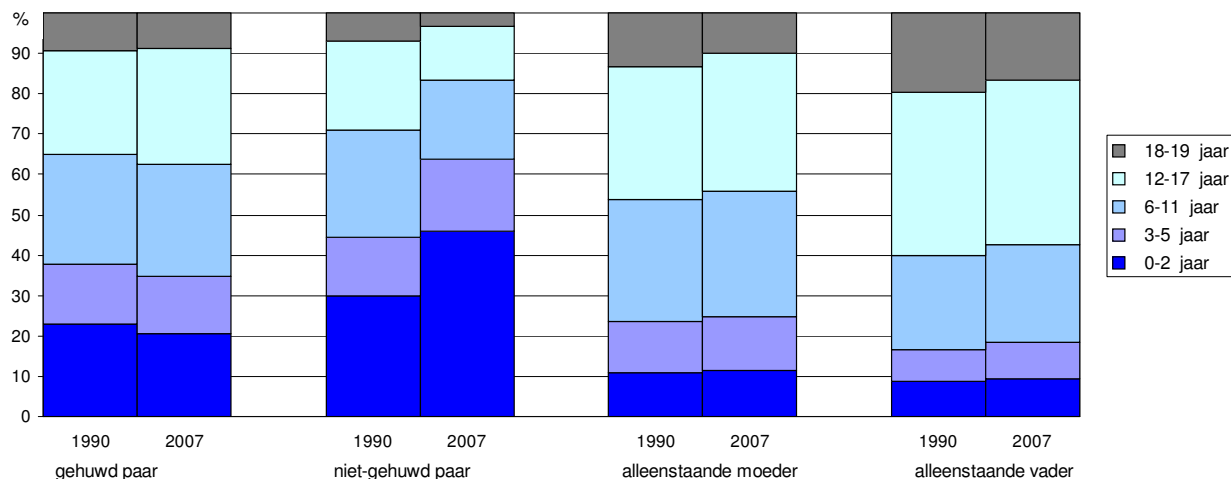

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

De gemiddelde leeftijd van het jongste afhankelijke kind daalde van 8,77 in 1990 naar 8,62 jaar in 2007. Enkel bij de gehuwde paren was er een toename van de leeftijd van de afhankelijke kinderen (tabel 2). De grootste verandering trad op bij de niet-gehuwde paren: in 1990 had 30% een kind jonger dan drie jaar, in 2007 46% (figuur 10). Alleenstaande vaders hebben op beide tijdstippen verhoudingsgewijs minder afhankelijke kinderen in hun

huishouden, en bovendien zijn hun kinderen ouder dan in de andere types van huishoudens. Alleenstaande ouders hebben doorgaans iets oudere kinderen dan paren omdat zij voordien deel uitmaakten van een paar en zij zich bijgevolg in een latere fase van de gezinscyclus bevinden.

Figuur 10 Huishoudens naar leeftijd van het jongste thuiswonende kind, per type (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Tabel 3 schetst de evolutie van het aantal huishoudens met (zeer) jonge kinderen. In 1990 waren er in het Vlaamse Gewest 171 duizend huishoudens met minstens één kind jonger dan drie jaar: 150 duizend met één kind, 20 duizend met twee en 592 met drie of meer kinderen jonger dan drie jaar. In 2007 gaat het om een kleiner aantal huishoudens, vooral om een kleiner aantal met één kind jonger dan drie (144 duizend). In 1990 stond aan het hoofd van het grootste deel van de huishoudens met zeer jonge kinderen een gehuwd paar. Dat geldt ook in 2007 maar er zijn dan wel 46 duizend niet-gehuwde paren met minstens één 0- tot 2-jarige.

In 1990 waren er 8 duizend huishoudens met minimum één kind jonger dan drie jaar, waarvoor een alleenstaande ouder, meestal een alleenstaande moeder de verantwoordelijkheid droeg. In 2007 gaat het om ruim 13 duizend zulke huishoudens.

In 2007 zijn er bijna 65 duizend alleenstaande ouders met minstens één kind jonger dan 12 jaar, ruim 4 duizend onder hen hebben minstens drie kinderen die de lagere schoolleeftijd nog niet zijn gepasseerd.

Tabel 3 Huishoudens met jonge kinderen, naar aantal en leeftijd van de kinderen, per type. Vlaams Gewest, 1990 en 2007

	Totaal aantal huishoudens	Type van huishoudens			
		Gehuwd paar	Niet-gehuwd paar	Alleenst. moeder	Alleenst. vader
Huishoudens in 1990 met:					
1 kind, < 3 jaar	150.499	137.635	5.382	6.370	1.112
2 kinderen, < 3 jaar	19.748	18.541	594	511	102
3+ kinderen, < 3 jaar	592	559	20	9	4
Huishoudens in 1990 met:					
1 kind, < 6 jaar	198.285	177.167	7.008	12.202	1.908
2 kinderen, < 6 jaar	76.365	71.942	1.685	2.349	389
3+ kinderen, < 6 jaar	10.680	10.144	252	253	31
Huishoudens in 1990 met:					
1 kind, < 12 jaar	263.618	227.596	9.346	22.707	3.969
2 kinderen, < 12 jaar	177.264	163.392	3.701	8.901	1.270
3+ kinderen, < 12 jaar	56.339	52.793	1.202	2.035	309
Huishoudens in 2007 met:					
1 kind, < 3 jaar	143.826	90.714	40.809	10.692	1.611
2 kinderen, < 3 jaar	19.702	13.591	4.974	974	163
3+ kinderen, < 3 jaar	545	366	127	40	12
Huishoudens in 2007 met:					
1 kind, < 6 jaar	186.239	116.686	46.516	20.189	2.848
2 kinderen, < 6 jaar	75.052	54.344	15.777	4.305	626
3+ kinderen, < 6 jaar	9.384	72.40	1.513	533	98
Huishoudens in 2007 met:					
1 kind, < 12 jaar	244.885	151.246	51.044	36.968	5.627
2 kinderen, < 12 jaar	172.963	128.463	26.939	15.447	2.114
3+ kinderen, < 12 jaar	50.688	40.543	5.692	3.955	498

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Huishoudens met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen

Tussen 1990 en 2007 nam het aantal huishoudens met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen, d.w.z. kinderen van 20 jaar of ouder, toe met 21 duizend (tabel B1).

In feite verminderde het aantal huishoudens waarvan het jongste kind 20 tot 24 jaar is, met 14 duizend. In 2007 zijn er 12 duizend huishoudens met één 20- tot 24-jarig thuiswonend kind minder dan in 1990. De verandering in het aantal huishoudens met twee of meer 20- tot 24-jarige thuiswonende kinderen of in het aantal huishoudens met één 20- tot 24-jarige en oudere kinderen was veel geringer.

Het aantal huishoudens met alleen kinderen van 25 jaar of ouder nam toe met 35 duizend. Het betrof een toename van 34 duizend huishoudens met één kind dat minstens 25 jaar is.

Huishoudens met thuiswonende kinderen die allemaal 20 jaar of ouder zijn, vertegenwoordigden in 1990 12% en in 2007 11% van alle particuliere huishoudens.

In 2007 wonen in 28% van alle huishoudens met thuiswonende kinderen, uitsluitend niet-afhankelijke kinderen. Bij 16% van de huishoudens met thuiswonende kinderen zijn alle kinderen minstens 25 jaar (tabel 4). In 1990 ging het om 26% en 13%.

In 2007 gaat het in bijna de helft van de huishoudens met één thuiswonend kind om een niet-afhankelijk kind. In bijna één derde van de huishoudens met één kind is dat kind minstens 25 jaar (tabel 4). Hoe ouder kinderen worden, hoe groter de kans is dat hun broers

of zussen het ouderlijke huis al hebben verlaten. Voor huishoudens met minimum vier kinderen bedragen de overeenkomstige cijfers 2% en minder dan 0,5%. Grote huishoudens zijn dus huishoudens die bijna altijd afhankelijke kinderen hebben.

Tabel 4 Huishoudens met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen, per aantal thuiswonende kinderen (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

	1990			2007		
	Huishoudens met thuiswonende kinderen			Huishoudens met thuiswonende kinderen		
	Totaal aantal (=100%)	% waarvan alle kinderen		Totaal aantal (=100%)	% waarvan alle kinderen	
		>=20 jaar	>=25 jaar		>=20 jaar	>=25 jaar
Aantal kinderen						
1	489.168	41,7	23,3	474.491	47,6	31,2
2	387.722	14,0	4,0	385.516	14,9	4,4
3	127.859	8,1	1,6	122.370	6,0	1,2
4 of meer	46.753	4,4	0,8	40.894	2,1	0,4
Totaal	1.051.502	25,7	12,5	1.023.271	28,5	16,3

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

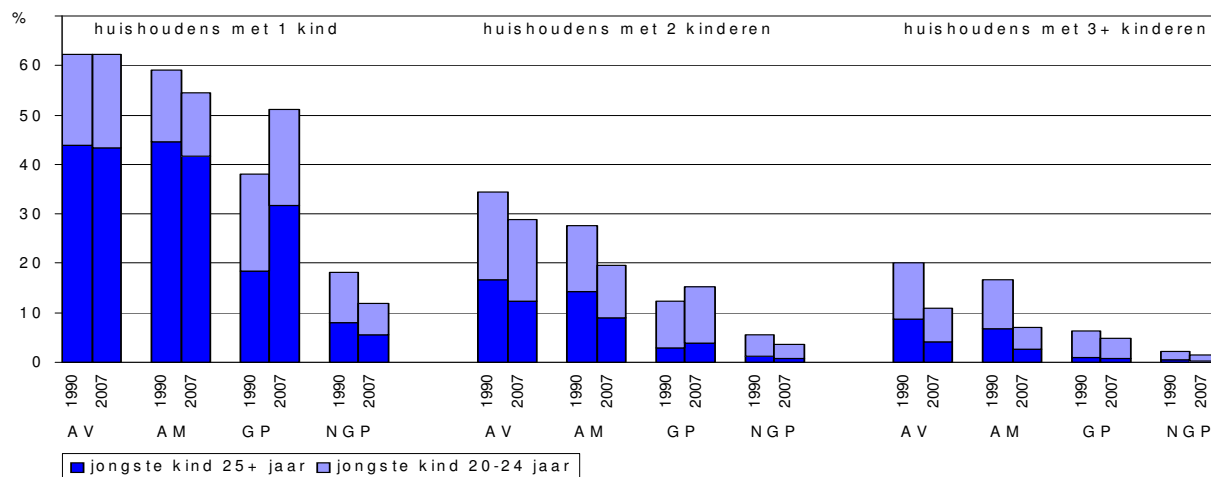
Alleenstaande moeders, maar vooral alleenstaande vaders, hebben vaker uitsluitend niet-afhankelijke kinderen in hun huishouden dan paren met thuiswonende kinderen (figuur 11). Bijvoorbeeld in 2007 wonen zes op tien alleenstaande vaders met één thuiswonend kind, samen met een zoon of een dochter die minstens 20 jaar is. Vier op tien van die alleenstaande vaders leven met een 20- tot 24-jarig kind, twee op tien met een kind dat ouder is. De niet-gehuwd samenwonende paren met thuiswonende kinderen leven het minst met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen samen.

Let wel, het aantal gehuwde paren met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen is veel groter dan het aantal alleenstaande vaders of moeders met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen (tabel 1).

Figuur 11 wijst op de noodzaak om de leeftijd van de thuiswonende kinderen in te bouwen in de huishoudensstatistiek. Bekijken we bijvoorbeeld de leefvormen in functie van de vraag naar zorg. In het geval van niet-gehuwd samenwonende paren met thuiswonende kinderen gaat het overwegend om de zorg voor 'jonge' kinderen. Bij de alleenstaande ouders betreft het minder vaak dit soort zorg; in veel gevallen is er vermoedelijk zelfs sprake van een omgekeerde zorgrelatie, namelijk die van de zoon of dochter voor de vader of moeder.

Onder de alleenstaande moeders en de niet-gehuwd samenwonende paren nam het aandeel met niet-afhankelijke kinderen af in de beschouwde periode, onder de gehuwde paren nam het toe.

Figuur 11 Huishoudens met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen, per type en aantal thuiswonende kinderen (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

AV = alleenstaande vader; AM = alleenstaande moeder; GP = gehuwd paar; NGP = niet-gehuwd paar

5. Personen en hun leefvorm in 1990-2007

Het voorgaande hoofdstuk handelde over de veranderingen in de huishoudens, dit hoofdstuk bespreekt personen en hun leefvorm.

In 2007 telt het Vlaamse Gewest ruim 2,5 miljoen (particuliere) huishoudens (tabel 5). Vier op tien huishoudens zijn gezinnen (huishoudens met thuiswonende kinderen), drie op tien zijn paren zonder thuiswonende kinderen en drie op tien huishoudens bestaan uit één persoon. Getalsmatig legt het gezin het meeste gewicht in de schaal: 3,7 miljoen inwoners van het Vlaamse Gewest, of anders uitgedrukt 61% van de bevolking, maakt deel uit van een gezin. Ongeveer 24% van de bevolking woont met een partner samen zonder dat er kinderen tot het huishouden behoren en 12% van de bevolking woont alleen.

Veranderingen in de samenstelling van de huishoudens gaan uiteraard gepaard met gewijzigde leefvormen voor de individuen (tabel 5). Zo neemt in de periode 1990-2007 het aantal eenpersoonshuishouden toe van 25% tot 30%. In 1990 woont 10% van de bevolking alleen, in 2007 gaat het om ruim 12%.

Tabel 5 Huishoudens naar type en personen naar huishoudtype (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

	% huishoudens van elk type		% personen in elk type	
	1990	2007	1990	2007
Eenpersoonshuishouden	24,9	29,7	9,6	12,4
Gehuwd paar zonder thuiswonend kind	24,6	23,9	19,3	20,2
Niet-gehuwd paar zonder thuiswonend kind	1,6	5,0	1,3	4,2
Gehuwd paar met thuiswonend(e) kind(eren)	39,9	27,7	59,6	45,4
Niet-gehuwd paar met thuiswonend(e) kind(eren)	1,0	4,3	1,5	6,5
Eenouderhuishouden met thuiswonend(e) kind(eren)	6,6	8,0	6,7	8,8
Ander type huishouden	1,3	1,4	1,1	1,3
Collectief huishouden	--	--	0,9	1,2
Aantal huishoudens (x 1.000)	2.212,6	2.557,0		
Aantal personen (x 1.000)			5.739,7	6.117,4

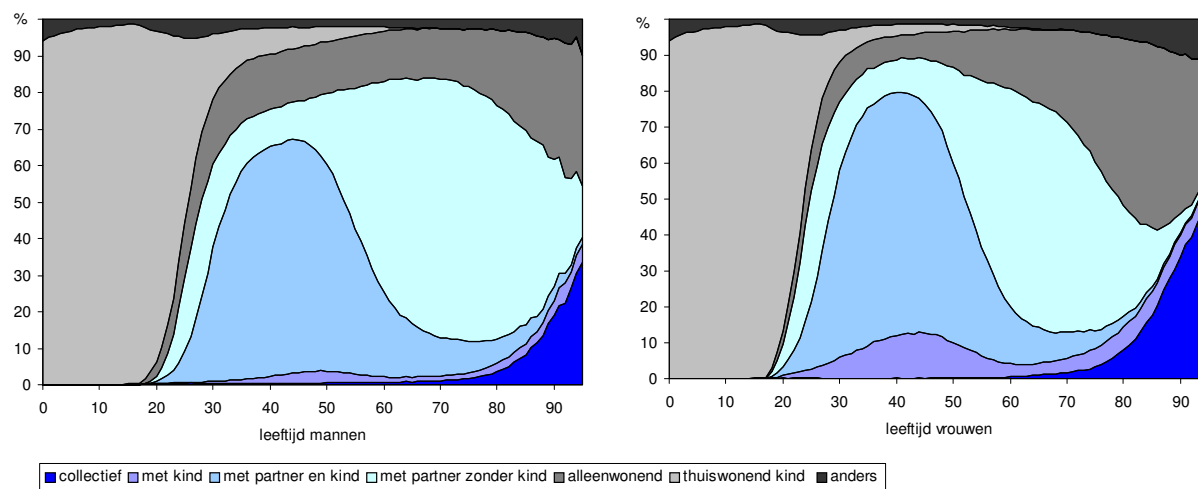
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Analyses van de positie die de personen in het huishouden innemen, kunnen duidelijk maken dat die leefvormen niet op alle leeftijden even belangrijk zijn en dat er verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen.

De huishoudelijke posities beschrijven de levensloopcyclus van de bevolking. Kinderen wonen in grote meerderheid met moeder en/of vader en eventueel met broers en zussen (figuur 12). Terwijl bijna elk 17-jarig meisje nog thuis woont, geldt dit voor de 24-jarigen nog voor minder dan de helft (43%). De overige leeftijdsgenoten zijn inmiddels met een partner gaan samenwonen (27%), hebben een gezin gevormd (16%) of wonen alleen (10%). Op 30-jarige leeftijd woont de helft van de vrouwen met partner én kind(eren) samen. Tussen het 35e en het 44e levensjaar is twee derde van de vrouwen in deze levensfase terechtgekomen. Het samenwonen met partner en kind(eren) duurt ongeveer twintig jaar. Dan start er een nieuwe fase waarbij de kinderen het ouderlijke huis verlaten en men uitsluitend met de partner samenwoont. Vanaf 57 jaar leeft de helft van de vrouwen in een 'lege-nest-gezin'. Dit aandeel neemt toe tot rond 65-jarige leeftijd waarop zes op tien vrouwen enkel met een partner samenleven. Daarna gaan vrouwen meer geleidelijk – meestal door verlies van de partner – alleen verder. De helft van de 83-jarige vrouwen woont alleen. Vanaf 87 jaar is er een grotere spreiding over de diverse leefvormen. Ruim de helft van de alleroudste vrouwen woont in een rusthuis of een rust- en verzorgingstehuis.

Het patroon bij de mannen loopt ongeveer gelijk, maar met een klassieke décalage van twee à drie jaar. Naar het einde toe van de levensloop zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen het grootst. Voor de mannen duurt de 'lege-nest-fase' tot 85 jaar. Pas nadien woont minder dan de helft samen met een partner. Een aandeel alleenwonenden van 50% wordt bij mannen nooit bereikt. Op zeer hoge leeftijd vertoeft slechts één op drie in een collectief huishouden.

Figuur 12 Leefvormen van mannen en vrouwen naar leeftijd (in %) - Vlaams Gewest, 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Uiteraard kunnen individuele levenslopen sterk afwijken van dit dominante levensloopprofiel en maakt lang niet iedereen al de genoemde overgangen mee of maken sommigen bepaalde transitie's meermaals mee. Uit figuur 12 blijkt dat er op elke leeftijd naast de dominante leefvormen ook variante leefvormen voorkomen. Tussen 30 en 39 jaar zijn er bijvoorbeeld twee leefvormen duidelijk herkenbaar. In de eerste plaats gaat het over een paar-huishouden: 12% van de 30- tot 39-jarige vrouwen en 15% van de 30- tot 39-jarige mannen woont uitsluitend met een partner samen. In de tweede plaats gaat het over alleenwonenden. In de leeftijdsgroep 30 tot 39 jaar gaat het gemiddeld over 8% van de vrouwen en over 16% van de mannen. In 2007 leeft ruim één op vijf vrouwen met leeftijd 35 tot 39 jaar en zelfs ruim één op drie mannen in deze leeftijdsgroep niet samen met kinderen. Daarentegen woont 10% van de 35- tot 39-jarige vrouwen met kind(eren) en zonder partner. Voor mannen is dit 1%.

Bij de alleroudste vrouwen woont één op tien in een ander type huishouden. Vaak wonen zij in bij hun zoon of dochter.

Hierna wordt elke leefvorm meer in detail besproken en komen de veranderingen tussen 1990 en 2007 aan bod. Zowel de veranderingen in de aantallen als de veranderingen in de aandelen worden besproken. Procentuele veranderingen wijzen op een gedragsverandering. Veranderingen in aantallen houden verband met die gedragswijziging maar ook met de bevolkingsgroei of -krimp. De veranderingen in aantallen kunnen tegengesteld zijn aan de veranderingen in aandelen. Een (vereenvoudigd) voorbeeld maakt dit duidelijk. Het aantal 80- tot 84-jarige vrouwen in de bevolking neemt toe van 76 duizend in 1990 tot 103 duizend in 2007. Omwille van de stijgende levensverwachting in de periode 1990-2007 – voor mannen is de winst groter dan voor vrouwen – leven vrouwen nu langer samen met hun echtgenoot en zijn er procentueel minder vrouwen op leeftijd 80 tot 84 jaar weduwe dan zeventien jaar geleden. Bijgevolg wonen zij in 2007 procentueel minder alleen dan in 1990 (49% tegenover 51%). Ondanks die gedragswijziging ten nadele van het alleenwonen, zijn er in 2007 meer alleenwonende 80- tot 84-jarige vrouwen dan in 1990 (50 duizend tegenover 39 duizend) omdat er in 2007 veel meer 80- tot 84-jarige vrouwen zijn dan in 1990.

Het is onmogelijk om in dit rapport alle veranderingen in aantallen en in aandelen, voor alle leefvormen van mannen en vrouwen, en voor alle leeftijdsgroepen te bespreken. De auteur heeft gekozen voor de meest relevante veranderingen, waarbij werd uitgegaan van een literatuurstudie en van de vragen die zij in de loop van de voorbije jaren kreeg vanuit de beleidshoek, het middenveld en de academische wereld.

Eerst wordt de leefvorm van de kinderen beschreven, bekeken vanuit het perspectief van het kind. Aansluitend wordt er ingegaan op de thuiswonende jongvolwassenen. Daarna wordt er gekeken naar wie er met een partner samenwoont. En wie heeft er kinderen in het huishouden? De leefvorm wordt dan geanalyseerd vanuit het perspectief van de volwassenen. Vervolgens worden de alleenwonenden bestudeerd. Er wordt afgesloten met cijfermateriaal over collectief wonende personen.

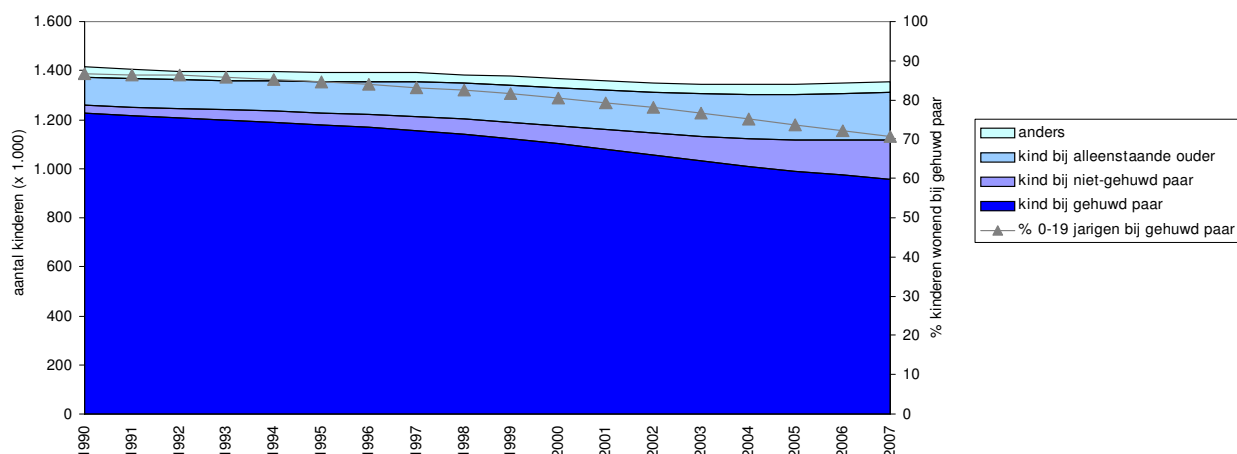
5.1. Thuiswonen

5.1.1. Kinderen wonen minder in een klassiek gezin

In 2007 wonen 959 duizend 0- tot 19-jarigen bij een gehuwd paar. Dit zijn er 266 duizend minder dan in 1990. Figuur 13 toont een continue afname. Die heeft te maken met een afname van het aantal kinderen in de bevolking maar ook het veranderende gedrag van de volwassenen op het gebied van samenleven beïnvloedt het gezinstype waarin kinderen opgroeien.

Inmiddels woont 71% van de 0- tot 19-jarigen bij een gehuwd paar, in 1990 was het nog 87%.

Figuur 13 Kinderen (0 tot 19 jaar) naar type van huishouden (aantal en in %) Vlaams Gewest, periode 1990-2007

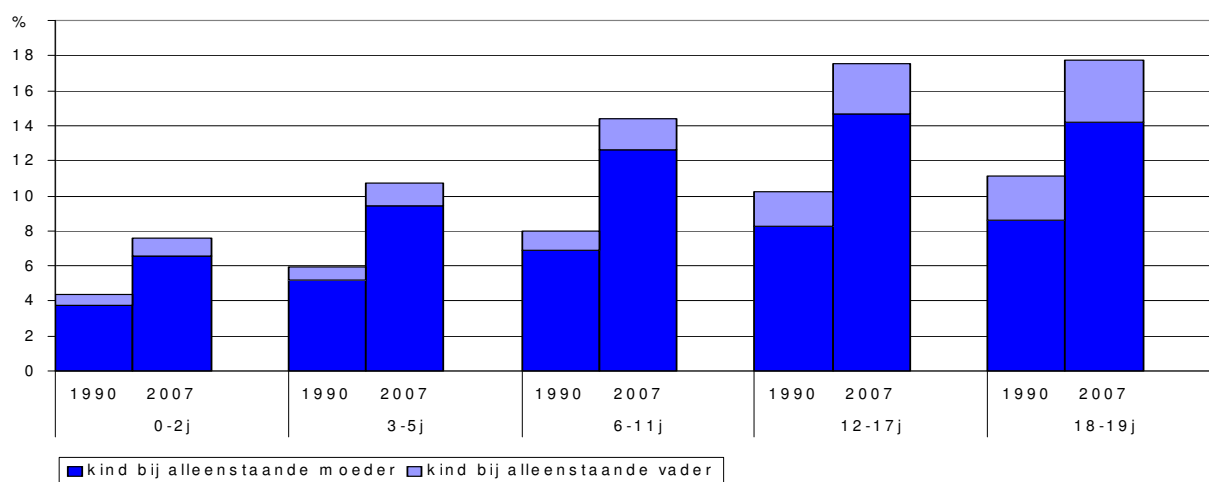
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

In 2007 wonen de kinderen verhoudingsgewijs meer in een eenoudergezin dan in 1990 (figuur 14). Dit geldt voor alle kinderen, ongeacht hun leeftijd.

In 1990 woonden er 117 duizend kinderen bij een alleenstaande ouder, in 2007 zijn het er 193 duizend.

Kinderen leven vaker samen met een alleenstaande moeder dan met een alleenstaande vader (figuur 14). Zo woont in 2007 15% van de 12- tot 17-jarigen bij een alleenstaande moeder en 3% bij een alleenstaande vader. Tussen 1990 en 2007 was er een duidelijke toename in het aandeel kinderen dat woont bij een alleenstaande moeder; de verschuivingen in de aandelen kinderen samenlevend met een alleenstaande vader waren geringer. De meeste kinderen uit een eenoudergezin maakten een (echt)scheiding van hun ouders mee. Slechts een minderheid werd geconfronteerd met het overlijden van één van hun ouders (Lodewijckx, 2005). De 'risicoduur' om een echtscheiding van de ouders mee te maken is groter voor oudere dan voor jongere kinderen. Het aandeel kinderen wonend bij een alleenstaande ouder is dan ook lager bij de jonge kinderen.

Figuur 14 Kinderen naar het geslacht van de alleenstaande ouder, per leeftijdsgroep (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

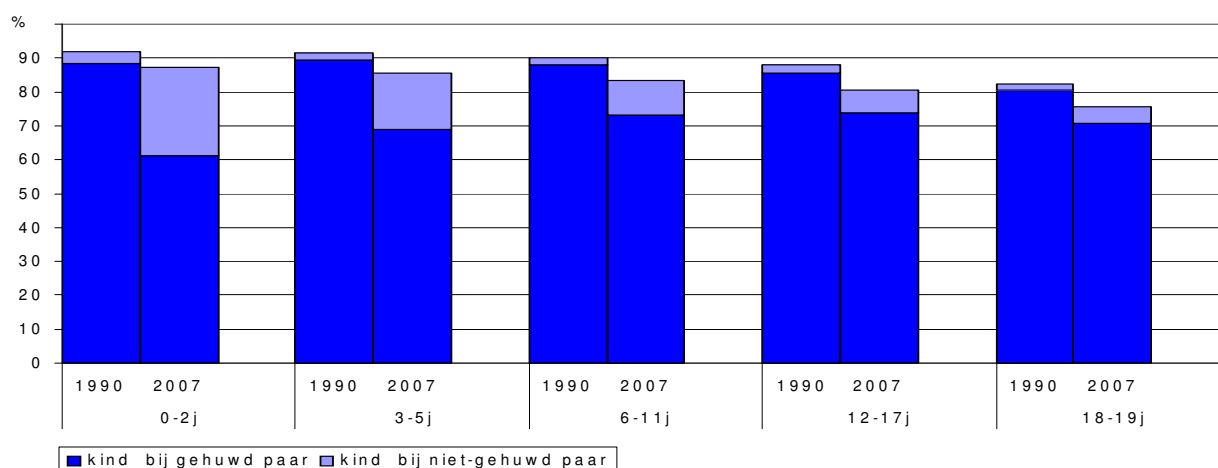
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Thans wonen de kinderen vaker bij een niet-gehuwd samenwonend paar (figuur 15). In 2007 geldt dit voor ruim één op vier kinderen onder de drie jaar en voor één op zes kleuters (3- tot 5-jarigen). Het hogere aandeel bij de allerjongsten wijst er op dat voor een toenemend aantal (jong)volwassenen huwen geen voorwaarde meer is om kinderen te krijgen (zie verder, figuur 34).

In 1990 woonden er 33 duizend kinderen bij een niet-gehuwd samenwonend paar, in 2007 zijn het er 159 duizend.

De stijging van het aandeel kinderen wonend bij een niet-gehuwd paar was onvoldoende om de daling van het aandeel kinderen samenlevend met een gehuwd paar te compenseren, zodat in 2007 de kinderen minder in een tweeoudergezin wonen (figuur 15). Jongere kinderen wonen vaker bij een paar (gehuwd + niet-gehuwd samenwonend) dan oudere kinderen: 86% van de kleuters versus 81% van de 12- tot 17-jarigen in 2007.

Figuur 15 Kinderen wonend in een tweeloudergezin* naar al dan niet gehuwd zijn van het paar, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

* ouder of stiefouder

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

In 2007 woont bijna 3% (in 1990 2%) van alle 0- tot 17-jarigen in een ander type huishouden, bijvoorbeeld in een collectief huishouden of bij de grootouders, al dan niet samen met de ouder(s). Van alle 18- tot 19-jarigen heeft 4% al een eigen huishouden¹.

De overgrote meerderheid (93%) van de 0- tot 17-jarigen² die in 2007 bij een gehuwd paar wonen, leeft met de beide eigen ouders samen. Slechts twee op honderd kinderen die bij een gehuwd paar wonen, leven bij één ouder en een stiefouder. Bijna altijd gaat het dan om de moeder met een stiefvader. Voor de overige 5% kinderen is de verwantschap met één van de huwelijkspartners onduidelijk³. Zij wonen bij hun ouders OF zij wonen samen met één ouder en een stiefouder.

De kinderen die bij een niet-gehuwd samenwonend paar leven, wonen vaker samen met een stiefouder. 27% is zeker een stiefkind, van de man (23%) of van de vrouw (4%). Voor de overige kinderen die bij een niet-gehuwd samenwonend paar leven (73%), is het onmogelijk om op basis van dit gegevensbestand met zekerheid te bepalen of ze bij de beide ouders wonen.

Als kinderen bij een alleenstaande ouder wonen, dan gaat het (bijna) altijd om hun eigen moeder of hun eigen vader.

Kinderen wonen steeds minder met hun beide ouders samen (figuur 16). In 1990 schommelde het percentage voor de 0- tot 17-jarigen tussen 85% (kind woont bij beide ouders) en 87% (kind woont bij beide ouders plus kind woont bij beide ouders OF bij één ouder en een stiefouder), in 2007 tussen 66% en 78%. De maximale schatting is de meest realistische (Lodewijckx, 2005). De maximale schatting in 2007 (78%) is lager dan de minimale schatting voor 1990 (85%). Dit geldt voor alle kinderen maar is meer uitgesproken

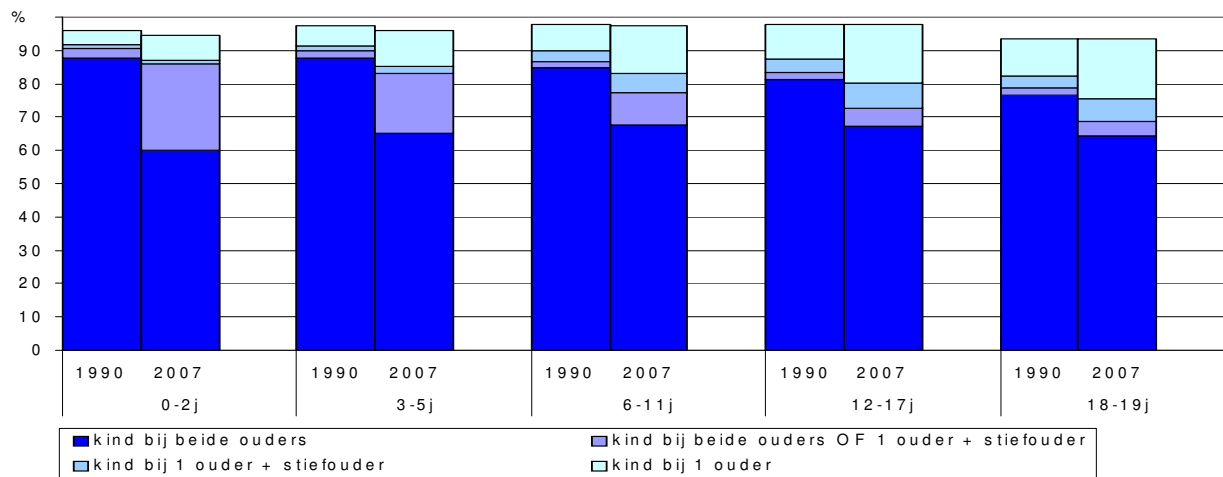
¹ Van alle 18- tot 19-jarigen woont 1,3% met een partner zonder kinderen, 0,4% met een partner en kind(eren), 0,1% is een alleenstaande ouder en 1,8% is een alleenwonende.

² We beperken ons tot de 0- tot 17-jarigen omdat 4% van de 18- tot 19-jarigen al een eigen huishouden heeft.

³ Het Rijksregisterbestand bevat voor elke persoon enkel de verwantschap met de referentiepersoon van het huishouden. Dit betekent dat voor alle kinderen die bij een alleenstaande ouder wonen hun verwantschapsrelatie met die ouder gekend is. Zij zijn een kind of een stiefkind van de alleenstaande ouder. Van een kind dat bij een gehuwd paar woont, is de verwantschap t.a.v. de referentiepersoon van het huishouden gekend. In het klassieke kerngezin (een paar dat na het huwelijk samen kinderen heeft) is daarmee ook de verwantschap t.a.v. de echtgeno(o)t(e) bekend, maar in hersamengestelde gezinnen (na hertrouw) is een kind een zoon/dochter van de ene huwelijkspartner en een stiefkind van de andere huwelijkspartner. Kinderen die bij een niet-gehuwd paar leven, kunnen het kind zijn van de beide partners of slechts van één van de partners. Sommigen zijn zeker een kind van de beide partners. Dit is echter niet te achterhalen omdat er geen gegevens voorhanden zijn op basis waarvan we kunnen veronderstellen dat een zoon of dochter van de referentiepersoon ook een kind is van de partner van die referentiepersoon. M.a.w., deze kinderen worden noodgedwongen geklasseerd als 'wonend bij de beide ouders OF bij een ouder en een stiefouder'. Voor meer informatie, zie Lodewijckx (2005).

voor de oudere. In de beschouwde periode woonden kinderen steeds vaker bij een alleenstaande ouder. Het aandeel kinderen dat woonde bij een ouder en een stiefouder steeg veel minder sterk, maar die toename was wel groter dan wat wordt weergegeven in figuur 16. Een deel van de kinderen waarvoor geen uitspraak mogelijk is (kind woont bij beide ouders OF bij één ouder en een stiefouder) woont zeker samen met een stiefouder. Hoe ouder de kinderen zijn, hoe groter de kans wordt dat zij met een stiefouder samenleven.

Figuur 16 Kinderen wonend bij ouders en stiefouders, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 1990 en 2007

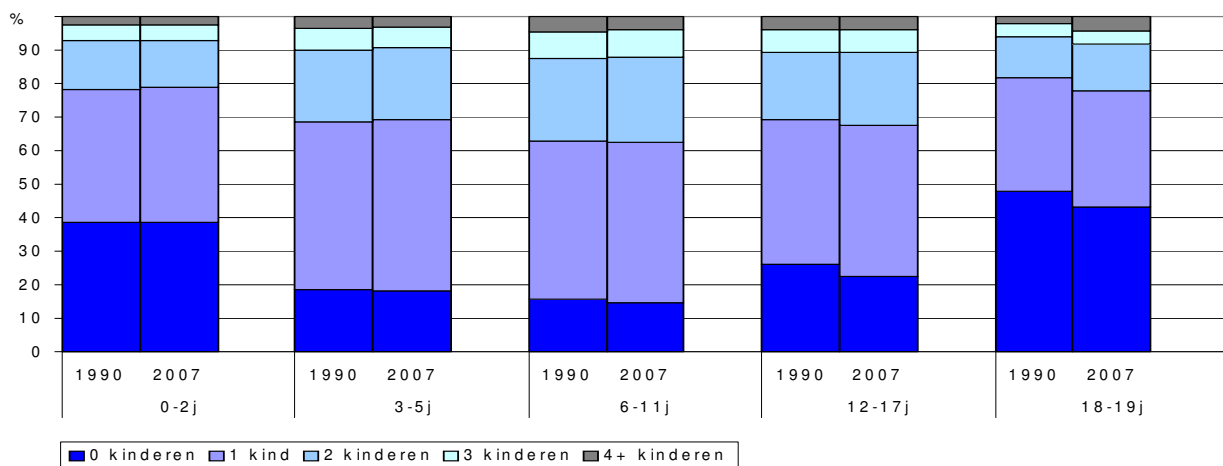

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.1.2. Veranderingen in het aantal broers en zussen waarmee kinderen opgroeien

Figuur 17 illustreert de verschillende fasen in de levensloop van 0- tot 19-jarigen. Deze fasen hangen nauw samen met de gezinscyclus. Een eerste kind woont vaak in een gezin dat zich nog aan het uitbreiden is. Een tweede kind heeft doorgaans een peuter als broer of zus en een derde kind woont vaak samen met een peuter en een kleuter. De kans dat een kind met meer broers en zussen samenwoont, vergroot in de uitbreidingsfase van het gezin en neemt terug af wanneer de kinderen volwassen worden en het ouderlijke huis verlaten. Het aandeel kinderen dat zonder broers en zussen samenleeft, neemt af tot aan middelbare schoolleeftijd, waarna het opnieuw begint te stijgen. Dit patroon is herkenbaar zowel in 1990 als in 2007.

Figuur 17 Aantal (stief)broers en (stief)zussen (<20 jaar) waarmee kinderen samenwonen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Globaal bekeken wonen de kinderen van lagere schoolleeftijd (6- tot 11-jarigen) en jonger in 2007 met iets minder broers/zussen samen dan in 1990; voor de oudere kinderen geldt net het omgekeerde (figuur 17 en tabel 6). Ongeacht de leeftijd, nam voor de kinderen die wonen bij een gehuwd paar, bij een alleenstaande moeder of bij een alleenstaande vader het gemiddelde aantal thuiswonende broers en zussen toe. Enkel voor de kinderen die wonen bij een niet-gehuwd paar nam dit af in de beschouwde periode. We veronderstellen dat de kinderen die in 1990 bij een niet-gehuwd paar woonden, vaker in een nieuwsamengesteld gezin leefden dan in 2007. De gemiddelde gezinsgrootte van nieuwsamengestelde gezinnen is mogelijks groter dan die van gehuwde paren. Zo hadden in 1990 de 12- tot 17-jarigen die bij een niet-gehuwd paar woonden, gemiddeld 1,28 thuiswonende broers en zussen; voor de 12- tot 17-jarigen die bij een gehuwd paar woonden, was het 1,26. Recent krijgen (jong)volwassenen steeds vaker kinderen zonder gehuwd te zijn met hun partner; er is dan geen sprake van een nieuwsamengesteld gezin. Veel van die paren zitten nog in de uitbreidingsfase van hun gezin, waardoor het kleiner kindertal in 2007 mee wordt verklaard.

Tabel 6 Gemiddeld aantal (stief)broers en (stief)zussen (<20 jaar) waarmee kinderen samenwonen, per type van huishouden en per leeftijdsgroep - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

	0-2j		3-5j		6-11j		12-17j		18-19j	
	1990	2007	1990	2007	1990	2007	1990	2007	1990	2007
Kind woont bij										
Gehuwd paar	0,97	1,05	1,33	1,36	1,46	1,48	1,26	1,32	0,83	0,90
Niet-gehuwd paar	0,81	0,65	1,16	1,01	1,30	1,22	1,28	1,22	0,88	0,91
Alleenstaande moeder	0,76	0,90	0,93	1,04	1,06	1,17	0,96	1,07	0,63	0,76
Alleenstaande vader	0,59	0,70	0,95	0,97	1,08	1,12	0,85	0,89	0,49	0,54
Ongeacht type huishouden	0,96	0,92	1,30	1,26	1,43	1,41	1,23	1,26	0,80	0,87

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Kinderen die bij een gehuwd paar wonen, hebben de kleinste kans om zonder broers en zussen samen te leven. Zij wonen tevens vaker dan de kinderen van een niet-gehuwd paar of van een alleenstaande ouder samen met een groot aantal broers en zussen.

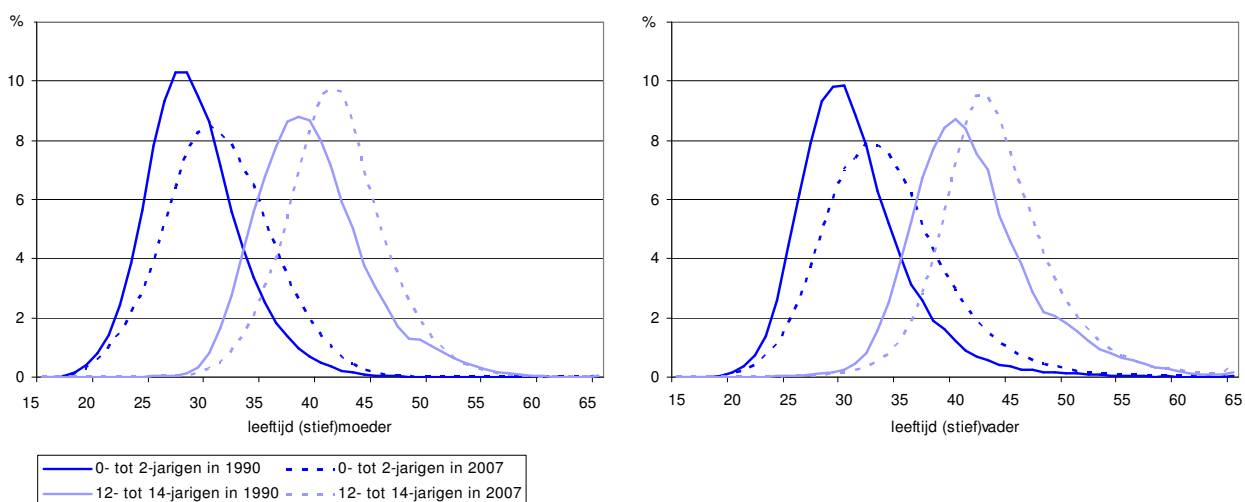
5.1.3. Kinderen hebben vaker grijzende ouders

Mensen stellen om allerlei redenen het krijgen van kinderen langer uit (Neels, 2004). Deze veranderingen in de timing van de vruchtbaarheid brengen uiteraard wijzigingen mee voor de kinderen wat de leeftijd van hun ouders betreft.

Kinderen groeien thans vaker op in gezinnen met een oudere (stief)moeder. Zo daalde bijvoorbeeld tussen 1990 en 2007 het aandeel 12- tot 14-jarige jongeren met een 30- tot 39-jarige moeder fors van 56% naar 33% en steeg het aandeel 12- tot 14-jarige jongeren met een 40- tot 49-jarige moeder van 40% naar 63% (figuur 18). Eén procent van de kinderen jonger dan drie jaar woonde in 1990 samen met een moeder van veertig jaar of ouder; in 2007 gaat het om 4%.

Vrouwen leven meestal met een wat oudere partner samen. Veel kinderen hebben dan ook een (stief)vader die enkele jaren ouder is dan hun moeder. Ook de leeftijd van de vaders is tijdens de voorbije zeventien jaar gestaag gestegen (figuur 18). Zes procent van de 0- tot 2-jarigen woonde in 1990 samen met een vader van veertig jaar of ouder; in 2007 is dit aandeel 14%.

Figuur 18 Leeftijd van de (stief)moeder en van de (stief)vader waarmee 0- tot 2-jarigen en 12- tot 14-jarigen samenwonen (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

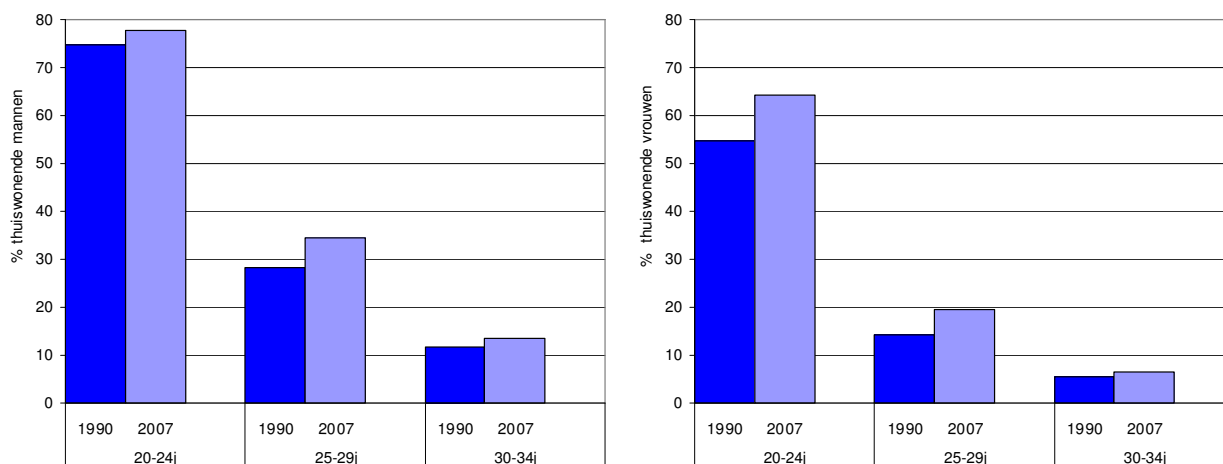
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.1.4. Jongvolwassenen wonen langer thuis

De trend van het langer blijven thuiswonen van jongvolwassenen (Corijn, 1995) bleef ook in de periode 1990-2007 bestaan. De 20- tot 24-jarige vrouwen stelden het verlaten van het ouderlijke huis het meest uit; 55% van hen woonde in 1990 nog bij de ouder(s) versus 64% in 2007 (figuur 19).

Ook het geslachtsverschil bleef gehandhaafd; in 2007 woont 78% van de 20- tot 24-jarige mannen thuis en 64% van de vrouwen.

Figuur 19 Thuiswonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

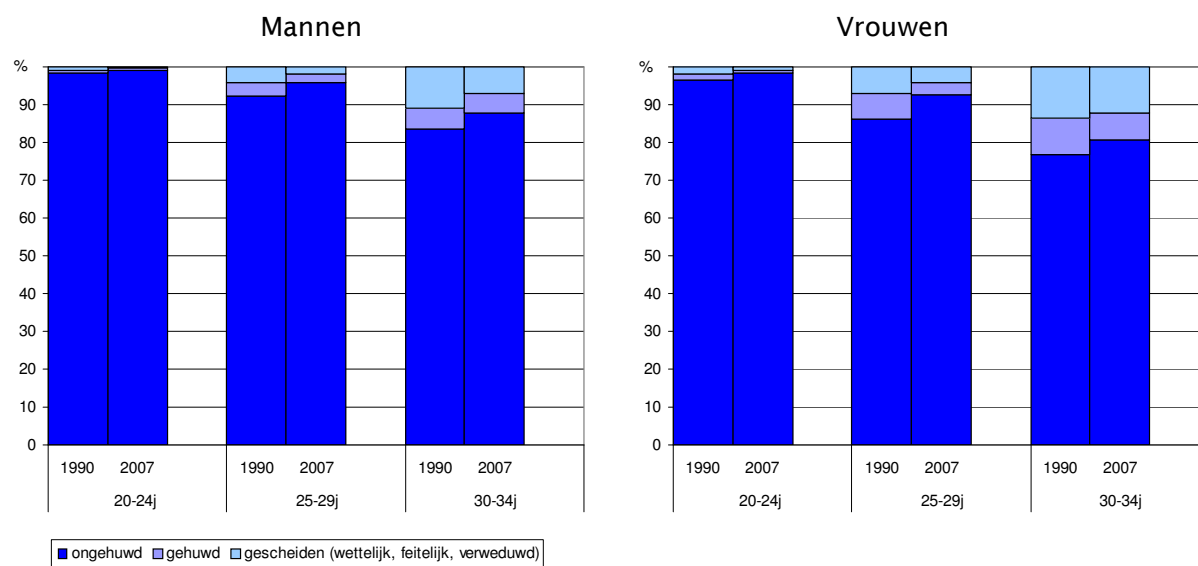
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Jongeren blijven langer thuiswonen omdat zij gemiddeld langer studeren. Maar er is meer aan de hand. Het verschijnsel dat jongeren steeds langer bij hun ouders blijven wonen, ook als ze afgestudeerd zijn, wordt aangeduid met de symbolische uitdrukking 'Hotel Mama'. De voornaamste reden om thuis te blijven wonen is van financiële aard, met het daarbij horende comfort. Door de dure woningmarkt brengt apart gaan wonen meestal een daling van de levensstandaard met zich mee. Bovendien blijft de mama een groot deel van het huishoudelijke werk verzorgen. De kleinere gezinnen en de ruimere huizen dragen ook bij aan het langer thuis blijven wonen. Er worden ook weinig normen gesteld aan de leefstijl; er

is een grotere tolerantie van de ouders tegenover hun kinderen en vice versa. Het verlangen naar onafhankelijkheid is dus niet meer in strijd met het thuis wonen (Elchardus e.a., 2007). Ondanks het feit dat er in 2007 procentueel meer wordt thuis gewoond, daalde het aantal thuiswonende 20- tot 34-jarigen toch van 424 duizend in 1990 tot 397 duizend omdat in die periode steeds minder jongvolwassenen deel uitmaakten van de bevolking (figuur 1).

De overgrote meerderheid van de thuiswonende 20- tot 24-jarigen is (nog) ongehuwd (figuur 20). Bij een deel van de oudere thuiswonende jongvolwassenen gaat het zeker om een (tijdelijke) terugkeer naar het ouderlijke huis. Zo is één op acht van de 30- tot 34-jarige thuiswonende vrouwen in 2007 gescheiden of verweduwd.

Figuur 20 Thuiswonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.2. Samenwonen met een partner

5.2.1. Minder gehuwd, meer niet-gehuwd samenwonen met een partner

Het aantal personen dat samenwoont met een partner⁴ nam van bijna 3 miljoen in 1990 toe tot 3 miljoen honderdduizend in 2007. Die toename is het gevolg van de toename van het aantal 20-plussers in het Vlaamse Gewest (figuur 1). Zij is niet te wijten aan een gedragsverandering ten voordele van het samenwonen met een partner. De 20-plussers leven immers in 2007 procentueel minder samen met een partner dan zeventien jaar eerder: 65% versus 69%.

Er werd steeds minder gehuwd samengewoond. In 1990 voerde nog 66% van alle 20-plussers met zijn of haar huwelijkspartner een eigen huishouden; in 2007 gaat het over 55% (figuur 21).

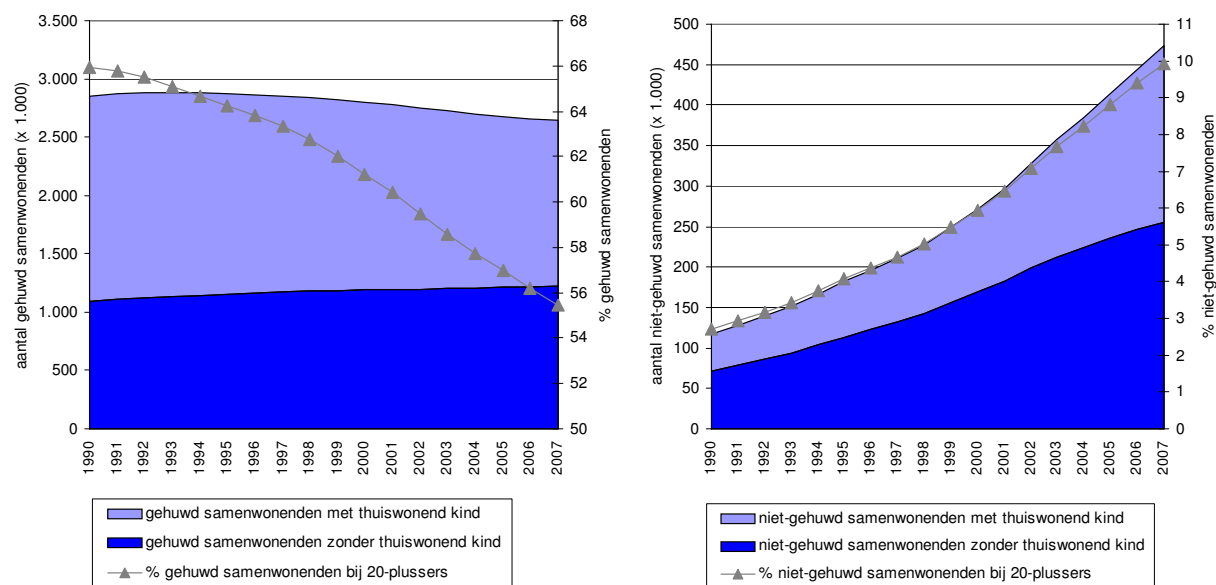
In 1990 woonde 25% van de 20-plussers samen met een echtgeno(o)t(e) zonder dat er kinderen in het huishouden aanwezig waren, in 2007 gaat het om 26%.

Daarentegen werd er steeds meer niet-gehuwd samengewoond. Waar 3% van alle 20-plussers in 1990 niet-gehuwd met een partner samenwoonde, geldt dit voor 10% in 2007. In de laatste jaren is er een versnelde toename van het aandeel niet-gehuwd samenwonenden merkbaar (figuur 21).

⁴ Het gaat om personen die samen met de partner een eigen huishouden voeren. Een paar dat inwoont bij de ouders of bij één van hun kinderen – dit komt zeer zelden voor (Lodewijckx & Deboosere, 2008) – is niet opgenomen in de grafieken.

In 1990 was er sprake van bijna 2% 20-plussers die niet-gehuwd samenwoonden met een partner zonder kinderen, in 2007 bedraagt het 5%.

Figuur 21 Gehuwd en niet-gehuwd samenwonenden naar thuiswonende kinderen (aantal en in %) - Vlaams Gewest, periode 1990-2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Er bestaan verschillende redenen om niet-gehuwd samen te wonen. Vooral jongeren beschouwen het vaak als een voorbereiding op het huwelijk. Voor anderen betreft het een principiële keuze (Corijn, 2004). Vele onthuwden die een nieuw partnerschap aangaan, kiezen (tijdelijk) voor deze vorm van samenleven (zie 5.2.3).

Niet-gehuwd samenwonenden kunnen een samenlevingscontract afsluiten, ofwel bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeenschappelijke woonplaats (= wettelijke samenleving), ofwel bij een notaris. Ons gegevensbestand bevat geen informatie over samenlevingscontracten. Ter informatie, in 2006 waren bijna 16 duizend personen uit het Vlaamse Gewest betrokken bij het afsluiten van een samenlevingscontract (wettelijke samenleving) tussen personen van verschillend geslacht. Dit was een stijging van 9% ten opzichte van het voorgaande jaar (http://www.statbel.fgov.be/figures/d22_nl.asp#3). Dergelijke samenlevingscontracten kunnen echter ook afgesloten worden tussen twee familieleden.

5.2.2. Vooral jongere volwassenen wonen minder, en ouderen wonen meer met een partner samen

Vooral jongvolwassenen wonen in 2007 minder met een partner samen. Bij de 25- tot 29-jarige mannen bijvoorbeeld daalde dit aandeel van 58% in 1990 tot 43% in 2007 (figuur 22). Het niet-gehuwd samenwonen heeft bij de jongvolwassenen slechts een deel van het gehuwd samenwonen vervangen. Zij – mannen meer dan vrouwen – wachten nu langer om met een partner te gaan samenwonen. Een groot deel van de jongvolwassenen woont nog thuis (zie 5.1.4).

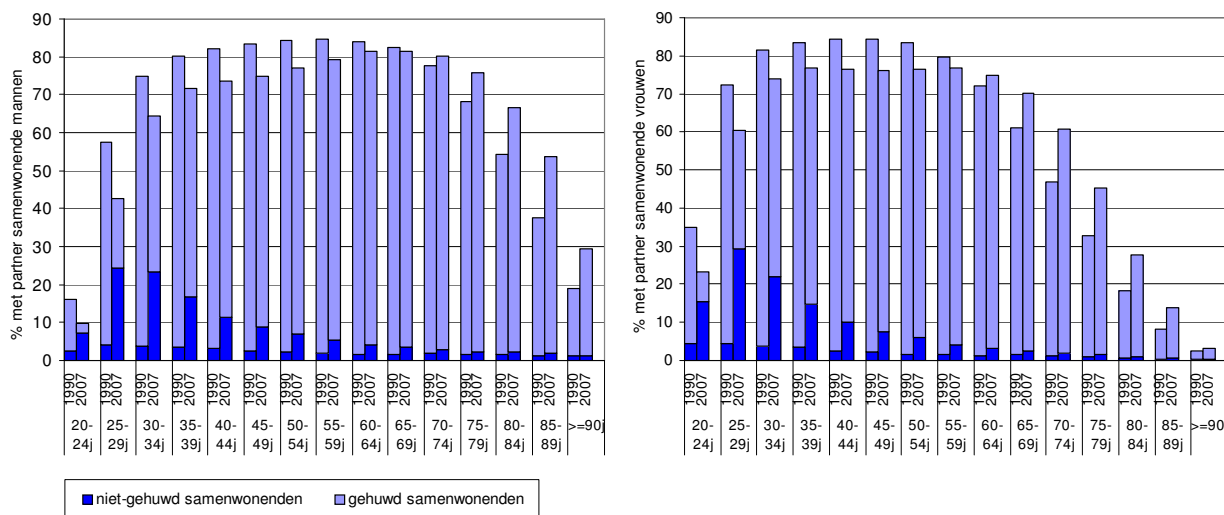
Ook personen uit de middenleeftijd wonen thans minder met een partner samen dan in het begin van de jaren negentig. Echtscheiding is zeker een verklaringselement (Corijn, 2005).

Voor ouderen geldt net het omgekeerde. Mannen van 70 jaar en ouder en vrouwen van 60 jaar en ouder wonen thans meer met een partner samen. Het gaat bijna uitsluitend om een huwelijkspartner. Ten gevolge van de stijging van de levensverwachting, die voor mannen

groter is dan voor vrouwen (http://www.statbel.fgov.be/figures/d23_nl.asp#6), wonen huwelijkspartners nu langer samen.

Nog steeds leven oudere mannen vaker met hun partner samen dan hun vrouwelijke leeftijdsgenoten. Zo heeft 76% van de 75- tot 79-jarige mannen in 2007 een partner tegenover 45% van de vrouwen van die leeftijd. Dit heeft in de eerste plaats te maken met het feit dat veel mannen getrouwd blijven tot aan hun overlijden. Zij leven gemiddeld minder lang en hebben bovendien een partner die gemiddeld twee tot drie jaar jonger is.

Figuur 22 Met een partner samenwonende mannen en vrouwen naar het al dan niet gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

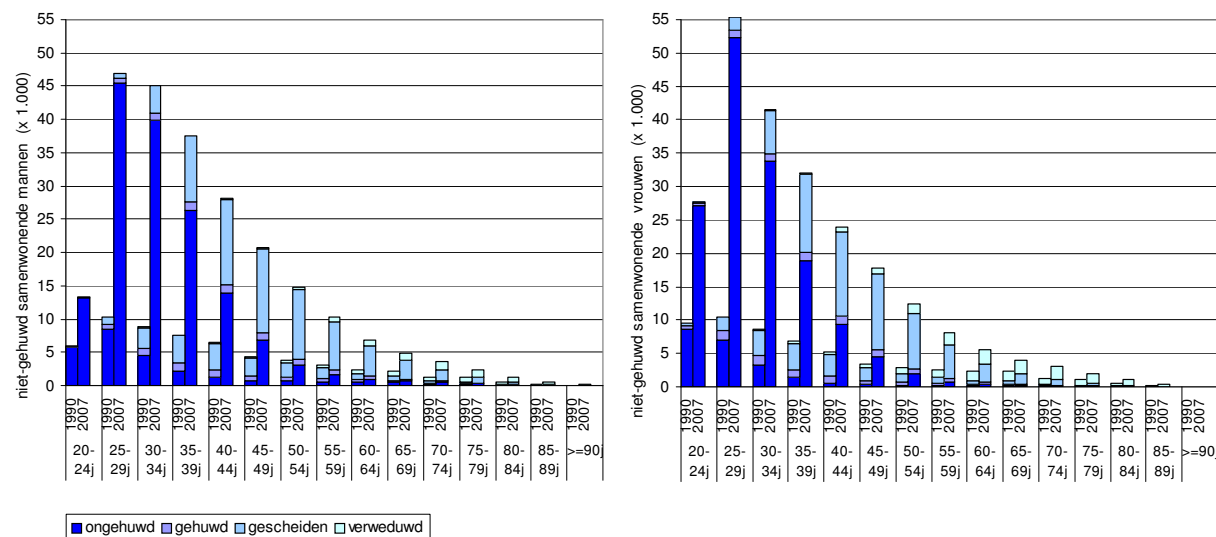

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.2.3. Niet-gehuwd samenwonen neemt een hoge vlucht bij 25- tot 39-jarigen

In 2007 wonen 473 duizend personen niet-gehuwd samen met een partner; dit zijn er 357 duizend meer dan in 1990. Het betreft voornamelijk een stijging van het aantal niet-gehuwd samenwonende 25- tot 29-jarigen en dertigers (ondanks het kleinere aantal personen van die leeftijd in 2007, figuur 1). Maar ook de toename van het aantal niet-gehuwd samenwonende veertigers en vijftigers is opmerkelijk (figuur 23). Bij de 20- tot 24-jarigen is de toename groter onder de vrouwen dan onder de mannen, die voor het merendeel nog thuis wonen.

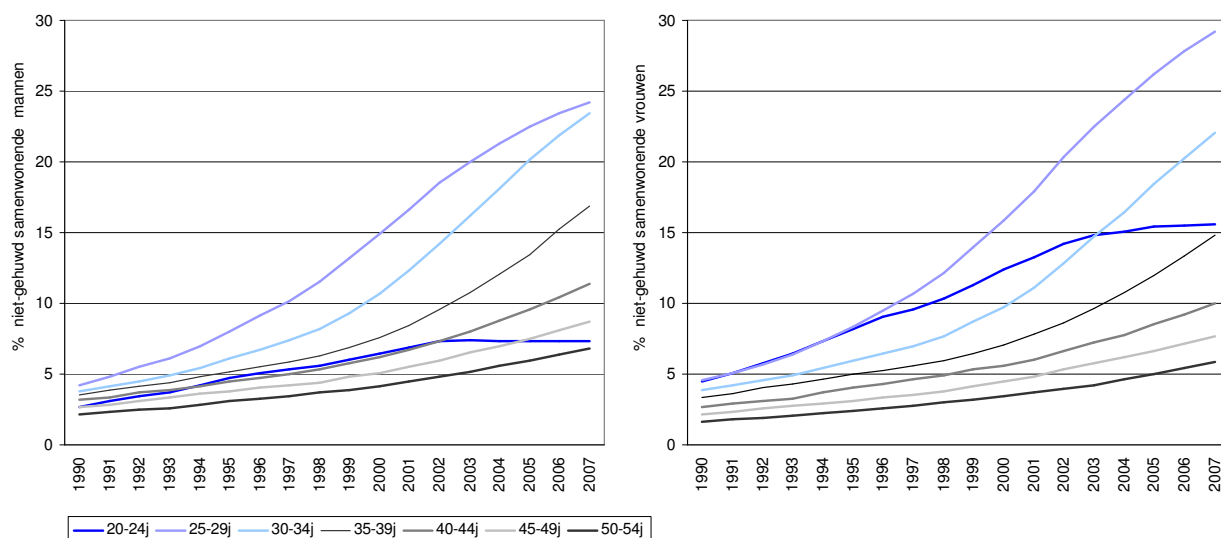
Figuur 23 Niet-gehuwd samenwonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Er heeft zich een duidelijke gedragswijziging ten voordele van het niet-gehuwd samenwonen voorgedaan bij de jongvolwassenen en de personen uit de middenleeftijdsgroep (figuur 22). In 1990 woonde bijvoorbeeld 5% van de 25- tot 29-jarige vrouwen niet-gehuwd samen, in 2007 is het 29%. Het aandeel niet-gehuwd samenwonende mannen en vrouwen nam continu toe en er zijn geen aanwijzingen dat die toename zal afzwakken de komende jaren (figuur 24). Er is één grote uitzondering: de 20- tot 24-jarigen, zowel mannen als vrouwen, vertonen de laatste jaren geen verdere toename van het aandeel niet-gehuwd samenwonenden. Bij de 25- tot 29-jarige mannen is er een lichte afzwakking van de trend merkbaar. Dit gaat samen met het voordien vermelde 'Hotel Mama' fenomeen.

Figuur 24 Niet-gehuwd samenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, periode 1990-2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

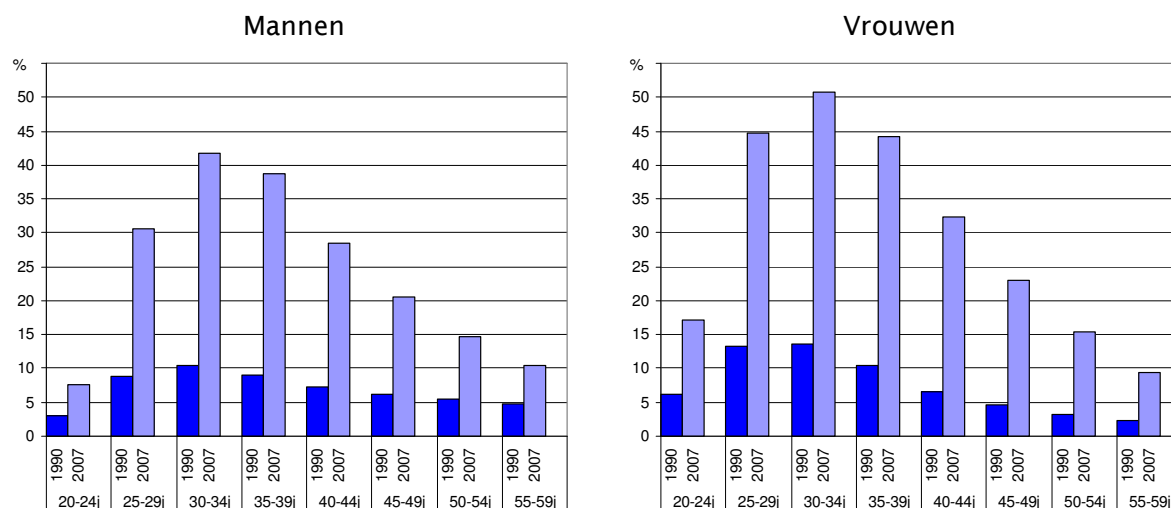
Het niet-gehuwd samenwonen is veel minder verspreid onder de oudere personen, hoewel er ook bij hen een continue lichte toename merkbaar is. Het aandeel 65- tot 69-jarige mannen die niet-gehuwd met een partner samenwonen, steeg van 1,6% in 1990 tot 3,4% in 2007. Voor de 75- tot 79-jarige mannen zijn die aandelen 1,7% en 2,3% (figuur 22).

De grote opkomst van het niet-gehuwd samenwonen heeft te maken met het feit dat zowel de frequentie als de duur van het niet-gehuwd samenwonen toenemen. Een groeiende minderheid van de niet-gehuwd samenwonenden ziet de komst van een kind niet langer als een reden om te gaan trouwen (zie verder, figuur 34).

Voor de ongehuwden wonen in 2007 vaker dan in 1990 niet-gehuwd samen (figuur 25). Bijvoorbeeld, 14% van de ongehuwde 30- tot 34-jarige vrouwen leefde in 1990 op die manier, tegenover 51% in 2007. Ook gescheiden personen wonen thans meer niet-gehuwd samen (figuur 26). Zo nam voor de 30- tot 34-jarige gescheiden vrouwen dit aandeel toe van 29% tot 44%. Hoewel verweduwde personen dezelfde evolutie kenden, is het duidelijk dat voor de weduwen en de weduwnaars die leefvorm minder een optie is dan voor de gescheiden personen (figuur 27).

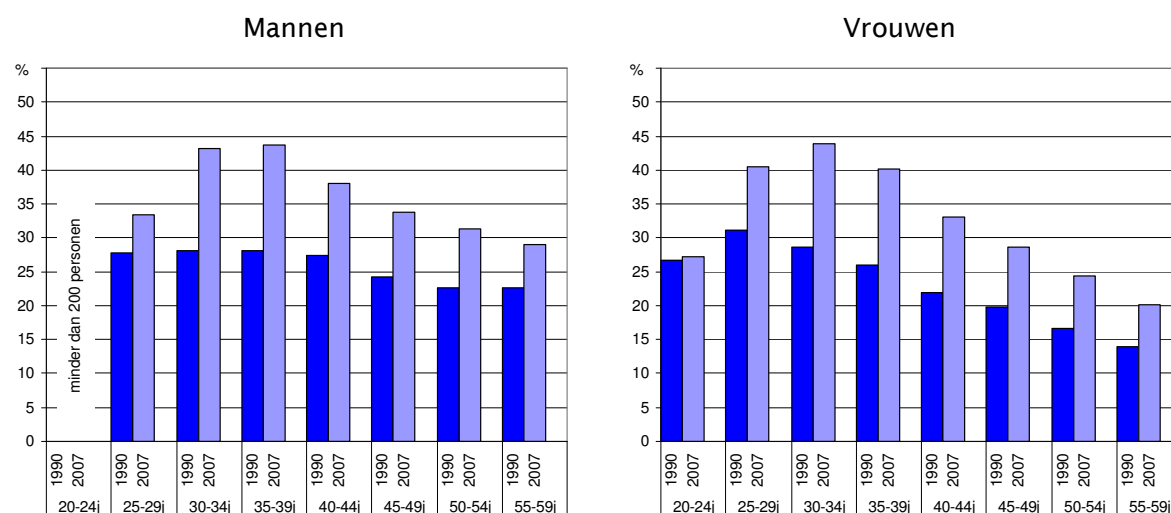
Twintigers en dertigers die thans niet-gehuwd samenwonen, zijn overwegend ongehuwd (figuur 23). Vermoedelijk zal een deel van hen alsnog huwen; het niet-gehuwd samenwonen is voor velen een tijdelijke leefvorm (Corijn, 2006). Onder de 45- tot 54-jarige ongehuwden die niet-gehuwd samenwonen, zitten wellicht steeds meer mensen die nooit zullen trouwen en voor wie het niet-gehuwd samenwonen een alternatief voor het huwelijk is. De meeste niet-gehuwd samenwonenden die ouder zijn dan 45 jaar hebben wel al een huwelijk achter de rug.

Figuur 25 Ongehuwde mannen en vrouwen die niet-gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

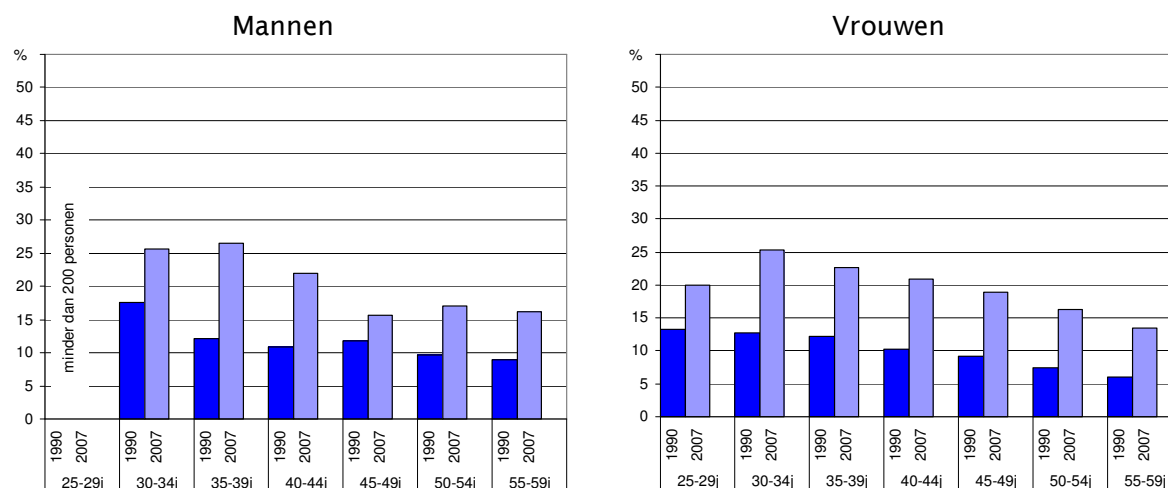
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 26 Gescheiden mannen en vrouwen die niet-gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 27 Verweduwde mannen en vrouwen die niet-gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.2.4. *Gehuwd samenwonen met een partner van gelijk geslacht neemt toe*

In België is het – op basis van de wet van 13 februari 2003 tot openstelling van het huwelijk voor personen van gelijk geslacht – sinds 1 juni 2003 mogelijk dat twee personen van gelijk geslacht in het burgerlijke huwelijk treden.

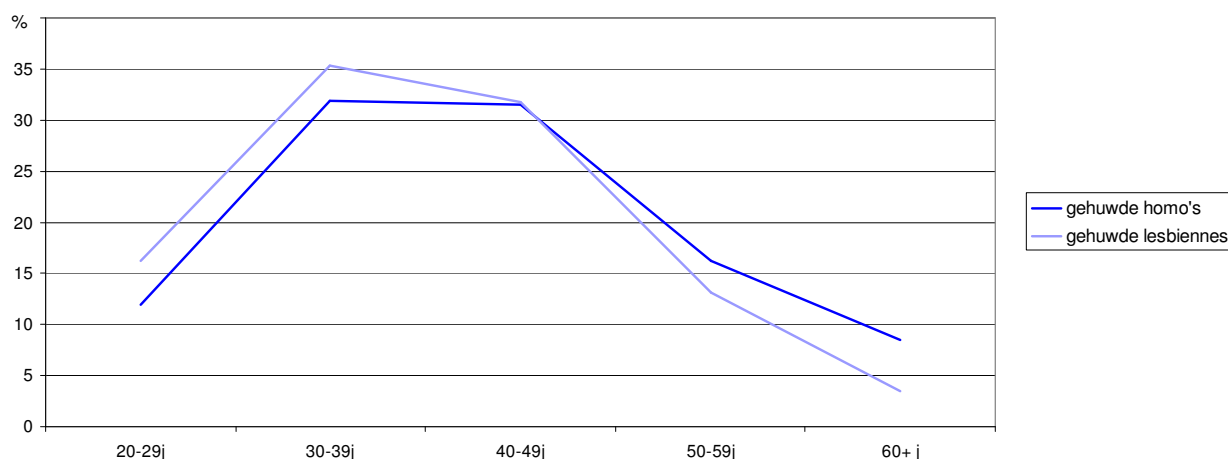
Het aantal personen dat gehuwd samenwoont met een partner van gelijk geslacht neemt elk jaar toe (1.184 in 2004; 2.640 in 2005; 3.850 in 2006 en 4.996 in 2007). Er zijn meer gehuwde homo's dan lesbiennes (2.648 tegenover 2.348 in 2007).

Het aantal personen met een partner van gelijk geslacht ligt uiteraard veel hoger dan die enkele duizenden gehuwden. Niet-gehuwd samenwonenden van gelijk geslacht zijn echter niet terug te vinden in het gegevensbestand (zie hoofdstuk 2).

Ter informatie, in Nederland wonen de meeste mannen- en vrouwenparen ongeregistreerd samen. Minder dan één op vier heeft de samenwoonrelatie geregistreerd, hetzij door een huwelijk (12%), hetzij via een partnerschapsregistratie (10%) (CBS, 2005).

Gehuwde homo's zijn overwegend tussen 30 en 49 jaar (figuur 28). Minder dan één op tien is een zestigplusser. Gehuwde lesbiennes hebben een jonger leeftijdsprofiel.

Figuur 28 *Gehuwde homo's en lesbiennes naar leeftijd (in %) - Vlaams Gewest, 2007*

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Het gemiddelde leeftijdsverschil tussen de partners is in 2007 voor gehuwde homo's 7,2 jaar, voor gehuwde lesbiennes 5,5 jaar. Dit leeftijdsverschil is groter dan onder de huwelijkspartners van verschillend geslacht (3,2 jaar) en onder de niet-gehuwd samenwonende partners (4,8 jaar).

5.3. Samenwonen met kinderen

5.3.1. *Steeds minder personen met thuiswonende kinderen*

Het aantal personen dat samenwoont met één of meer kinderen (eigen kinderen en/of stiefkinderen, ongeacht de leeftijd) nam af van bijna 2 miljoen in 1990 tot 1,84 miljoen in 2007.

Twintigplussers leven thans verhoudingsgewijs minder samen met een kind dan in 1990: 39% versus 45%.

Die verandering in het samenwonen met kinderen is verschillend al naargelang van de leefvorm van de ouders. Zo namen gehuwde personen met thuiswonende kinderen in aantal af (figuur 29).

In 1990 woonde 41% van alle 20-plussers met een huwelijkspartner en kinderen samen, in 2007 gaat het over 30%.

Daarentegen verviervoudigde het aantal niet-gehuwd samenwonenden met thuiswonende kinderen in de periode 1990-2007; hun aantal steeg van 46 duizend tot 218 duizend personen (figuur 29).

Waar 1% van alle 20-plussers in 1990 niet-gehuwd samenwoonde met een partner en met kinderen, geldt dit voor 5% in 2007.

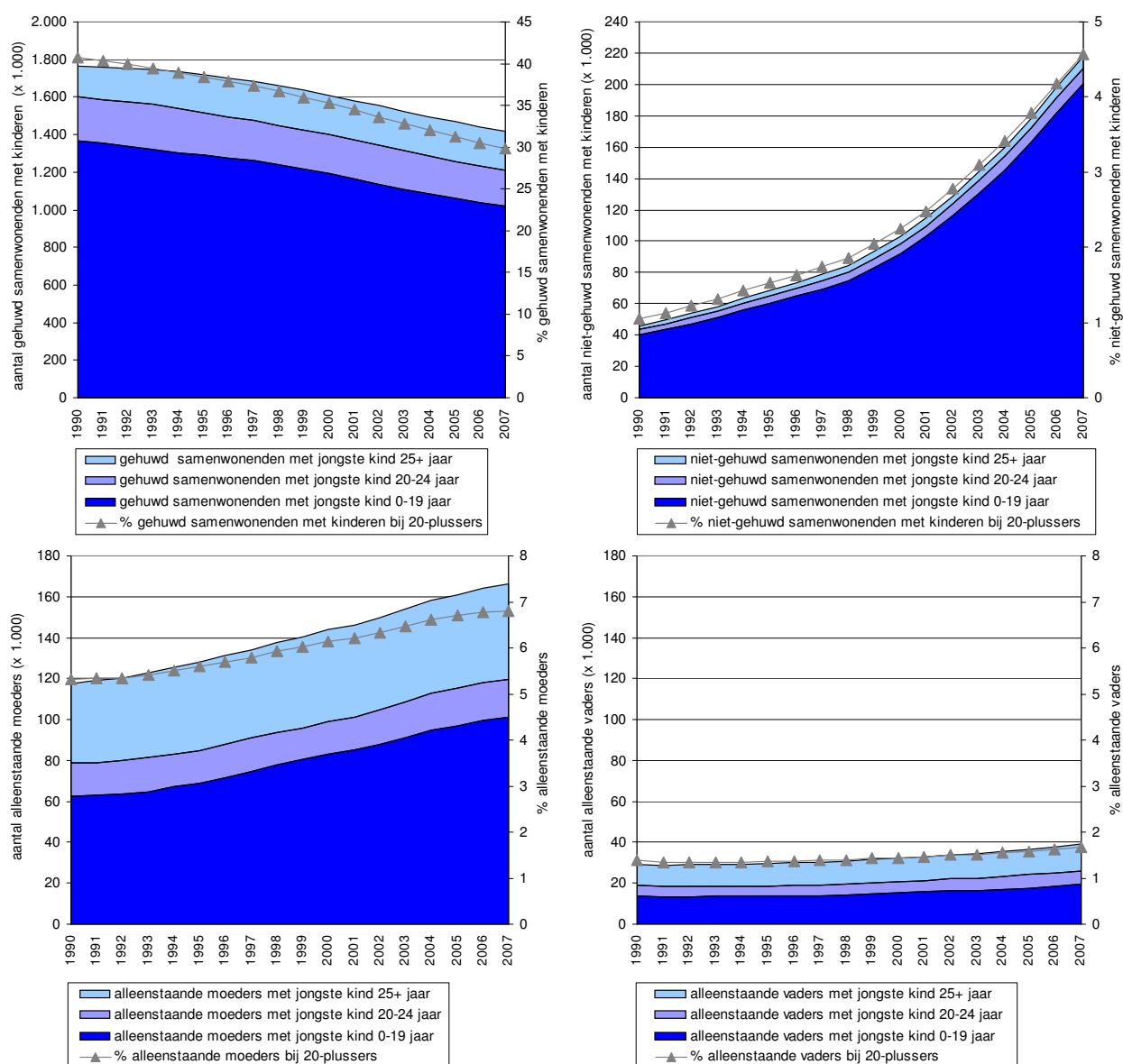
Het aantal alleenstaande ouders nam met 40% toe, van bijna 147 duizend tot 205 duizend (figuur 29).

Terwijl in 1990 3% van alle 20-plussers een alleenstaande ouder was, is dit gestegen tot 4% in 2007. Onder de vrouwen van 20 jaar en ouder was in 1990 5% een alleenstaande moeder, in 2007 bijna 7%. Onder de mannen van 20 jaar en ouder was de toename gering (1,4% tot 1,7%).

Dezelfde ontwikkelingen worden gevonden wanneer enkel de personen samenwonend met afhankelijke kinderen worden beschouwd. Gehuwden met afhankelijke kinderen komen steeds minder frequent voor, niet-gehuwd samenwonenden en alleenstaande ouders met afhankelijke kinderen worden daarentegen talrijker. In 1990 waren er nog bijna 1,5 miljoen personen die samenleefden met afhankelijke kinderen, in 2007 gaat het om nog 1,34 miljoen.

In 2007 is 14% van alle moeders met thuiswonende afhankelijke kinderen een alleenstaande moeder en 14% woont niet-gehuwd samen. In 1990 was het 3% en bijna 8%. In 2007 is 3% van alle vaders met thuiswonende afhankelijke kinderen een alleenstaande vader en 16% woont niet-gehuwd samen. In 1990 ging het om 3% en 2%.

Figuur 29 Gehuwd en niet-gehuwd samenwonenden met thuiswonende kinderen en alleenstaande moeders en vaders, naar leeftijd van het jongste kind (aantal en in %) Vlaams Gewest, periode 1990-2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

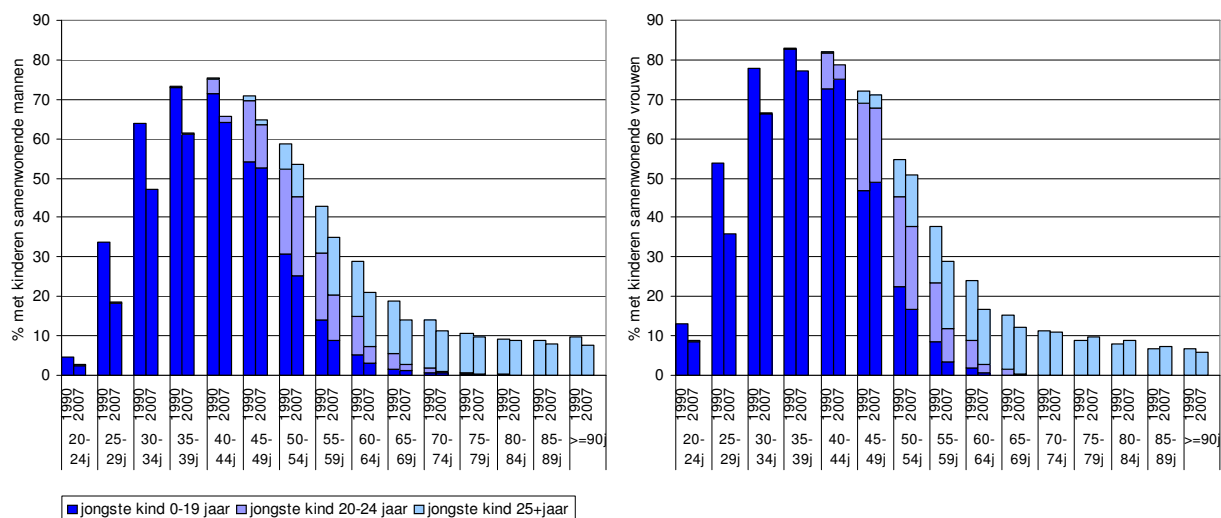
5.3.2. Vooral 25- tot 34-jarigen wonen minder met kinderen samen

De 25- tot 29-jarige mannen en vrouwen en de 30- tot 34-jarige mannen wonen in 2007 veel minder met één of meer kinderen samen dan in 1990 (figuur 30). Dit houdt vooral verband met het uitstel en het eventuele afstel van de gezinsvorming.

Bij de 35- tot 49-jarige mannen was de daling van het aandeel dat samenwoont met kinderen meer uitgesproken dan bij de vrouwen van die leeftijd. Zo is er bij de 40- tot 44-jarige mannen sprake van een daling van 75% in 1990 naar 66% in 2007, een verschil van bijna 10%. Voor de vrouwen van die leeftijd bedraagt dit verschil 3%. (Echt)scheiding en toewijzing van de kinderen aan de moeder zijn hier belangrijke verklaringselementen. Voorts worden de veranderingen in het samenwonen van mannen en vrouwen van middelbare leeftijd met hun kinderen bepaald door de veranderingen in de timing van de vruchtbaarheid, het afstel van geboorten en de timing van het verlaten van het ouderlijke huis (zie 5.1.4).

In de oudere leeftijdsgroepen waren er slechts geringe wijzigingen in het aandeel mannen en vrouwen dat samenwoont met kind(eren). Het gaat bij hen om samenwonen met kinderen van 25 jaar en ouder.

Figuur 30 Met kinderen samenwonende mannen en vrouwen naar leeftijd van het jongste kind, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

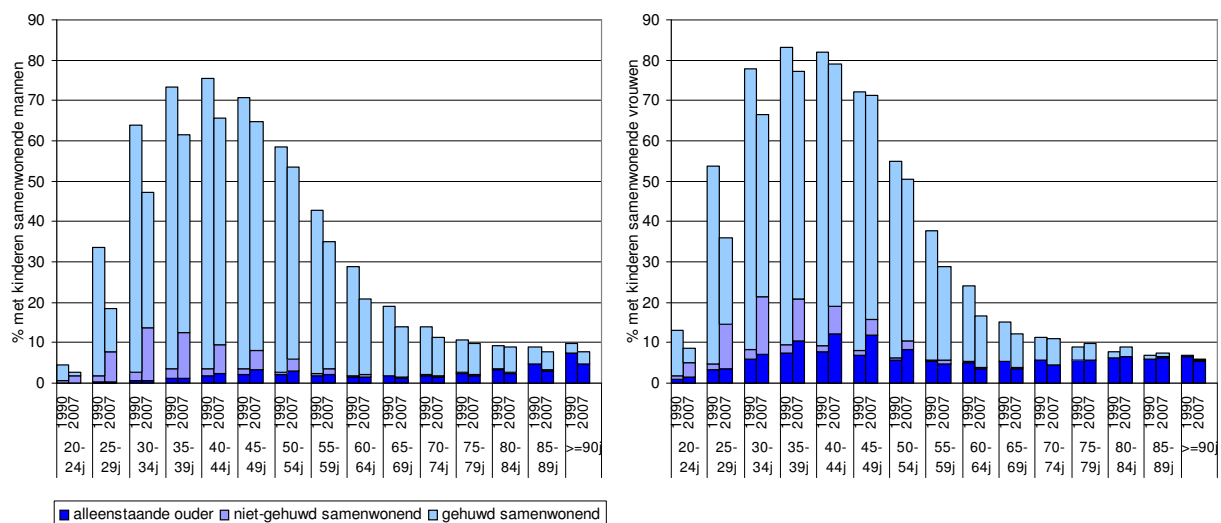

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.3.3. Een dalende populariteit van het klassieke gezin

De meest opvallende veranderingen deden zich voor bij de 25- tot 49-jarigen, van wie de (meeste) thuiswonende kinderen nog afhankelijke kinderen zijn (figuur 30). In de periode 1990-2007 woonden mannen en vrouwen steeds minder samen met een huwelijkspartner en kinderen, m.a.w. in een 'klassiek' gezin (figuur 31). Daarentegen nam het aandeel dat niet-gehuwd samenwoont en thuiswonende kinderen heeft, sterk toe. Ook was er steeds vaker sprake van een alleenstaande ouder, vooral een alleenstaande moeder. Bijvoorbeeld, van alle 30- tot 34-jarige vrouwen in 1990 woonde 70% met de huwelijkspartner en kinderen samen, in 2007 is dit gedaald tot 45%. Tussen 1990 en 2007 nam het aandeel niet-gehuwd samenwonende vrouwen met kinderen toe van 2% tot 14% en steeg het aandeel alleenstaande moeders onder de 30- tot 34-jarige vrouwen van 6% tot 7%.

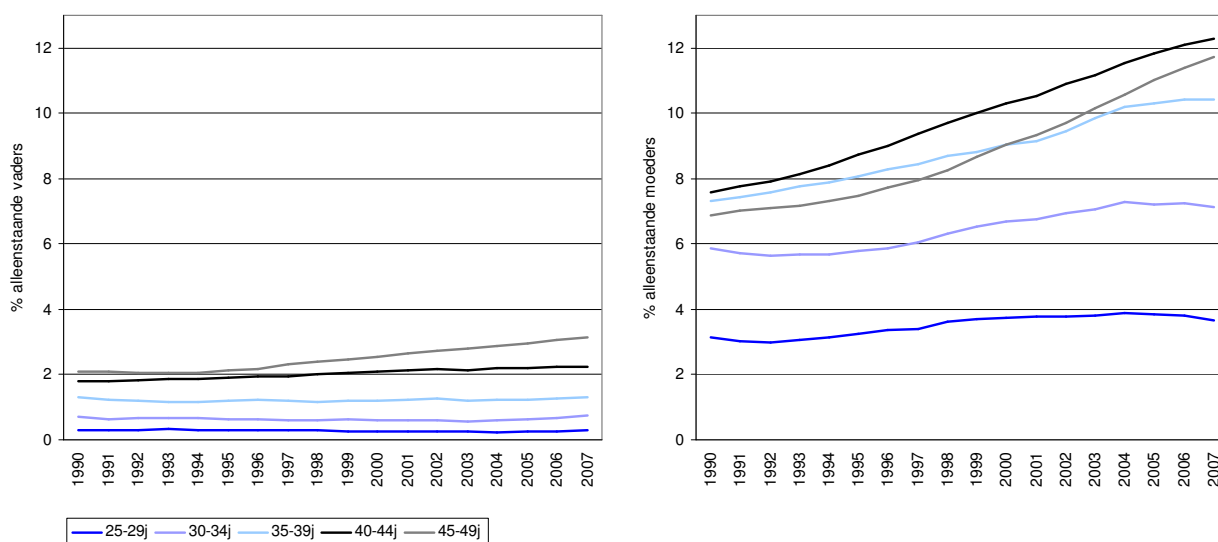
Figuur 31 Met kinderen samenwonende mannen en vrouwen naar partnerrelatie, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Er zijn alsnog geen aanwijzingen dat de toename van het aandeel 40- tot 49-jarige alleenstaande ouders (vooral moeders) zal afzwakken (figuur 32). Maar onder de 25- tot 39-jarigen is er de laatste jaren wel een stabilisatie in het aandeel alleenstaande ouders opgetreden.

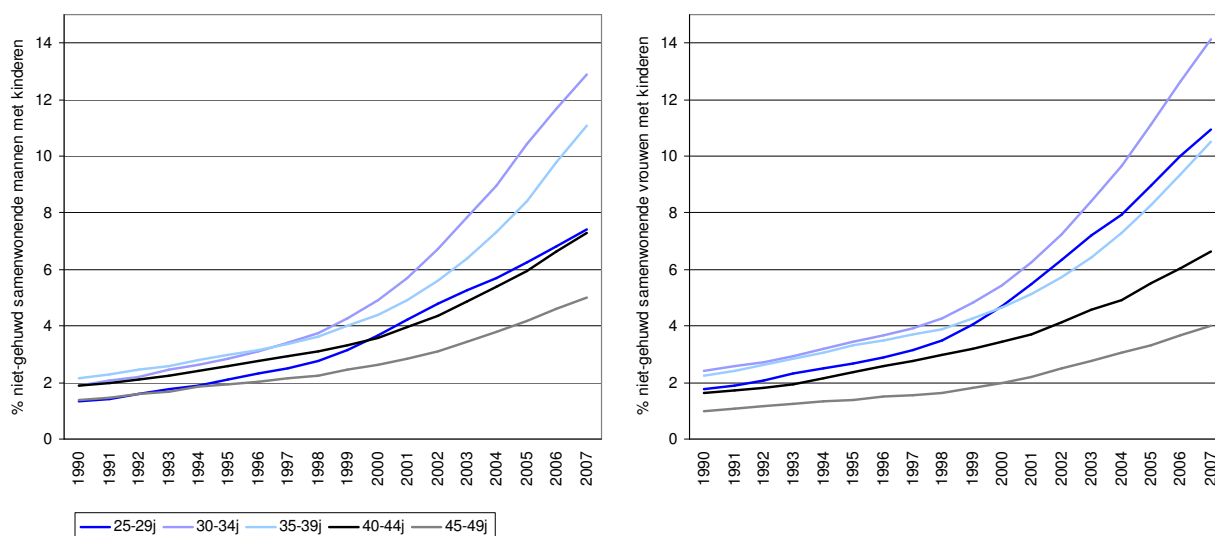
Figuur 32 Alleenstaande vaders en moeders, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, periode 1990-2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Het niet-gehuwd samenwonen met een partner en met kinderen nam bij de 25- tot 49-jarigen vooral sterk toe na 2000 (figuur 33). Op dit ogenblik is er nog geen afzwakking van de trend merkbaar.

Figuur 33 Niet-gehuwd samenwonende mannen en vrouwen met thuiswonende kinderen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, periode 1990-2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Niet-gehuwd samenwonende 20- tot 49-jarigen met thuiswonende (lees: afhankelijke) kinderen hebben vaak reeds een huwelijk achter de rug. In 2007 is in bijna een kwart van de niet-gehuwd samenwonende paren met afhankelijke kinderen één van de partners ooit

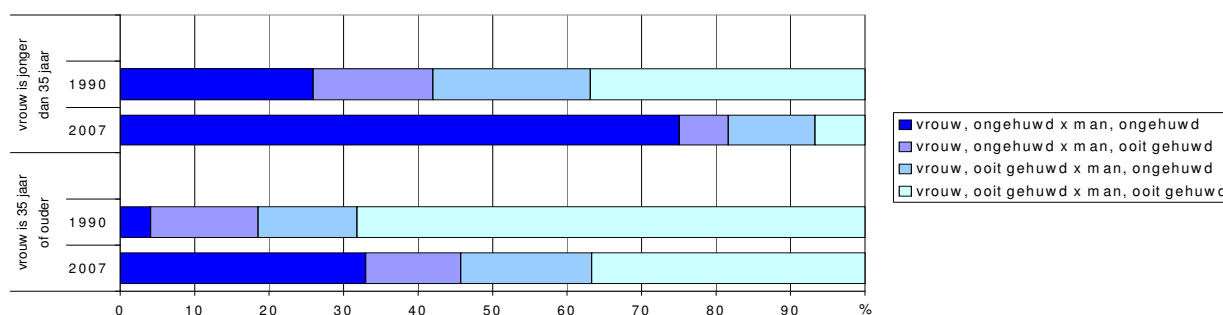
gehuwd (geweest) en in één op vijf paren geldt dit voor de beide partners. Vermoedelijk stammen voor veel van die paren de thuiswonende kinderen uit een eerder huwelijk van één of van beide partners.

In ruim de helft van de niet-gehuwd samenwonende paren met afhankelijke kinderen is daarentegen geen van de beide partners ooit getrouwd. Hun kinderen hebben ze waarschijnlijk doorgaans samen gekregen nadat ze zijn gaan samenwonen.

In figuur 34 worden de niet-gehuwd samenwonende paren met afhankelijke kinderen opgesplitst naargelang de leeftijd van de niet-gehuwd samenwonende vrouw. In 2007 bestaat drie kwart van de jongere paren (vrouw is jonger dan 35 jaar) uit twee nooit-gehuwde partners. In 1990 ging het over één kwart. Ook bij de oudere niet-gehuwd samenwonenden zijn dezelfde verschuivingen in de tijd merkbaar.

Het aandeel dat deze nooitgehuwde ouders uitmaken van alle niet-gehuwd samenwonende paren met afhankelijke kinderen nam de laatste jaren sterk toe. Steeds meer personen kiezen er voor niet te trouwen als ze kinderen willen en/of krijgen. Voor hen is niet-gehuwd samenwonen een alternatief voor het huwelijk.

Figuur 34 Niet-gehuwd samenwonende paren met afhankelijke kinderen naar burgerlijke staat van de partners, per leeftijdsgroep van de vrouw (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Een recent nieuwe leefvorm is het gehuwd samenwonen met een partner van hetzelfde geslacht. Sommige gehuwde homo's en lesbiennes wonen met kinderen samen. In 2007 gaat het om 120 van de 2.648 gehuwde homo's (m.a.w. 5%) en om 748 van de 2.348 gehuwde lesbiennes (32%). Als gehuwde paren van gelijk geslacht thuiswonende kinderen hebben, dan wonen zij overwegend (87%) met afhankelijke kinderen samen.

5.3.4. *Alleenstaande ouders vormen een heterogene groep*

Alleenstaande ouders is bijna synoniem met alleenstaande moeders: in 1990 was 80% van de alleenstaande ouders een vrouw, in 2007 is het 81%. Dé alleenstaande ouder bestaat niet. Er kunnen meerdere types worden onderscheiden (figuur 35 tot en met figuur 38).

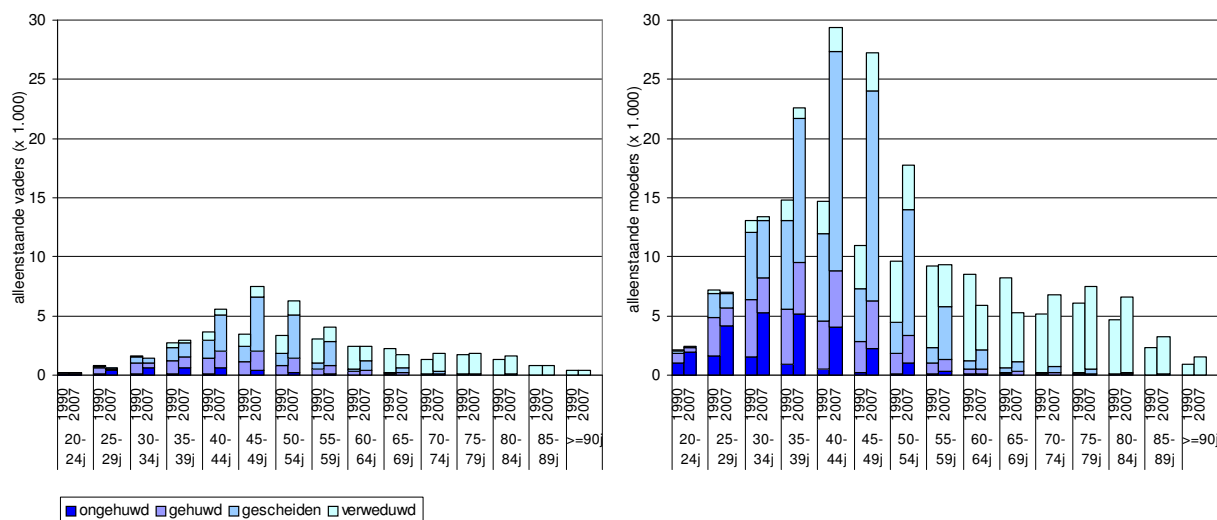
Eerst is er een relatief kleine groep van (zeer) *jonge alleenstaande ouders* (< 30 jaar) die in 2007 vaak nooit gehuwd zijn geweest. Het zijn overwegend alleenstaande moeders die samenleven met één kind jonger dan zes jaar. Er woont geen andere persoon (familielid) in hun huishouden.

De tweede en meest omvangrijke groep omvat de *30- tot 44-jarige alleenstaande ouders*, vooral moeders, die uit de echt gescheiden zijn of feitelijk gescheiden leven van hun huwelijkspartner. In 2007 is daarnaast een behoorlijk deel van hen nooit getrouwd. Zij leven vaak samen met twee of meer afhankelijke kinderen. Hun kinderen hebben vaak al lagere of middelbare schoolleeftijd. Samenwonen met een andere persoon dan hun kinderen is zeldzaam.

De 45- tot 59-jarige *alleenstaande ouders* vertonen kenmerken van zowel het tweede als het vierde type. Echtscheiding of feitelijke scheiding blijft de belangrijkste oorzaak van het leven zonder partner. Hun kinderen zijn vaak ouder dan 19 jaar en het aantal thuiswonende kinderen vermindert in vergelijking met de alleenstaande ouders van 30 tot 44 jaar.

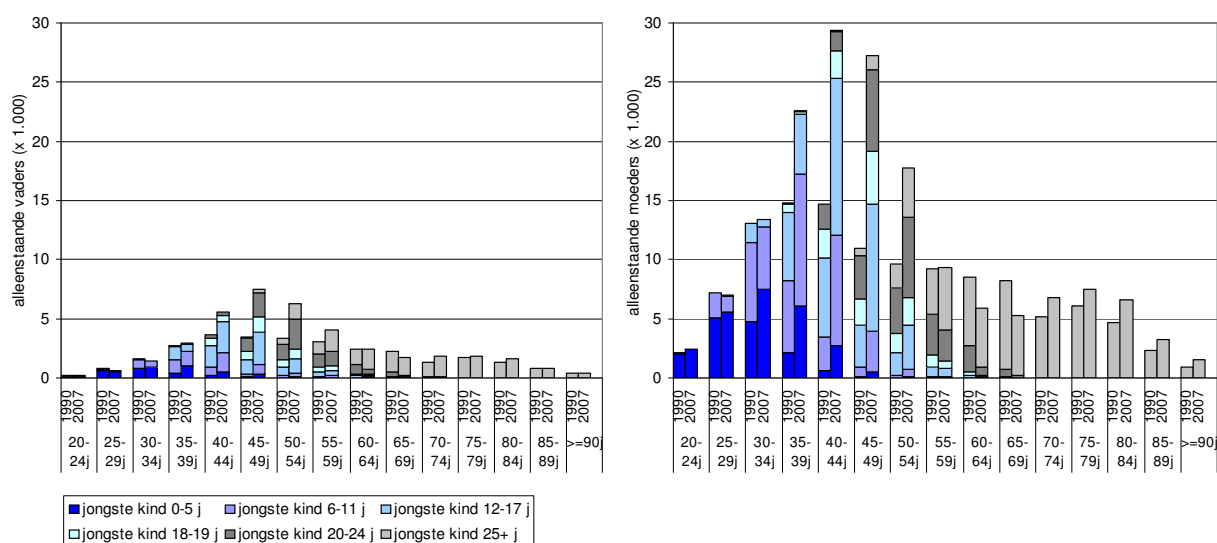
Onder het vierde type vallen de *alleenstaande ouders van 60 jaar en ouder*. Zij hebben bijna allemaal hun partner verloren ten gevolge van diens overlijden. Zij wonen meestal met één volwassen zoon of dochter samen. In hun huishouden is verhoudingsgewijs het vaakst een andere inwonende persoon aanwezig, meestal een inwonende schoonzoon en/of kleinkinderen (Lodewijckx & Deboosere, 2008). Vanuit sociaaleconomisch oogpunt zijn zij niet vergelijkbaar met de twee eerste types. Het gaat vaak niet om alleenstaande personen die kinderen ten laste hebben maar om verscheidene volwassen personen die samenwonen en vaak een eigen inkomen hebben (Vanneste e.a., 2007).

Figuur 35 Alleenstaande vaders en moeders naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep Vlaams Gewest, 1990 en 2007

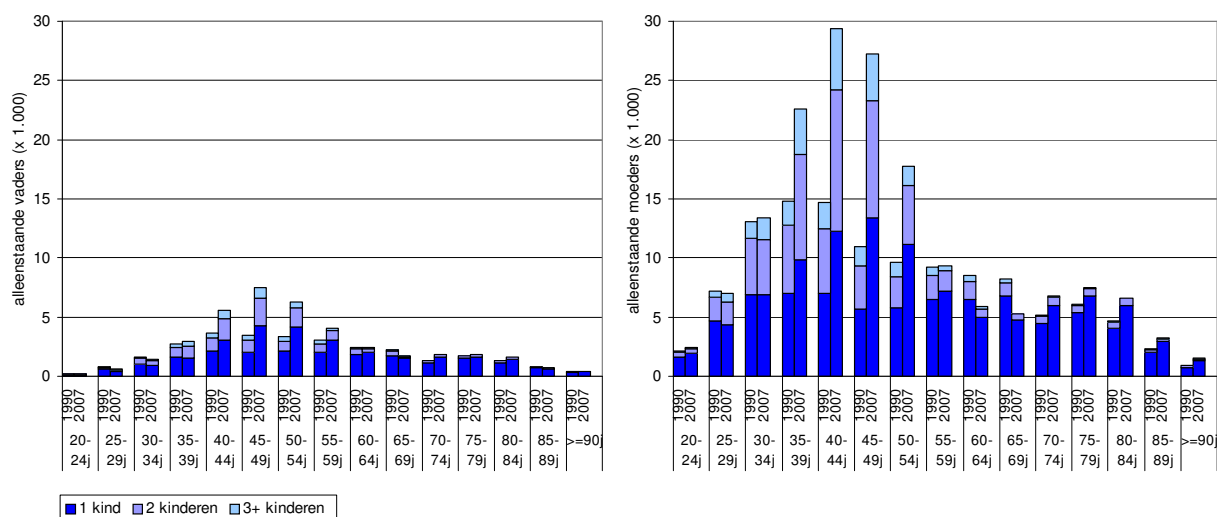
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 36 Alleenstaande vaders en moeders naar leeftijd van het jongste thuiswonende kind, per leeftijdsgroep - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

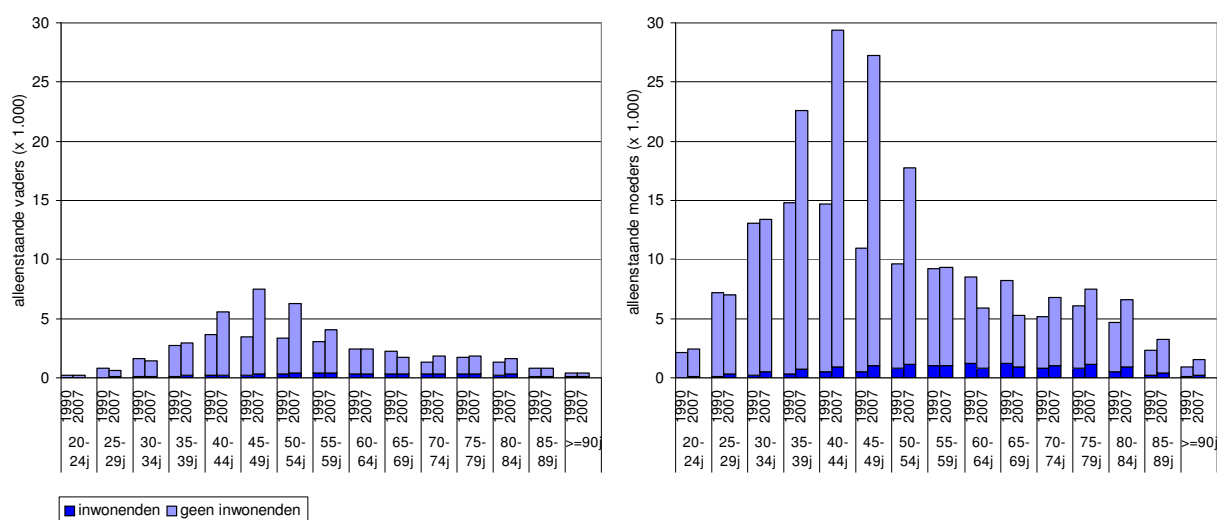
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 37 Alleenstaande vaders en moeders naar aantal thuiswonende kinderen, per leeftijdsgroep - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 38 Alleenstaande vaders en moeders naar inwonende personen, per leeftijdsgroep Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

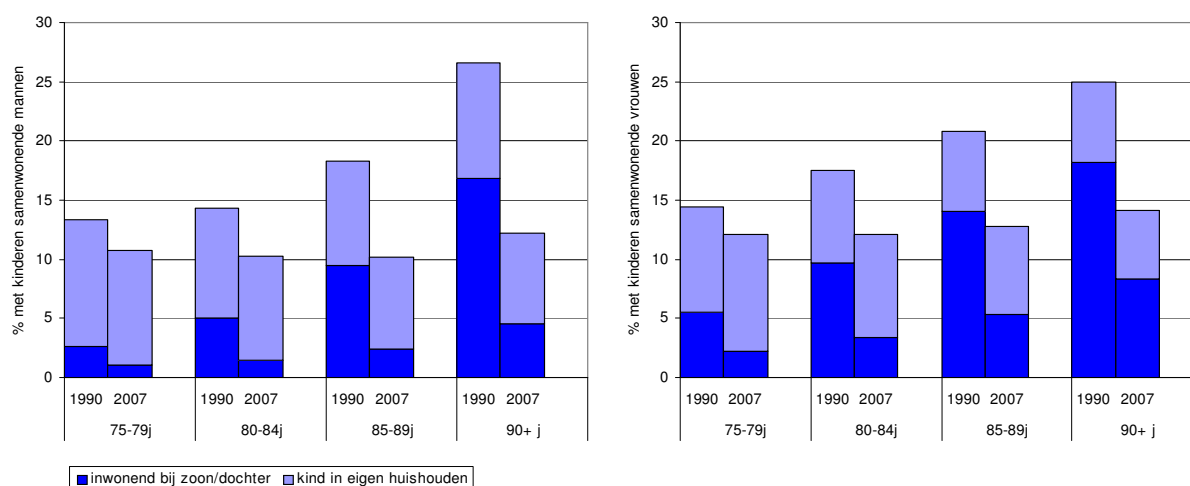
5.3.5. De oudste ouderen wonen minder in bij zoon of dochter

De ouderen die samenwonen met een zoon of een dochter, worden in twee groepen ingedeeld:

- 1) ouderen waarvan het kind bij hem/haar is blijven wonen of terug thuis is komen wonen, m.a.w. ouderen met thuiswonende kinderen;
- 2) ouderen die zijn gaan inwonen in het huishouden van hun zoon of dochter. In het laatste geval wordt verondersteld dat de ouderen minder autonomie en onafhankelijkheid hebben.

In 1990 woonden ouderen meer met een kind samen naarmate zij een hogere leeftijd bereikten (inwonend bij zoon/dochter + kind in eigen huishouden; figuur 39). In 2007 is er nauwelijks sprake van een toename met de leeftijd. Er is nog wel in 2007 een lichte toename van het aandeel inwonende ouderen, maar het aandeel ouderen met een kind in het eigen huishouden daalt met de leeftijd van de ouderen.

Figuur 39 Met kinderen samenwonende oudere mannen en vrouwen naar het al dan niet inwonen bij hun kind, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

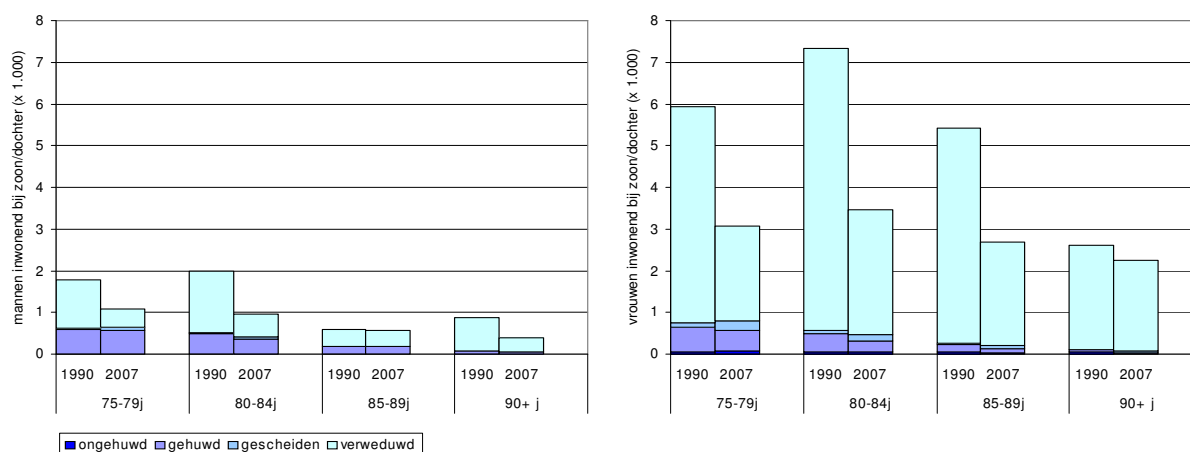
Globaal wonen in 2007 de oudste ouderen (80-plussers) minder met (één van) hun kinderen samen dan in 1990 (figuur 39). Die daling is vooral het gevolg van het steeds minder inwonen van de ouderen bij hun zoon of dochter. In 1990 woonde bijvoorbeeld nog bijna twee op tien 90-plussers in het huishouden van hun zoon of dochter, in 2007 geldt dit voor minder dan één op tien.

Uit gezinssociologische studies blijkt dat er verschillende factoren werkzaam zijn in het terugdringen van de woonvorm 'inwonen', zoals een toenemende autonomie tussen de generaties, gesteund door de materiële mogelijkheden om die autonomie waar te maken; een verbetering van de gezondheid van de ouderen waardoor zij langer op zichzelf kunnen blijven wonen; veranderende voorkeuren van de ouderen met betrekking tot de woonsituatie; een toenemend individualisme; een verlies van traditionele waarden; uit de echt gescheiden zijn van de ouderen; veranderingen in sommige karakteristieken van de zonen en dochters zoals het ongehuwd zijn, werkloosheid, de woonafstand tussen woning van de ouders en die van de kinderen (zie Lodewijckx, 2004c).

In 1990 waren er twintigduizend inwonende 80-plussers, in 2007 is dit aantal gehalveerd. In absolute termen is de opvangfunctie van het gezin voor de alleroudsten tijdens de afgelopen zeventien jaar dus verminderd.

De kans om in te wonen bij een zoon of een dochter is groter voor de vrouwen dan voor de mannen (figuur 39). De meeste oudere vrouwen wonen zonder hun partner in bij hun zoon of dochter, nadat zij weduwe geworden zijn (figuur 40).

Figuur 40 Mannen en vrouwen die inwonen bij hun zoon/dochter naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep - Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Ouderen wonen meer in bij hun dochter dan bij hun zoon. Het gaat overwegend om inwoners bij een gehuwde dochter of zoon, die vaak zelf kinderen heeft. Zelden wordt ingewoond bij een verweduwd zoon. Inwoners bij een verweduwd dochter komt vooral voor bij de alleroudste ouderen (Lodewijckx, 2004b). Het vaker inwoners bij een dochter houdt verband met het feit dat dochters vaker dan zonen betrokken zijn in zorgarrangementen (Vanderleyden & Vanden Boer, 2004) en dat er vaak sprake is van een speciale emotionele band tussen moeder en dochter.

Ouderen tot 90 jaar, met een kind in hun eigen huishouden wonen daarentegen vaker met een zoon dan met een dochter samen. Het gaat overwegend om een ongehuwde zoon, een minderheid van de zonen is gescheiden en terug thuis gaan wonen. De 90-plussers met een kind in hun huishouden wonen vaak samen met een dochter die verweduwd is.

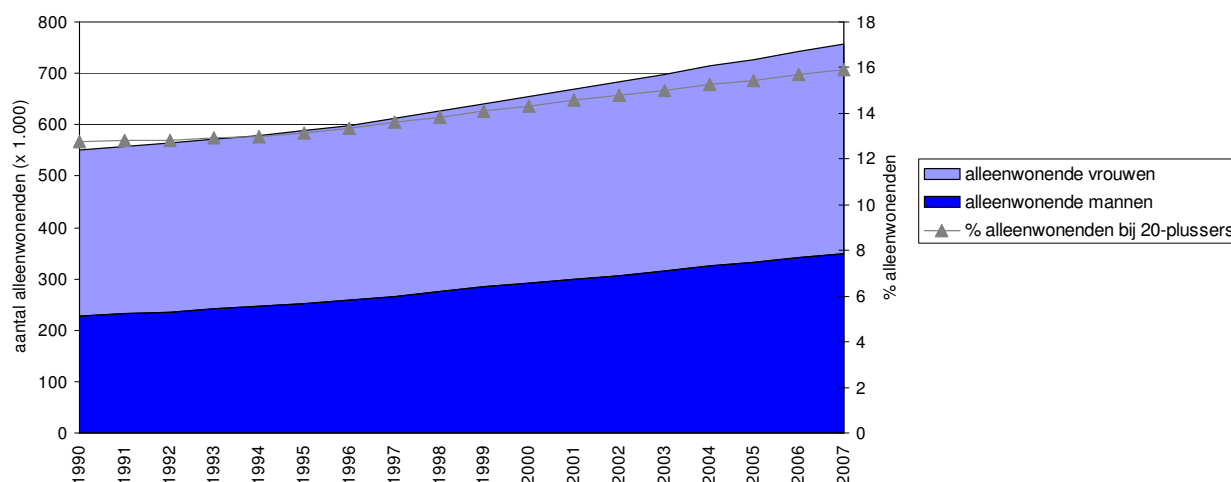
5.4. Alleenwonen

5.4.1. Steeds meer alleenwonenden

In 2007 wonen er in het Vlaamse Gewest meer dan 758 duizend personen alleen (figuur 41). Dat zijn er bijna 207 duizend - 122 duizend mannen en 84 duizend vrouwen - meer dan in 1990. Inmiddels woont 16% van alle 20-plussers alleen, in 1990 was het 13%. Figuur 41 toont een continue toename in de beschouwde periode, met een versnelde toename na 1995.

De toename van het aantal alleenwonenden tussen 1990 en 2007 is voor ongeveer één tiende toe te schrijven aan de groei van de bevolking in het Vlaamse Gewest en voor negen tienden aan een veranderd gedrag van de bevolking inzake alleenwonen (Lodewijckx, 2004a). Vanuit verschillende motieven wensen mensen nu meer dan zeventien jaar geleden alleen te wonen of worden zij ertoe gedwongen. De belangrijkste oorzaken van de toename van het aantal alleenwonenden zijn het ontbinden van partnerrelaties en de vergrijzing van de bevolking. Naast de demografische ontwikkelingen zijn er ook economische, sociaal-culturele, technische en politieke veranderingen die de aangroei van de groep alleenwonenden hebben gestimuleerd zoals een toename van de welvaart; de wijzigingen in het sociale zekerheidssysteem; een steeds verdergaande taakspecialisatie waardoor jongeren het ouderlijke huis moeten verlaten om een baan die bij een gespecialiseerde opleiding hoort, te krijgen; individualisering; een geliberaliseerde seksuele moraal; de veranderde maatschappelijke positie van de vrouw; een verdwijnen van de discriminatie van alleenwonenden; de maatschappelijke acceptatie van alleenwonen; een normatief-institutionele gelijkstelling met gehuwden; vereenvoudigen van echtscheiding in sociaal en juridisch opzicht; veranderingen in de woningmarkt. Ten slotte stelt de moderne, vrijwel algemeen toegankelijke verkeers- en communicatie-infrastructuur meer mensen in staat om, onafhankelijk van anderen, aan hun leven inhoud te geven.

Figuur 41 Alleenwonenden naar geslacht (aantal en in %) - Vlaams Gewest, periode 1990-2007

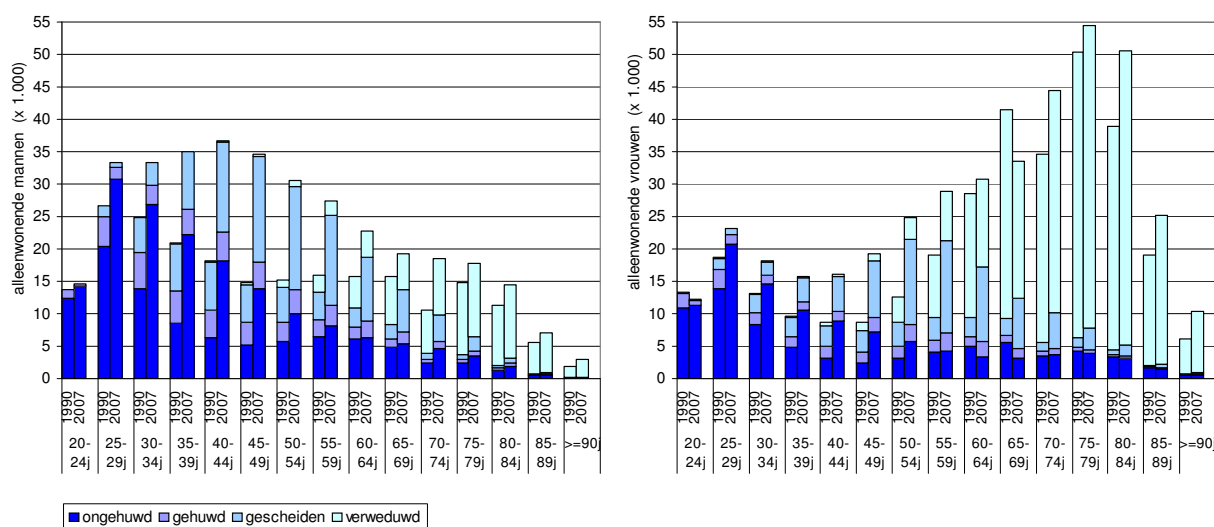
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.4.2. Veranderingen in het alleenwonen verschillen naargelang leeftijd en geslacht

Het aantal alleenwonende 20- tot 24-jarige mannen neemt lichtjes toe tussen 1990 en 2007 (figuur 42). In die periode daalde het aantal 20- tot 24-jarigen in het Vlaamse Gewest (figuur 1). Bijgevolg worden er in 2007 minder alleenwonenden verwacht, gesteld dat er geen gedragsverandering is opgetreden. Toch neemt het aantal alleenwonende 20- tot 24-jarige mannen toe omdat zij momenteel verhoudingsgewijs iets meer alleenwonen dan zeventien jaar geleden (figuur 43).

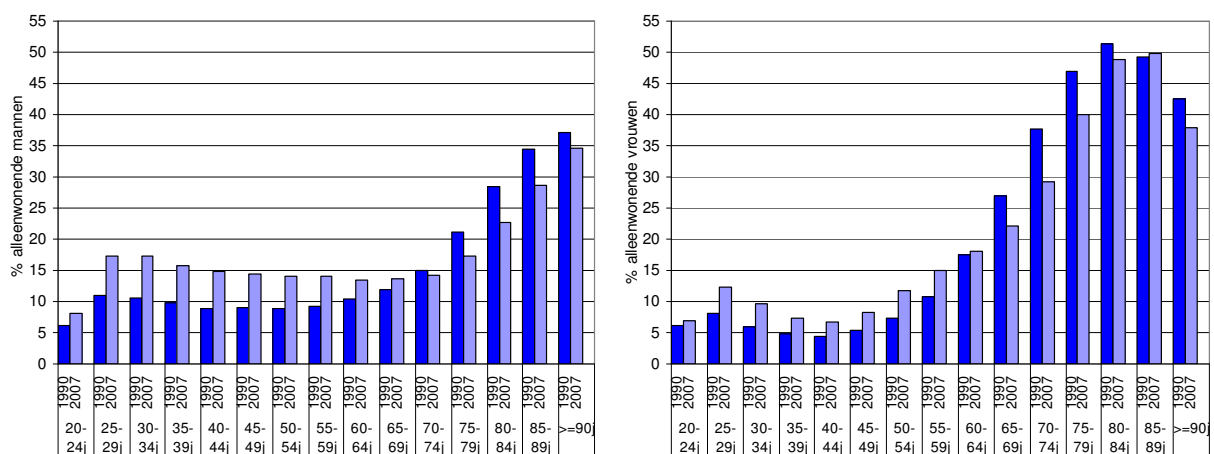
In 2007 zijn er iets minder alleenwonende 20- tot 24-jarige vrouwen dan in 1990. Er zijn momenteel minder 20- tot 24-jarige vrouwen in de bevolking en bovendien wonen zij nu procentueel nauwelijks vaker alleen dan in 1990.

Figuur 42 Alleenwonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 43 Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

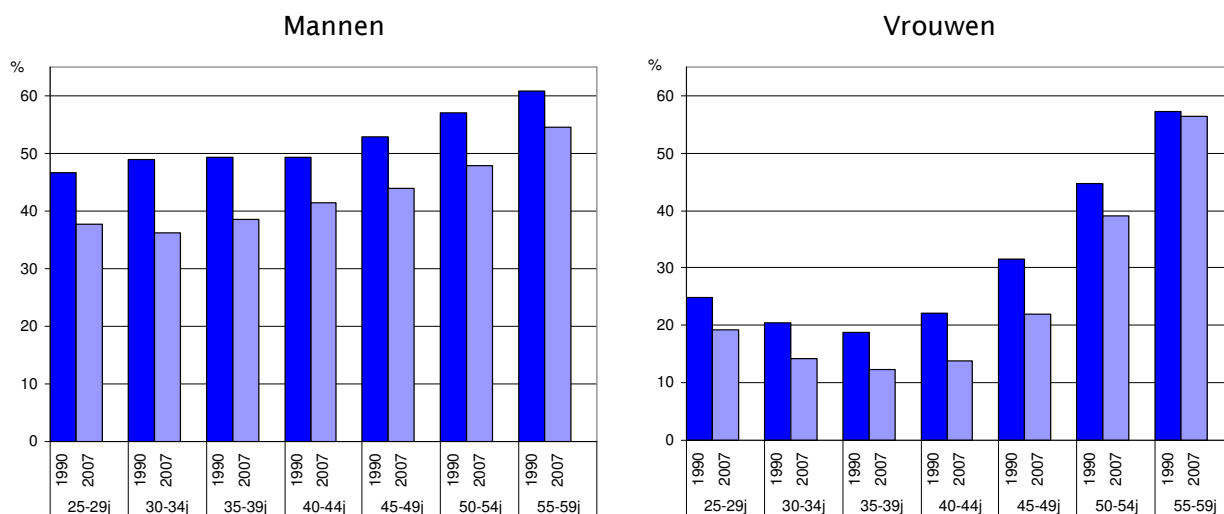

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Het aantal alleenwonende 25- tot 59-jarigen nam zeer sterk toe. Die groei kan mee verklaard worden door de groei van de bevolking (wel een bevolkingskrimp bij de 25- tot 34-jarigen) en de veranderingen in de leeftijdssamenstelling van de bevolking. Maar de enorme toename van dit aantal alleenwonenden is vooral het gevolg van gedragswijzigingen. Zo woont 16% van de 35- tot 39-jarige mannen in 2007 alleen, tegenover 10% in 1990. De hoge toename van (echt)scheidingen (figuren 2 en 3) gaat voor velen gepaard met (tijdelijk) alleenwonen (voor een berekening in detail, zie Lodewijckx, 2004a). Dit wordt weerspiegeld in figuur 42 in het momenteel hogere aantal echtgescheiden alleenwonenden (vooral bij de 45- tot 59-jarigen) en het hogere aantal ongehuwden (vooral bij de 30- tot 44-jarigen). Een deel van die ongehuwden woont ten gevolge van relatieontbinding alleen. Niet-gehuwd samenwonen is in de loop van de jaren negentig populairder geworden (zie 5.2.3). Deze groep heeft een hogere kans op relatieontbinding dan de gehuwden (Corijn, 1999; Lodewijckx, 1999).

Het aantal alleenwonende mannen van 25 tot 59 jaar is veel sterker gestegen dan het aantal alleenwonende vrouwen van die leeftijd (figuur 42). De gedragswijziging op het gebied van alleenwonen is groter onder de mannen dan onder de vrouwen (figuur 43). Zo woont van de 40- tot 44-jarige mannen 6% meer alleen in 2007 dan in 1990; voor de vrouwen gaat het om 2%. In geval van een (echt)scheiding waarbij kinderen betrokken zijn, wonen de kinderen meestal (officieel) bij de moeder. Het gevolg is dat enkel de man (officieel) een alleenwonende wordt. Dit wordt geïllustreerd door figuur 44. Zo woont 41% van alle 40- tot 44-jarige gescheiden mannen in 2007 alleen; van de gescheiden vrouwen van die leeftijd woont 14% alleen. Figuur 44 toont eveneens dat gescheiden mannen en vrouwen in 2007 verhoudingsgewijs minder alleenwonen dan in 1990. Zij wonen thans vaker niet-gehuwd met een partner samen (zie 5.2.3).

Figuur 44 Gescheiden mannen en vrouwen die alleenwonen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 1990 en 2007

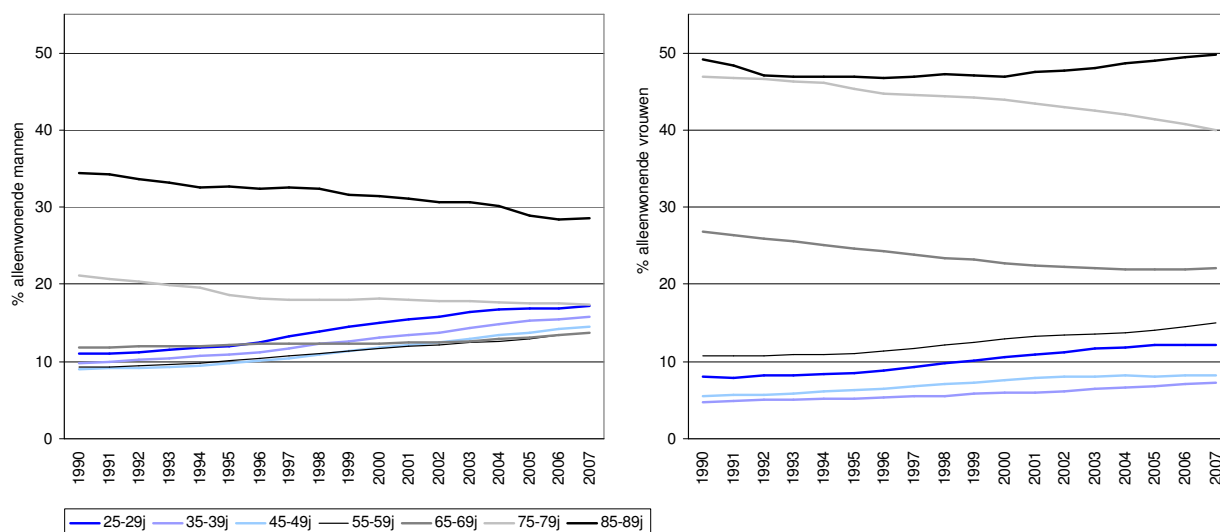

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Relatieontbinding waarbij kinderen betrokken zijn, verklaart vooral de verschillen tussen de alleenwonende mannen en vrouwen van 30 tot 49 jaar. Bij de 50- tot 59-jarigen is het verschil in de gedragsverandering tussen de geslachten minder uitgesproken. Voor de 25- tot 29-jarigen moet er nog een andere verklaring zijn dan (echt)scheiding omdat het aantal paren met kinderen op die leeftijd vrij gering is. In 1990 gingen jonge mannen verhoudingsgewijs meer dan vrouwen na het verlaten van het ouderlijke huis alleen wonen (Corijn, 1995). Dit gedrag is mogelijks in de loop van de jaren negentig nog versterkt waardoor de gedragsverandering groter is bij de mannen dan bij de vrouwen.

Het aandeel alleenwonenden nam onder de 25- tot 59-jarigen continu toe in de beschouwde periode. Er zijn wel aanwijzingen dat er tijdens de laatste jaren voor sommige leeftijdsgroepen een stabilisatie optreedt (figuur 45).

Figuur 45 Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, periode 1990-2007

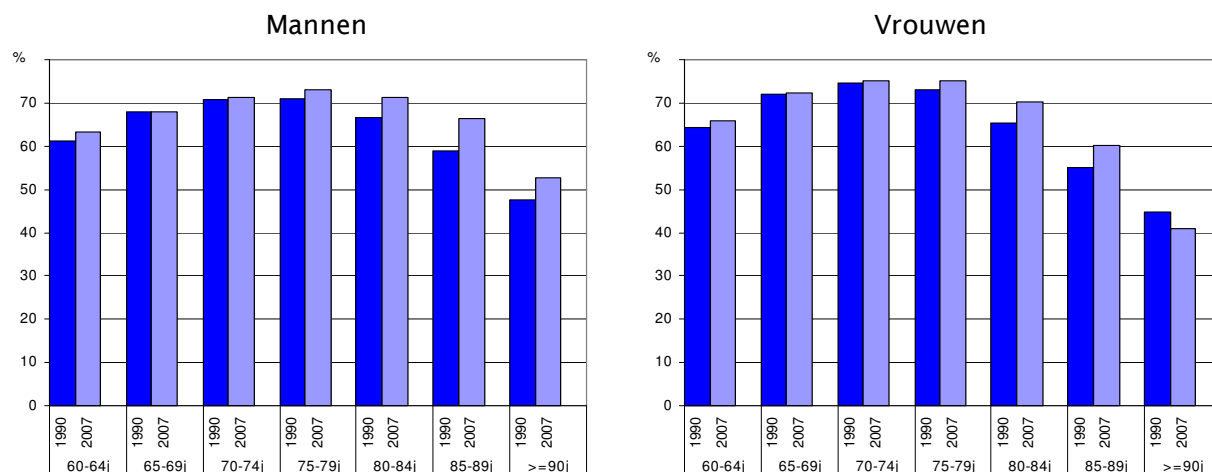
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

In 2007 zijn er meer alleenwonende *60-plussers* dan in 1990. Het aantal nam toe in alle leeftijdsgroepen, behalve bij de 65- tot 69-jarige vrouwen (figuur 42).

De daling van het aantal alleenwonende 65- tot 69-jarige vrouwen is niet te wijten aan een daling van het aantal vrouwen van die leeftijd in de bevolking (er zijn er in 2007 ongeveer evenveel als in 1990). Die daling hangt samen met het feit dat in 2007 de 65- tot 69-jarige vrouwen procentueel minder alleenwonen dan zeventien jaar geleden (figuur 43). Zij worden momenteel minder geconfronteerd met weduwschap ten gevolge van de toegenomen levensverwachting van de beide geslachten.

Het grotere aantal alleenwonende 70-plussers in 2007 houdt verband met het grotere aantal 70-plussers in de bevolking. Er is bij de 70-plussers sprake van een gedragswijziging ten nadele van het alleenwonen; zij wonen in 2007 verhoudingsgewijs minder alleen dan in 1990 (figuur 43). Zo woonde bijvoorbeeld 21% van de 75- tot 79-jarige mannen in 1990 alleen, in 2007 geldt dit voor 17%. Voor de vrouwen zijn de cijfers 47% en 40%. 70-plussers zijn nu minder verweduwd dan zeventien jaar geleden (figuren 2 en 3). Zij wonen nu langer als paar samen (zie 5.2.2). Terzelfder tijd geldt echter dat in 2007 de oudere weduwen en weduwnaars vaker alleenwonen dan in 1990 (figuur 46). Dit is vermoedelijk het gevolg van een betere algemene gezondheidstoestand en een grotere financiële onafhankelijkheid die de oudere personen toelaat langer autonoom te wonen.

Figuur 46 Verweduwde mannen en vrouwen die alleenwonen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

5.4.3. *Alleenwonenden, een heterogene groep*

In 2007 omvat de ganse groep alleenwonenden meer vrouwen (54%) dan mannen (46%). Vier op tien alleenwonenden zijn een 65-plusser. Alleenwonende mannen zijn verhoudingsgewijs jonger dan alleenwonende vrouwen; ruim driekwart is jonger dan 65 jaar tegenover 47% van de alleenwonende vrouwen.

Het alleenwonen is onregelmatig gespreid over de levensloop (figuur 12).

Sommige *jongvolwassenen* wonen (enige tijd) alleen na het verlaten van het ouderlijke huis. Alleenwonen is onder de Vlaamse jongvolwassenen niet echt populair. Van de 20- tot 24-jarigen in 2007 woont 8% van de mannen en 7% van de vrouwen alleen. Voor de 25- tot 29-jarigen zijn de cijfers 17% en 12%. Er zijn meer alleenwonende jonge mannen dan vrouwen; de meesten zijn nog nooit gehuwd. Een deel van hen heeft waarschijnlijk al een niet-gehuwde samenwoonrelatie achter de rug. Het alleenwonen is voor de jongvolwassenen meestal een tijdelijke leefvorm vooraleer te gaan samenwonen met een partner. Uit onderzoek in Nederland blijkt dat nagenoeg alle jonge alleenwonenden een relatie hebben of willen en ooit willen gaan samenwonen (de Graaf, 2006; Van Hoorn, 2000). In Vlaanderen werd tijdens het begin van de jaren negentig hetzelfde vastgesteld (Corijn, 1993).

Mensen van *middelbare leeftijd* wonen meestal (tijdelijk) alleen, nadat hun relatie is ontbonden. Ongeveer 15% van de 40- tot 44-jarige mannen woont alleen in 2007. Het aandeel alleenwonende vrouwen in deze leeftijdsgroep is beduidend lager (7%) omdat de kinderen na een scheiding meestal bij de moeder blijven wonen. Mensen die alleenwonen na een (echt)scheiding, zitten vaak in een overgangsfase (van Hoorn e.a., 2001). Een nieuwe partnerrelatie is meestal wel gewenst, maar er is bij hen een groter voorbehoud ten aanzien van een volgend huwelijk. Gescheiden vrouwen hertrouwen minder vaak dan gescheiden mannen (Bartiaux & Wattelar, 2002; Corijn, 1999). Eén op vijf alleenwonende 35- tot 64-jarige Nederlandse mannen en één op vier vrouwen wil definitief geen vaste relatie (de Graaf, 2006). Misschien heeft de negatieve ervaring van het uiteenvallen van de relatie hen huiverig gemaakt om opnieuw een samenwoonrelatie aan te gaan. Het is ook mogelijk dat alleenwonenden gewend zijn geraakt aan hun leefstijl en hiervan de voordelen zien waardoor het alleenwonen veranderd is in een gewenste leefsituatie. Met andere woorden, op wat hogere leeftijd geldt vaak: eens alleen, altijd alleen (de Jong & van Hoorn, 1999).

Op *hogere leeftijd* (vanaf 70-75 jaar) neemt het aandeel alleenwonenden sterk toe. Van de 80- tot 89-jarige vrouwen is bijna de helft alleenwonend, onder de mannen van die leeftijd is het één op vier. Op hogere leeftijd is sterfte de belangrijkste oorzaak van het alleenwonen. Voor vrouwen speelt dit aanzienlijk meer dan voor mannen omdat mannen eerder sterven dan vrouwen en omdat mannen bovendien gemiddeld enkele jaren ouder zijn dan hun partner. Oudere vrouwen hertrouwen bovendien minder dan oudere mannen (Corijn, 2005). Alleenwonende weduwen zijn dan ook een omvangrijke groep binnen de alleenwonenden. Ook andere factoren dan de demografische spelen een beslissende rol in het alleenwonen van oudere vrouwen. Zo werkt het geheel van de levensloop door in de situatie op hogere leeftijd: de opgebouwde, al dan niet afgeleide, pensioenrechten; de bereikte welvaart uitgedrukt in het bezit van een eigen woonst. Ook de individualiserende cultuur die het alleenwonen mogelijk en aantrekkelijk maakt, is van belang. Een toename van de welvaart én een ruimere verspreiding van de individualistische cultuur verklaart een goed deel van het alleenwonen van oudere vrouwen.

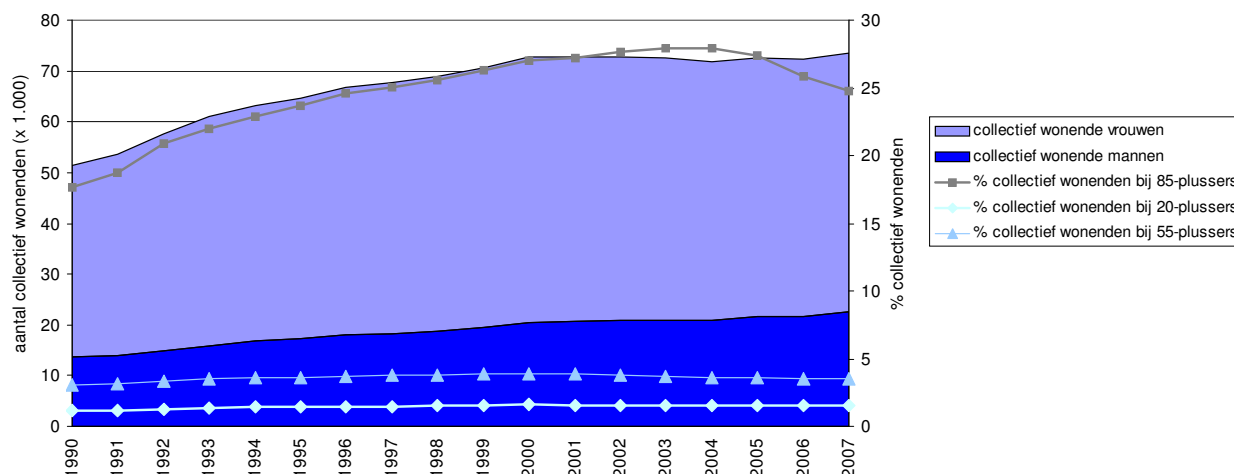
5.5. Collectief wonen

5.5.1. *Steeds meer personen die collectief wonen*

In 2007 wonen er 73 duizend personen collectief, in 1990 ging het om ruim 51 duizend. Het aantal personen dat behoort tot een collectief huishouden nam toe tot in 2000, waarna het stabiliseerde (figuur 47).

Het aandeel collectief wonende 20-plussers bleef nagenoeg constant (1,5%) in de beschouwde periode. Het aandeel 85-plussers dat collectief woont, nam echter sterk toe: van 18% in 1990 tot 28% in 2004, waarna het opnieuw daalde tot 25% in 2007.

**Figuur 47 Collectief wonenden naar geslacht (aantal en in %)
Vlaams Gewest, periode 1990-2007**

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Tussen 1990 en 2007 nam het aantal collectief wonende kinderen lichtjes af van 719 naar 659. Het aantal 20- tot 54-jarigen nam toe van 6 duizend tot 9 duizend. De grootste toename gebeurde bij de ouderen: 45 duizend collectief wonende 55-plussers in 1990, 64 duizend in 2007. In feite wordt die stijging op rekening van de oudste ouderen geschreven: 23 duizend 80-plussers in 1990, 42 duizend in 2007. Er zijn momenteel minder collectief wonende 55- tot 69-jarige vrouwen dan zeventien jaar geleden (figuur 48).

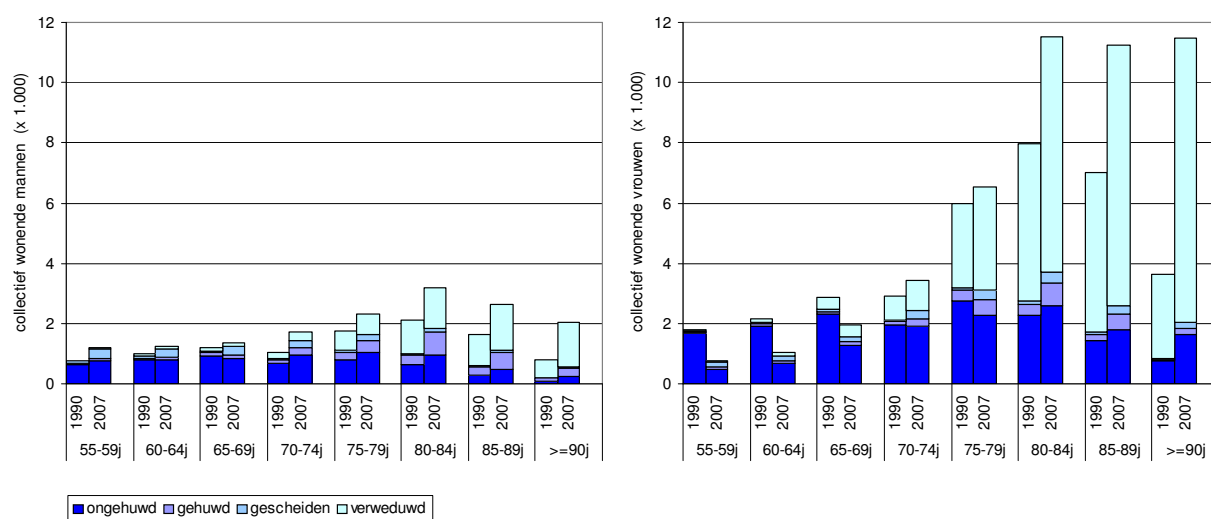
Ons gegevensbestand bevat geen informatie over de vorm van collectief wonen. Volgens de Sociaal Economische Enquête 2001 wonen vier op tien collectief wonende 0- tot 64-jarige Vlamingen in een verzorgingsinstelling zoals een instelling voor personen met een handicap, een familiepension, een psychiatrische instelling of een andere verzorgingsinstelling. 14% woont in een rusthuis of een rust- en verzorgingstehuis, 13% in een klooster of abdij en 32% in een ander type collectieve voorziening.

Van de 65-plussers die collectief wonen, is 76% gedomicilieerd in een rusthuis of een RVT, 13% in een klooster of abdij en 10% in een verzorgingsinstelling (Werkgroep Indicatoren NAPIncl, 2006).

5.5.2. Vooral de oudste vrouwen wonen collectief

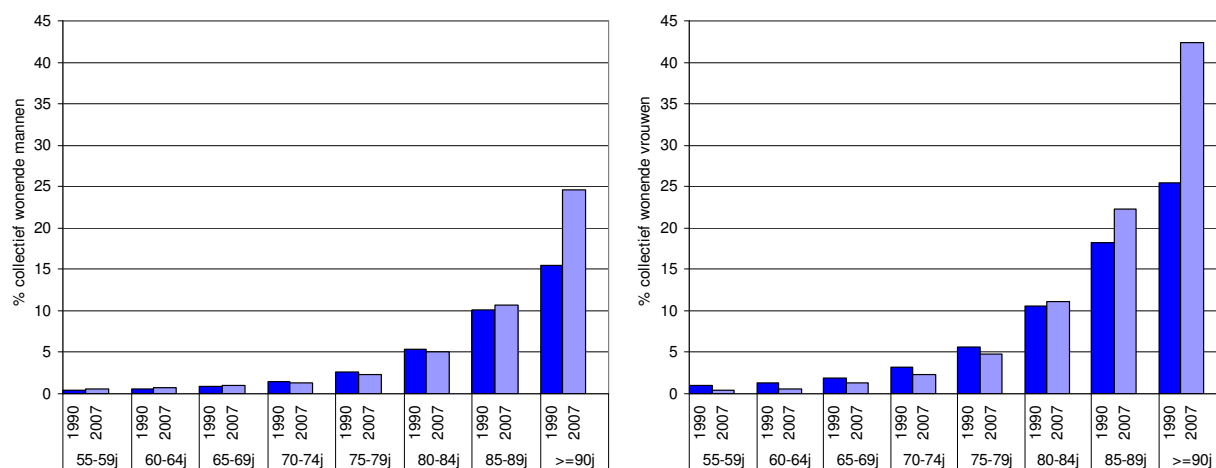
De grote toename van het aantal collectief wonende oudste ouderen (figuur 48) houdt verband met de toename van het aantal oudste ouderen in de bevolking (figuur 1), maar eveneens met een gewijzigd gedragspatroon ten voordele van het collectief wonen, vooral bij de 90-plussers. De alleroudste mannen en meer nog de alleroudste vrouwen wonen in 2007 vaker collectief dan in 1990 (figuur 49). Zo steeg het aandeel onder de vrouwen van 90 jaar en ouder van 25% naar 42%.

Figuur 48 Collectief wonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

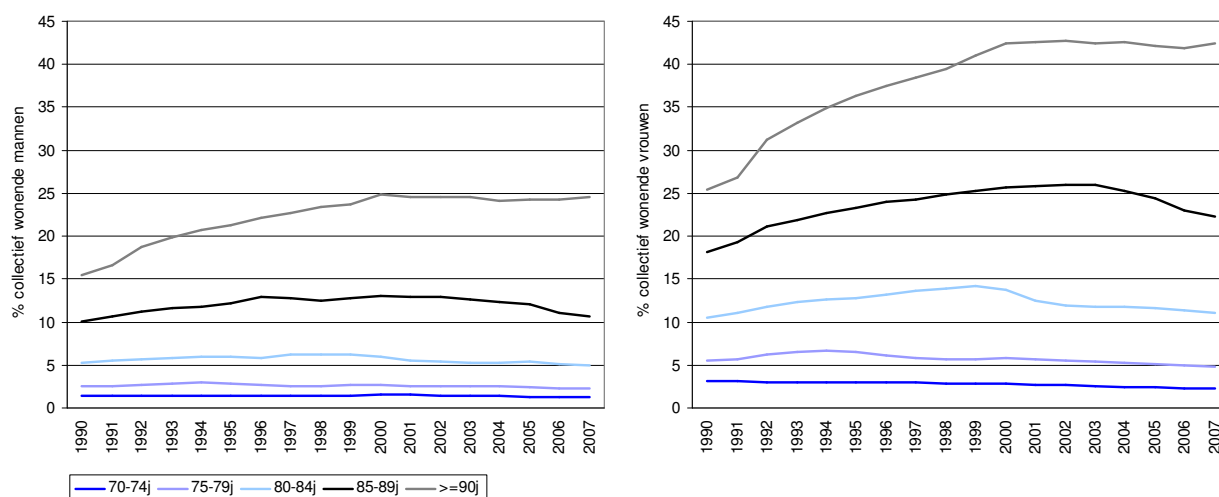
Figuur 49 Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %) Vlaams Gewest, 1990 en 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Het aandeel collectief wonende ouderen nam niet continu toe tussen 1990 en 2007 (figuur 50). Het aandeel collectief wonende 90-plussers is onveranderd gebleven sinds 2000 en tijdens de laatste jaren is er een afname bij de 85- tot 89-jarigen merkbaar.

Figuur 50 Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, periode 1990-2007

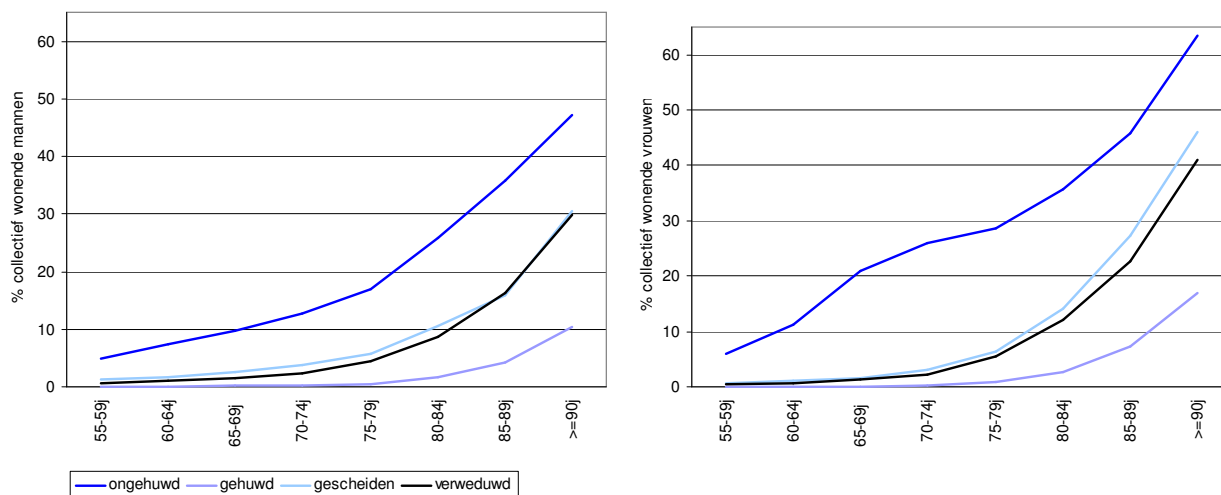

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Oudere vrouwen wonen vaker collectief dan mannen van dezelfde leeftijd (figuren 49 en 50). Dit verschil tussen de geslachten kan niet zomaar geïnterpreteerd worden als een teken van een slechtere gezondheid van de oudere vrouwen, hoewel vrouwen bij vergelijkbare leeftijd wel meer gezondheidsklachten hebben dan mannen en ook meer medische zorg consumeren (Vandenboer & Pauwels, 2004). De belangrijkste reden voor dit genderverschil is dat de aanwezigheid van een partner de kans dat men in het eigen huis blijft wonen, positief beïnvloedt. Uit enquêtes blijkt dat de partner vaak de meest intensieve mantelzorger van de oudere is (Jacobs & Lodewijckx, 2006). Oudere mannen zijn vaker nog gehuwd, terwijl oudere vrouwen meer kans hebben dan mannen om te verweduwen en er dus alleen voor te staan. Zo is in 2007 56% van de 85- tot 89-jarige mannen nog getrouwd (figuur 2), voor vrouwen van die leeftijd geldt dit nog voor 14% (figuur 3). Dat de aanwezigheid van een huwelijkspartner sterk de opname in een collectieve voorziening reduceert, blijkt ook uit figuur 51. Voorts toont die figuur aan dat er wel grenzen zijn aan het zelfstandig kunnen blijven wonen, zelfs als er een partner in het huishouden aanwezig is: 7% van de gehuwde 85- tot 89-jarige vrouwen en 4% van de gehuwde mannen van die leeftijd woont collectief.

Ongehuwde mannen en vrouwen hebben de grootste kans om collectief te wonen en bovendien wonen ongehuwden vanaf jongere leeftijd stelselmatig meer collectief (figuur 51). Deels is de verklaring te zoeken in het feit dat kloosterlingen ongehuwde collectief wonende personen zijn en in het feit dat personen met een zware handicap vaak ongehuwd blijven en vanaf jongere leeftijd in een collectieve voorziening verblijven. Maar een ander verklaringselement is dat (oudere) ongehuwde personen vaker alleenwonen en dat zij doorgaans geen kinderen hebben die mantelzorg kunnen geven, wanneer zij zorgbehoevend worden.

Figuur 51 Collectief wonende mannen en vrouwen, per burgerlijke staat en leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 2007

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

6. Leefvormen in 2021

In het kader van CoViVE (Consortium Vergrijzing in Vlaanderen en Europa) heeft de Vrije Universiteit Brussel, vakgroep Demografie, bevolkingsprojecties voor het Vlaamse Gewest gemaakt (Surkyn e.a., 2008)⁵. Startjaar van de projecties is 2006 en er wordt gewerkt met 5-jaarlijkse projectiesprongen en met 5-jaarlijkse leeftijdsgroepen. Aan de hand van de geobserveerde transitiekansen uit de periode 2001-2006 (hiervoor werden de individuele gegevens uit de Sociaal Economische Enquête 2001 gekoppeld met gegevens uit het Rijksregister van het jaar 2006) wordt in deze LIPRO-projectie de huishoudenspositie van de personen berekend. Hierdoor wordt het mogelijk de verwachte leefvormen voor het Vlaamse Gewest te bestuderen.

Er wordt verwacht dat in de komende veertien jaar de leeftijdsopbouw van de bevolking in het Vlaamse Gewest grondig zal veranderen (figuur 52).

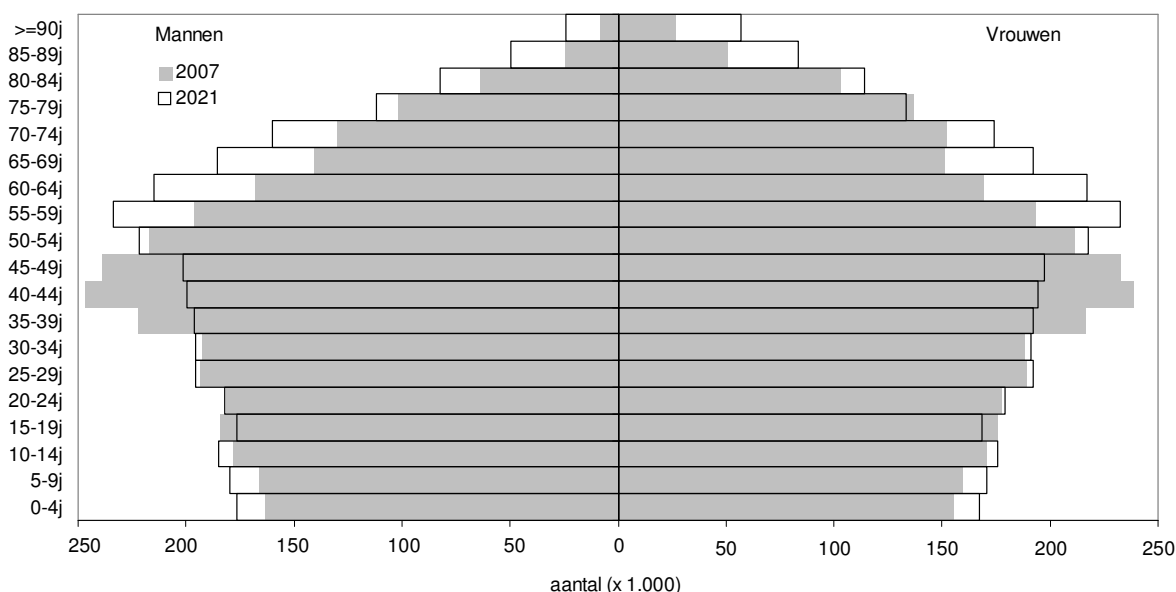
Het aantal 0- tot 14-jarigen zal tussen 2007 en 2021 toenemen met 61 duizend.

Het aantal personen uit de middenleeftijdsgroep zal gevoelig afnemen. Zo wordt er verwacht dat er in 2021 215 duizend 35- tot 49-jarigen minder zullen wonen.

De toename van het aantal ouderen, zowel mannen als vrouwen, is het meest opvallend. Die toename is het gevolg van het opschuiven van de babyboomgeneraties naar oudere leeftijden. Bovendien zal de levensverwachting voort toenemen. In 2021 zullen er 450 duizend 55-plussers, 192 duizend 70-plussers en 133 duizend 80-plussers meer zijn dan in 2007.

⁵ Met dank aan J. Surkyn voor het ter beschikking stellen van de projectieresultaten.

Figuur 52 Leeftijdsopbouw naar geslacht - Vlaams Gewest, 2007 en 2021

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

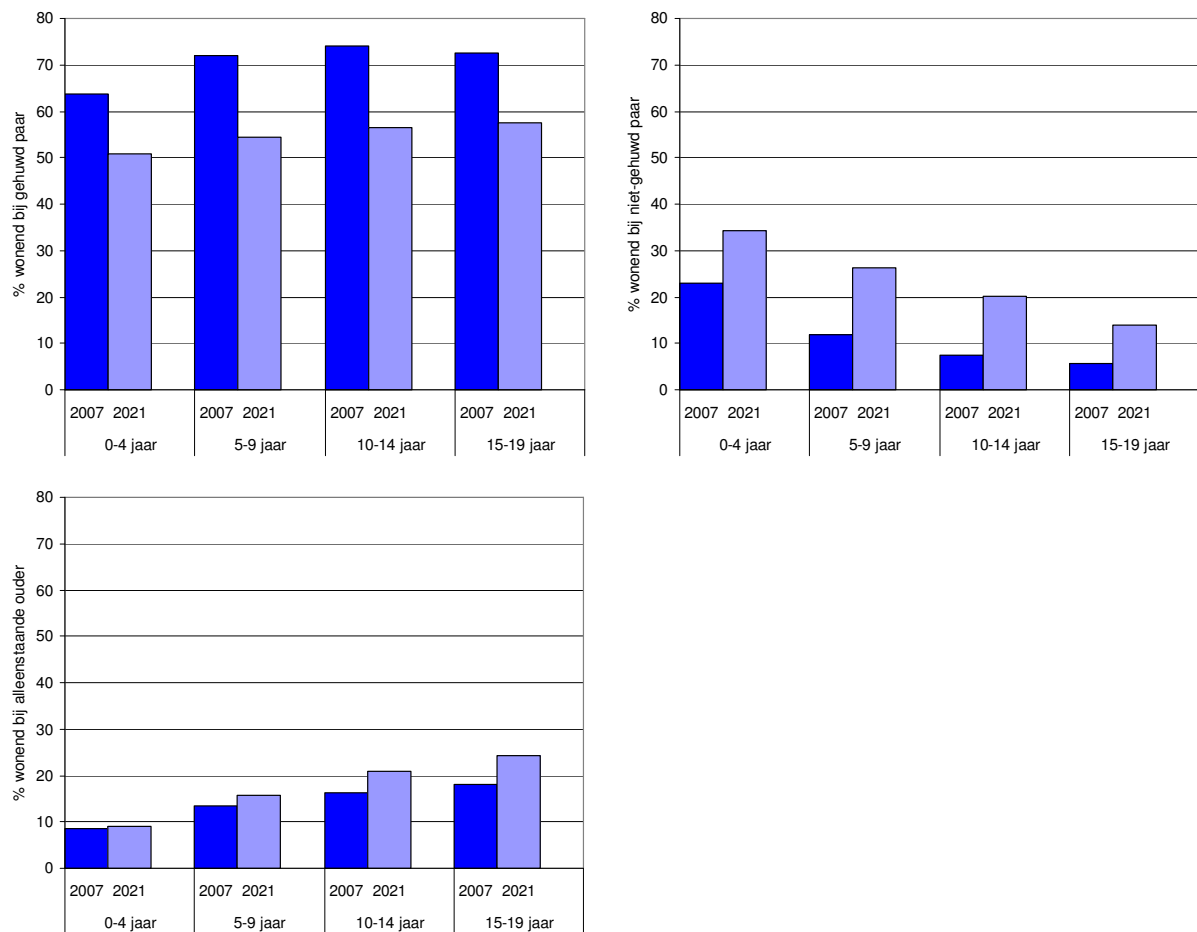
In dit hoofdstuk wordt de leefvorm in 2007, zoals berekend op basis van de Rijksregistergegevens, geplaatst tegenover de voor 2021 verwachte leefvorm. Eerst wordt de verwachte leefvorm van de kinderen en de thuiswonende jongvolwassenen geschetst. Vervolgens wordt er ingegaan op het samenwonen met een partner en het samenleven met kinderen. Daarna wordt er gekeken wie er alleen woont. Ten slotte worden de verwachtingen betreffende het collectief wonen besproken.

6.1. Kinderen zullen vaker opgroeien bij een niet-gehuwd paar en bij een alleenstaande ouder

Tussen 1990 en 2007 groeiden kinderen steeds vaker op in een niet-klassiek gezin. Die trend zal zich doorzetten tot 2021 (figuur 53). 24% van de 0- tot 19-jarigen⁶ zal dan bij een niet-gehuwd samenwonend paar wonen; in 2007 is het 12%. 18% van de kinderen zal in 2021 samenleven met een alleenstaande ouder; in 2007 gaat het om 14%. Een verdere toename van het wonen bij een niet-gehuwd paar of bij een alleenstaande ouder betekent een verdergaande daling van het wonen bij een gehuwd paar. In 2007 woont 71% van de 0- tot 19-jarigen bij een gehuwd paar, in 2021 zal het nog iets meer dan de helft zijn (54%).

⁶ Aangezien de VUB-projecties werken met leeftijdssprongen van vijf jaar, is de leeftijdsindeling van de kinderen, zoals gebruikt in hoofdstuk vijf niet beschikbaar.

Figuur 53 Leefvorm van de kinderen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 2007 en 2021

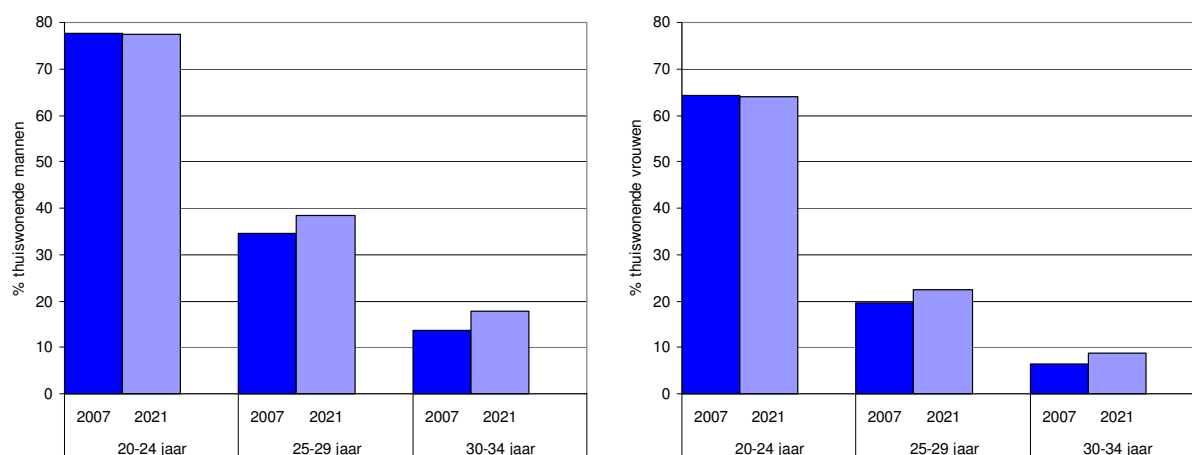
Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

Het aantal kinderen dat woont bij een niet-gehuwd samenwonend paar zal tussen 2007 en 2021 meer dan verdubbelen, van 159 duizend in 2007 naar 331 duizend in 2021. Bijna een kwart miljoen kinderen zal dan samenleven met een alleenstaande ouder; in 2007 zijn het er 193 duizend.

6.2. Jongvolwassenen zullen nog langer thuiswonen

Voor de 20- tot 24-jarigen verwacht men geen toename van het aandeel dat thuis woont (figuur 54). Daarentegen zullen de 25- tot 34-jarigen nog langer thuis (blijven) wonen.

**Figuur 54 Thuiswonende jongvolwassen mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 2007 en 2021**

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

Het aantal thuiswonende 20- tot 24-jarigen zal in 2021 nagenoeg hetzelfde zijn als in 2007, namelijk 256 duizend. Het aantal thuiswonende 25- tot 34-jarigen zal stijgen van 142 duizend in 2007 tot 170 duizend in 2021.

6.3. Op bijna alle leeftijden zal men minder met een partner samenwonen

Voor de 20- tot 24-jarigen worden nauwelijks veranderingen in het samenwonen met een partner verwacht (figuur 55).

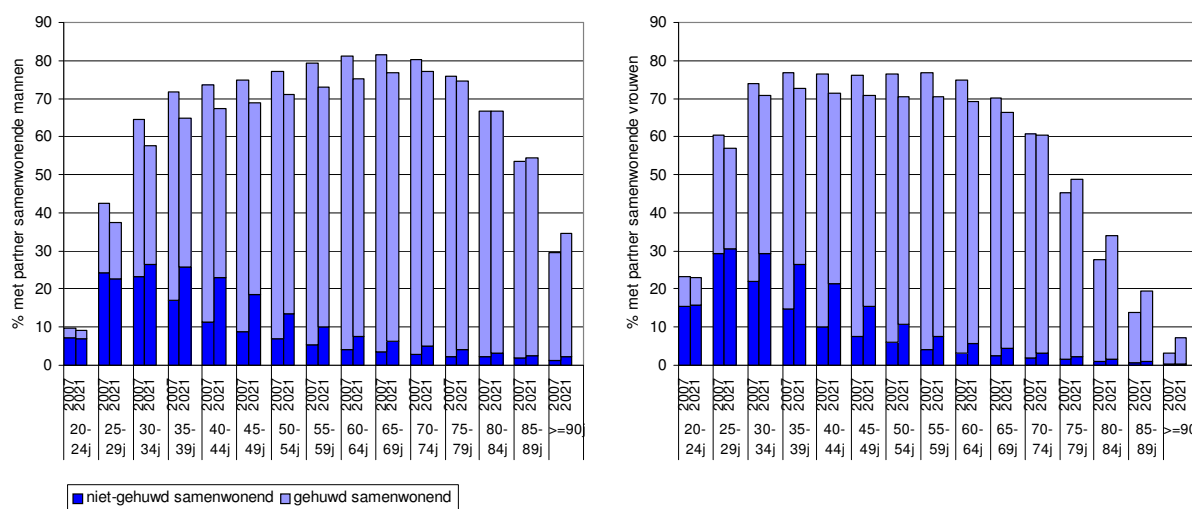
De twee trends die in de voorbije zeventien jaar werden opgetekend, zullen zich verder doorzetten bij de 25- tot 74-jarige mannen en bij de 25- tot 69-jarige vrouwen. Er zal procentueel minder worden samengeleefd met een partner. Meer concreet, er zal steeds minder gehuwd worden samengewoond. Niet-gehuwd samenleven zal nog aan belang winnen. Zo woont in 2007 77% van de 35- tot 39-jarige vrouwen met een partner samen, 62% gehuwd en 15% niet-gehuwd. In 2021 zal 72% met een partner samenwonen, 46% gehuwd en 26% niet-gehuwd.

Tussen 1990 en 2007 nam bij mannen van 70 jaar en ouder en bij vrouwen van 60 jaar en ouder het samenwonen met een partner toe.

Die trend zal nagenoeg verdwijnen bij de mannen. Enkel de oudste mannen zullen in 2021 meer samenwonen met een partner dan hun leeftijdsgenoten in 2007. Bij de 90-plussers gaat het om een stijging van 29% tot 35%. Bij de 70- tot 79-jarige mannen zal er zelfs sprake zijn van een daling van het aandeel met een partner. Het positieve effect van de toenemende levensverwachting wordt in de komende decennia teniet gedaan door het feit dat uit de echt gescheiden mannen steeds vaker in de oudere leeftijdsgroepen zullen voorkomen.

Ook voor de 60- tot 74-jarige vrouwen wordt er geen verdere toename van het wonen met een partner verwacht. Vrouwen van 60 tot 69 jaar zullen zelfs minder met een partner samenwonen. Zo vormt 75% van de 60- tot 64-jarige vrouwen in 2007 samen met een partner een huishouden, in 2021 zal het 69% zijn. Enkel de vrouwen van 75 jaar en ouder zullen in 2021 verhoudingsgewijs vaker met een partner samenleven dan in 2007. De cohorten echtgescheiden vrouwen komen uiteraard ook in de oudere leeftijdsgroepen terecht. Het aandeel vrouwelijke 75-plussers met een partner zal blijven stijgen omdat het positieve effect van de toenemende levensverwachting voor hen groter is dan het negatieve effect van relatieontbinding. Oudere vrouwen hadden altijd al, indien ze niet gescheiden waren, een grote kans om weduwe te worden.

Figuur 55 Met een partner samenwonende mannen en vrouwen naar het al dan niet gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 2007 en 2021

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

6.4. Vooral 25- tot 49-jarigen zullen minder met kinderen samenleven

Tussen 1990 en 2007 woonden de 20- tot 49-jarigen steeds minder met kinderen samen. Als zij thuiswonende kinderen hebben, dan gaat het overwegend om afhankelijke kinderen.

Die dalende trend zal zich verder manifesteren, met uitzondering van de 20- tot 24-jarigen waarvoor er nauwelijks veranderingen worden verwacht tegen 2021 (figuur 56).

Mannen en vrouwen van 25 tot 49 jaar zullen in 2021 procentueel minder met kinderen samenwonen, wat samengaat met de verdere toename van relatieontbindingen en met het feit dat minder mensen kinderen zullen krijgen.

De 25- tot 49-jarigen zullen minder gehuwd met een partner en met kinderen samenleven. Een groter aandeel zal niet-gehuwd met een partner en met kinderen samenwonen. Het aandeel alleenstaande ouders zal onder de 25- tot 49-jarigen weinig veranderen. Wordt het aandeel alleenstaande ouders bekeken binnen de groep van de 25- tot 49-jarige ouders, dan neemt dit aandeel wel toe omdat relatieontbindingen zullen blijven toenemen (hoewel minder sterk dan in de voorgaande periode). Zo heeft in 2007 79% van de 40- tot 44-jarige vrouwen thuiswonende kinderen: 60% woont samen met de huwelijkspartner, 7% woont niet-gehuwd samen en 12% leeft niet samen met een partner. In 2021 zal 71% van die leeftijdsgroep met kinderen samenleven: 44% gehuwd, 15% niet-gehuwd samenwonend en 12% als alleenstaande ouder. Van alle 40- tot 44-jarige moeders met thuiswonende kinderen is in 2007 ruim 15% een alleenstaande moeder, in 2021 is het 17%.

Die verwachte gedragswijzigingen, gecombineerd met de voorziene bevolkingskrimp van de 20- tot 49-jarigen houdt in dat er in 2021 588 duizend vrouwen van die leeftijd met kinderen zullen samenwonen, terwijl het er in 2007 730 duizend zijn.

In 2007 wonen er 102 duizend 20- tot 49-jarige vrouwen niet-gehuwd met een partner en met kinderen samen; in 2021 zal hun aantal gestegen zijn tot 149 duizend.

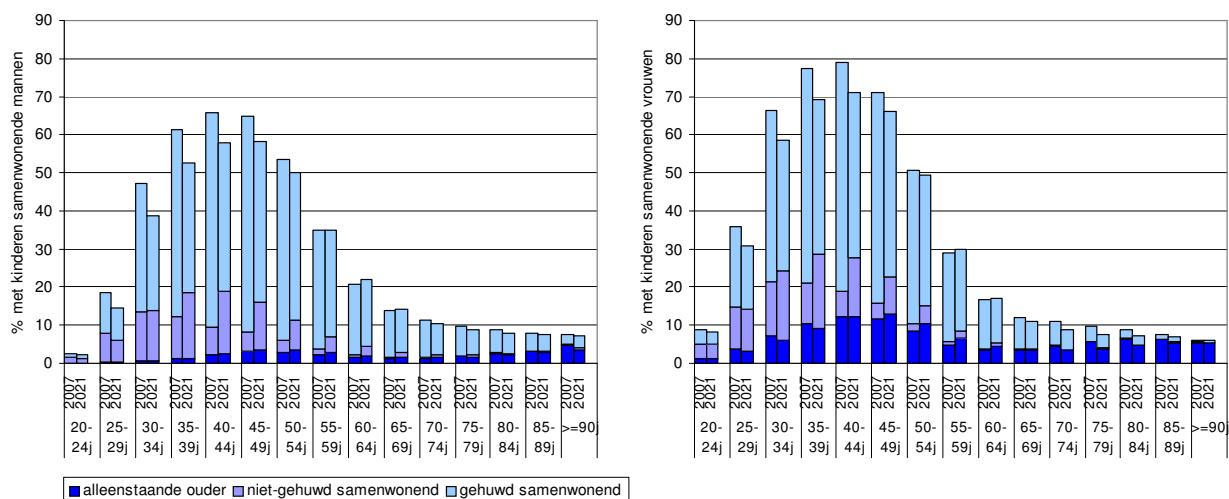
Voorts wordt tegen 2021 een daling van het aantal alleenstaande ouders verwacht (figuur 57). Het gaat vooral om een afname van het aantal alleenstaande 30- tot 44-jarige moeders. In 2021 zullen er nog 86 duizend alleenstaande moeders van 20 tot 49 jaar zijn tegenover 102 duizend in 2007.

In de oudere leeftijdsgroepen zullen de veranderingen in het aandeel samenwonend met kinderen veel minder uitgesproken zijn (figuur 56)⁷.

⁷ De VUB-projectie geeft enkel het aantal ouderen met thuiswonende kinderen. Er is geen informatie over het aantal ouderen dat inwoont bij hun zoon of dochter.

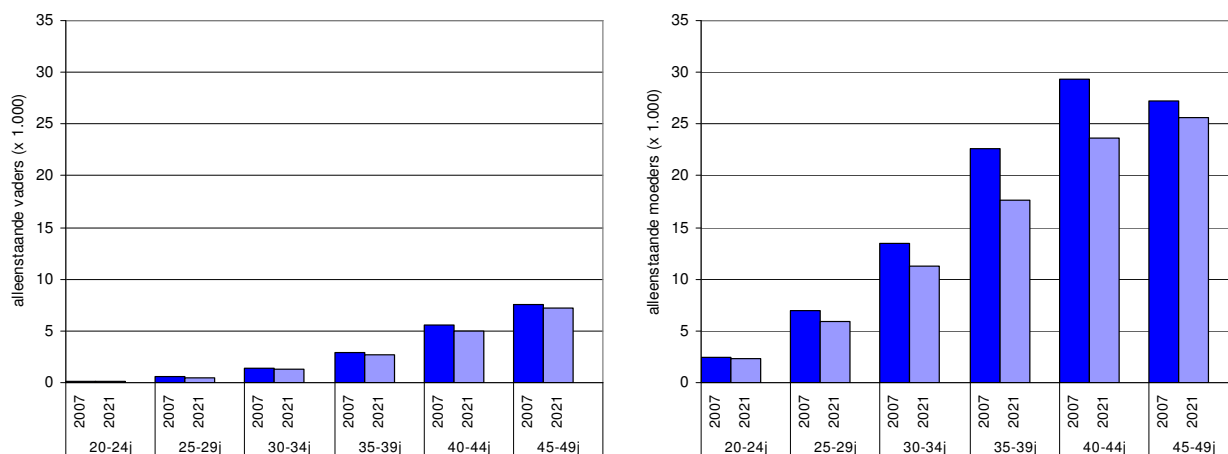
Aangezien oudere personen sterk in aantal zullen toenemen tegen 2021, zullen er dan wel meer oudere mannen en vrouwen met thuiswonende kinderen zijn dan in 2007. Zo zal het aantal 80-plussers met thuiswonende kinderen toenemen van 22 duizend in 2007 tot 48 duizend in 2021.

Figuur 56 Met kinderen samenwonende mannen en vrouwen naar partnerrelatie, per leeftijdsgroep (in %) - Vlaams Gewest, 2007 en 2021

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

Figuur 57 Alleenstaande vaders en moeders, per leeftijdsgroep Vlaams Gewest, 2007 en 2021

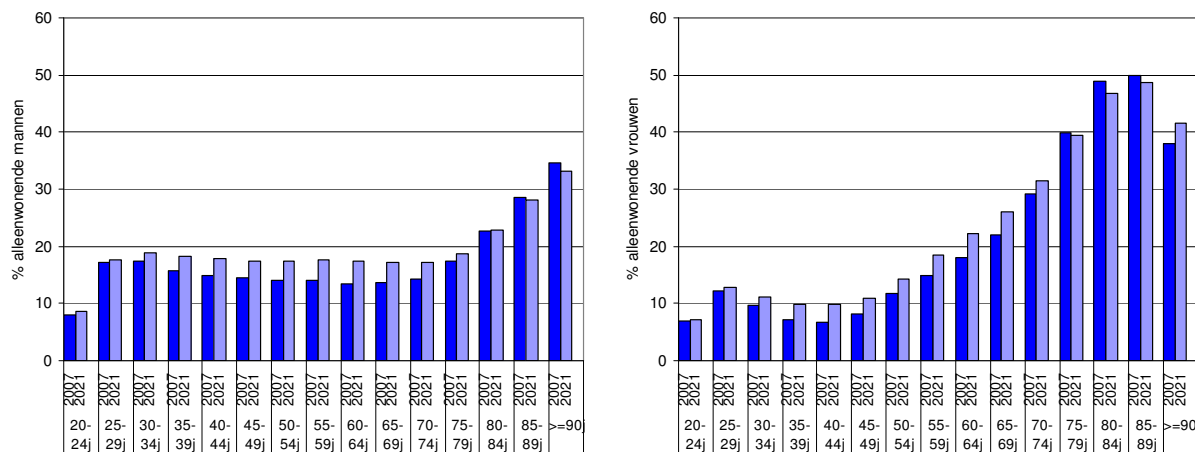
Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

6.5. Vooral meer oudere alleenwonenden in 2021

In 2007 woont 16% van alle 20-plussers alleen, in 2021 zal het bijna één op vijf zijn. Met uitzondering van de 85-plussers wordt voor mannen op alle leeftijden een stijging van het aandeel alleenwonenden verwacht. Ook bij 20- tot 74-jarige vrouwen zal dit aandeel toenemen in de toekomst (figuur 58). Echtscheiding en het ontbinden van samenwoonrelaties blijven belangrijke oorzaken van deze groei. De verwachte stijging van het niet-gehuwd samenwonen (figuur 55) leidt op den duur tot meer alleenwonen. Samenwoonrelaties worden immers vaker ontbonden dan huwelijken (Lodewijckx, 1999). Echtgescheiden alleenwonende mannen zullen de leeftijd van 70 jaar overschrijden zodat de oudere mannen verhoudingsgewijs meer dan in 2007 alleen zullen wonen. De echtgescheiden vrouwen komen uiteraard ook in die oudere leeftijdsgroep terecht maar

vrouwen hadden altijd al, indien ze niet gescheiden waren, een grote kans om te verweduwen en alleenwonend te worden. Ten gevolge van de toegenomen levensverwachting worden de ouderen op latere leeftijd geconfronteerd met weduwschap en alleenwonen.

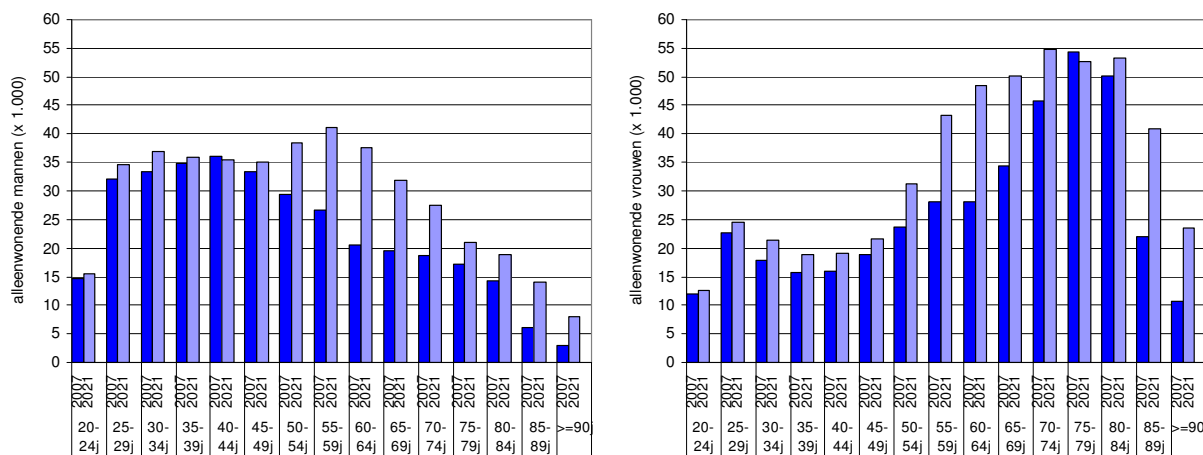
Figuur 58 Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 2007 en 2021

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

In 2007 wonen er in het Vlaamse Gewest 742 duizend personen alleen. In de komende veertien jaar zal hun aantal toenemen tot 950 duizend (figuur 59, tabel 7). Er zullen dus in 2021 208 duizend alleenwonenden meer zijn dan in 2007, of m.a.w. hun aantal zal stijgen met 28%.

Figuur 59 Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep
Vlaams Gewest, 2007 en 2021

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

Tabel 7 Alleenwonenden naar geslacht en leeftijd. Vlaams Gewest, 2007 en 2021

	2007	2021	Verschil 2007-2021	
	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	%
Totaal	742	950	208	28
Mannen	341	433	92	27
Vrouwen	402	518	116	29
< 30 jaar	84	90	6	7
30-54 jaar	259	294	35	14
55-79 jaar	293	408	115	39
80 jaar en ouder	106	158	52	49
< 30 jaar, mannen	48	52	4	8
< 30 jaar, vrouwen	36	39	3	8
30-54 jaar, mannen	167	182	15	9
30-54 jaar, vrouwen	92	112	20	22
55-79 jaar, mannen	102	159	57	56
55-79 jaar, vrouwen	191	249	58	30
80 jaar en ouder, mannen	23	41	18	78
80 jaar en ouder, vrouwen	83	118	35	42

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

In relatieve zin zal het aantal alleenwonende ouderen en vooral het aantal alleenwonende 80-plussers het sterkst toenemen. Ten opzichte van 2007 zal tegen 2021 het aantal alleenwonende 55- tot 79-jarigen met 39% en het aantal alleenwonende 80-plussers met 49% toenemen. Dit betekent dat niet enkel het aantal alleenwonenden zal groeien, maar dat terzelfder tijd de groep alleenwonenden zal verouderen. In 2021 zullen zes op tien alleenwonenden minstens 55 jaar zijn en 17% zal zelfs 80 jaar en ouder zijn. In 2007 is 54% van de alleenwonenden 55 jaar en ouder, 14% is een 80-plusser.

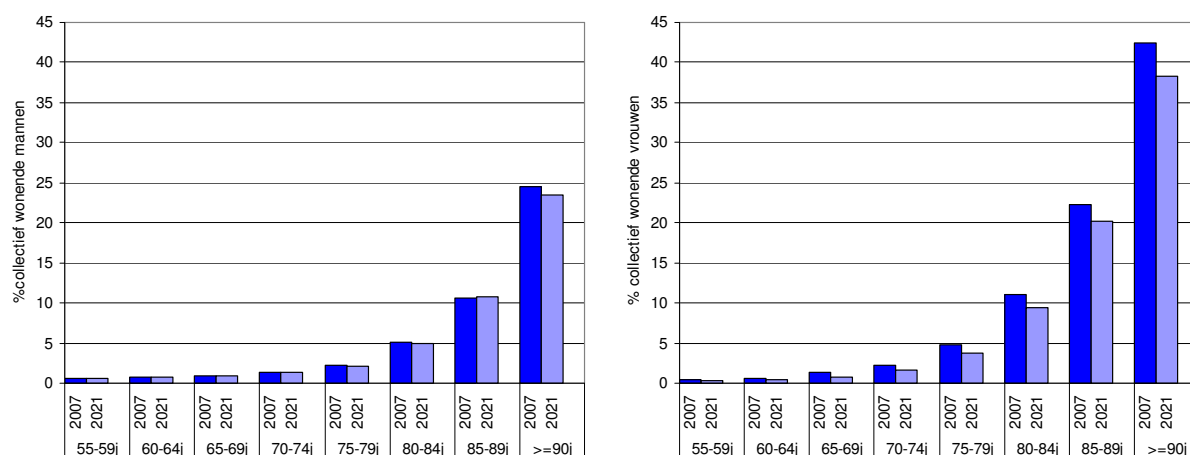
Het aantal alleenwonende oudere mannen zal in relatieve zin het sterkst toenemen. Zo zal het aantal 55- tot 79-jarige mannen toenemen met 56%, het aantal alleenwonende mannen van 80 jaar en ouder zal zelfs met 78% stijgen (tegenover een toename bij de vrouwen van 30% en 42%). Dit betekent dat binnen de groep alleenwonende ouderen de geslachtsverhouding langzaam zal veranderen. Zo is in 2007 22% van de alleenwonende 80-plussers een man, in 2021 zal dit opgelopen zijn tot 26%. Uit tabel 7 blijkt duidelijk dat in 2021 het aantal alleenwonende oudere vrouwen nog steeds in ruime mate het aantal alleenwonende oudere mannen zal overtreffen.

6.6. Het aantal 85-plussers in collectieve voorzieningen zal sterk toenemen

De oudste ouderen, zowel mannen als vrouwen, zullen in 2021 verhoudingsgewijs minder collectief wonen (figuur 60). Zo woont in 2007 42% van de vrouwen van 90 jaar en ouder collectief, in 2021 zal dit 38% zijn. Zij zullen in de toekomst vaker zelfstandig (al dan niet met een partner) wonen. Dit hangt onder meer samen met de toenemende levensverwachting zonder functionele beperkingen.

De daling van het aandeel collectief wonenden wordt voor vrouwen vanaf 60-jarige leeftijd verwacht. Voor mannen van 60 tot 89 jaar zal de daling veel minder uitgesproken of zelfs onbestaande zijn.

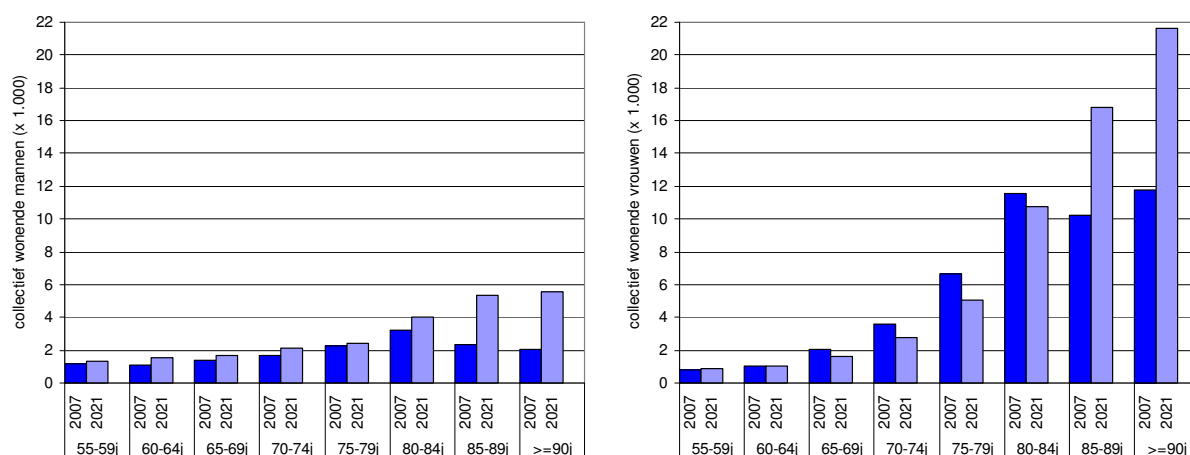
**Figuur 60 Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %)
Vlaams Gewest, 2007 en 2021**

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

Ondanks het dalende aandeel 85-plussers dat collectief zal wonen – de daling is groter bij de vrouwen dan bij de mannen – zal ten gevolge van de enorme toename van 85-plussers in de bevolking (figuur 52) het aantal 85-plussers dat collectief zal (willen) wonen, bijna verdubbelen (figuur 61, tabel 8). In 2021 zullen het er 49 duizend zijn, in 2007 gaat het om 27 duizend wat neerkomt op een relatieve stijging van 81%. In 2021 zullen er ongeveer 2 duizend collectief wonende 75- tot 84-jarigen minder zijn dan in 2007. Inwoners van de rusthuizen zullen aldus steeds vaker een zeer hoge leeftijd hebben bereikt.

**Figuur 61 Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep
Vlaams Gewest, 2007 en 2021**

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

Tabel 8 Collectief wonenden naar geslacht en leeftijd - Vlaams Gewest, 2007 en 2021

	2007	2021	Verschil 2007-2021	
	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	%
Totaal	73	96	23	32
Mannen	22	32	10	45
Vrouwen	51	65	14	27
< 55 jaar	10	12	2	20
55-74 jaar	13	13	0	0
75-84 jaar	24	22	-2	-8
85 jaar en ouder	27	49	22	81
< 55 jaar, mannen	7	8	1	14
< 55 jaar, vrouwen	3	4	1	33
55-74 jaar, mannen	5	7	2	40
55-74 jaar, vrouwen	7	6	-1	-14
75-84 jaar, mannen	6	6	0	0
75-84 jaar, vrouwen	18	16	-2	-11
85 jaar en ouder, mannen	5	11	6	120
85 jaar en ouder, vrouwen	23	38	15	65

Bron: VUB-projectie (Surkyn e.a., 2008); bewerking door de SVR

In relatieve zin zal het aantal collectief wonende mannen sterker toenemen dan het aantal collectief wonende vrouwen: een relatieve stijging van 45% tegenover 27% bij de vrouwen.

Het aantal collectief wonende mannen van 85 jaar en ouder zal het sterkst groeien (120%). Dit impliceert dat binnen de groep collectief wonende oudste ouderen de geslachtsverhouding langzaamaan zal veranderen. In 2021 zal 22% van de collectief wonende 85-plussers een man zijn; in 2007 is het 17%. Het aantal collectief wonende vrouwen van 85 jaar en ouder zal ook in 2021 het aantal mannen ruim overtreffen: 38 duizend vrouwen tegenover 11 duizend mannen.

7. Aandachtspunten voor het beleid

De voorbije decennia nam het aantal particuliere huishoudens sterk toe, terwijl de huishoudensgrootte gestaag afnam. Die evolutie zal zich verder doorzetten in de toekomst (Willems, 2007).

Die trend heeft een direct effect op de woningmarkt en het huisvestingsbeleid, zowel naar omvang als naar woningtype.

De toename van het aantal huishoudens heeft een negatieve impact op het milieu: een stijging van de emissie van broeikasgassen, van huishoudelijk afval, van de belasting van het oppervlaktewater, en van het water-, energie- en ruimtegebruik (Mira-T, 2006). Een toename van de bebouwing leidt tot een verdere afdichting van de bodem, die een negatief effect op het vlak van waterhuishouding en microklimaat kan hebben (Mira-T, 2007).

Meer en kleinere huishoudens betekent ook meer mobiliteitsproblemen, met name een lagere bezettingsgraad van de personenwagens.

In Nederland heeft men berekend dat de huishoudensverdunding een negatieve impact heeft op de welvaartsontwikkeling van de huishoudens (Sociaal Cultureel Planbureau, 2005). Het totaal in Nederland verdiende inkomen moet door meer huishoudens worden gedeeld. Door de verdunding van de huishoudens moet het inkomen van het huishouden weliswaar door minder personen worden gedeeld maar per saldo daalt het globale welvaartsniveau van de huishoudens.

Het aantal alleenwonenden nam toe in vrijwel alle leeftijdsgroepen en zal voort stijgen tot in 2021. Bovendien zal de groep alleenwonenden verouderen.

De leefsituatie van de alleenwonenden is vaak slechter dan die van de andere bevolkingsgroepen. Het is bekend dat alleenwonenden doorgaans minder gezond zijn (Deboosere e.a., 2006), hun arbeidsmarktpositie minder gunstig is (http://www.statbel.fgov.be/press/fl080_nl.asp), het armoederisico hoger is (Vrind, 2008) en hun (sociale) participatie, althans sommige aspecten ervan, lager is (Pauwels & Pickery, 2007). Men dient er wel rekening mee te houden dat de groep alleenwonenden zeer heterogeen is. De leefsituatie van alleenwonenden verschilt voor mannen en vrouwen en differentieert bovendien naar leeftijd en naar partnergeschiedenis (bijv. FOD Economie, 2007).

Alleenwonenden kopen minder vaak een huis; zij bewonen vaak (sociale) kleinere huurwoningen (Vanneste e.a., 2007). De verwachte groei in het aantal alleenwonenden zal dan ook de vraag naar dit type van woningen doen toenemen. Tussen 2005 en 2007 steeg het aandeel alleenwonenden onder de kandidaat-huurders van een sociale woning van 42,8% naar 44,1% (Vrind, 2008).

Alleenwonende ouderen hebben vaker af te rekenen met gevoelens van eenzaamheid dan samenwonende ouderen. Steeds vaker worden er vragen gesteld naar het psycho-sociale welzijn van alleenstaande ouderen in de geïndividualiseerde samenleving (Vanderleyden & Heylen, 2007). Zij lopen meer dan jongere alleenwonenden een risico op sociale uitsluiting en armoede (Avramov, 2002). Bijzonder kwetsbaar zijn de alleenwonende (oudste) ouderen als zij zorgbehoevend zijn. Zij hebben meer nood aan externe hulp en zorg dan samenwonende ouderen. Zij hebben ook een grotere kans om terecht te komen in een collectieve voorziening dan ouderen die met minstens één andere persoon samenwonen (Grundy & Jital, 2007; Lodewijckx, 2006). Gezien de verwachte grote toename van het aantal alleenwonende oudste ouderen zal de vraag naar formele thuishulp, zowel van commerciële als van niet-commerciële diensten, en de vraag naar een opname toenemen. Alternatieve woonvormen zoals groepswoningen, kangoeroewoningen en aanleunwoningen kunnen een aanvullende oplossing bieden om langer zelfstandig te blijven wonen.

Ouderen woonden steeds vaker met een partner samen. In 2021 zullen jongere ouderen minder met een partner samenleven. Voor de 80-plussers wordt nog wel een verdere toename verwacht.

Op latere leeftijd is het samenwonen met een partner belangrijk vanuit sociaaleconomisch oogpunt (Casey & Yamada, 2002) maar ook in het kader van informele zorg en het fysieke en emotionele welbevinden. Mantelzorg tussen oudere paren komt frequent voor. De partner is vaak de belangrijkste zorgverstrekker wanneer een oudere persoon hulpbehoevend wordt (Vanderleyden & Vanden Boer, 2004). Oudere partners geven vaak de meest intensieve zorg, met weinig of geen ondersteuning van andere familieleden of formele hulpdiensten. Zorg binnen het huishouden wordt niet uitsluitend opgenomen door vrouwen maar ook mannen zijn in (even) belangrijke mate zorgverstrekkers (De Koker, 2006). De voorziene daling van het aandeel paren onder de ouderen betekent dus een afname van de 24-uurs beschikbaarheid van een potentiële mantelzorger. Terzelfder tijd zal er ten gevolge van een stijging van de levensverwachting waardoor mannen en vrouwen ouder worden, in de toekomst juist meer behoefte zijn aan intensieve mantelzorg. Veranderingen in de beschikbaarheid van de interne mantelzorg zullen naast de verwachte bevolkingstoename en vooral de toename van het aantal ouderen, de vraag naar formele zorg beïnvloeden.

De analyses wijzen op gendereffecten. Mannen hebben een kortere levensverwachting en hebben meestal een jongere partner. Wanneer zij op hogere leeftijd hulpbehoevend worden, kunnen zij meestal rekenen op de steun van hun vrouw. Wanneer vrouwen op dezelfde hogere leeftijd hulpbehoevend zijn, zijn zij vaak al verweduwd en alleenwonend zodat hulp van de partner voor hen uitgesloten is. Als mannen mantelzorger voor hun partner worden, dan hebben zij vaak zelf al een hoge leeftijd bereikt met alle mogelijke gezondheidsproblemen en beperkingen die ermee gepaard gaan. Bovendien zullen zij vaker dan vrouwen voor een langere periode mantelzorger zijn omdat hun partners doorgaans jonger dan henzelf zijn.

Coresidentie van ouderen met hun kinderen was al laag in 1990 en daalt nog steeds. Het gaat hoofdzakelijk om een daling van ouderen die inwonen bij hun zoon of dochter.

Die daling getuigt van een voortgaande individualisering en verzelfstandiging van de ouderen. Anderzijds is het samenwonen van ouderen met hun kinderen voordelig vanuit

sociaaleconomisch en welzijnsoogpunt. Familieleden die samenwonen, geven elkaar meer hulp en ondersteuning dan familieleden die niet tot hetzelfde huishouden behoren, ook al wonen zij in de onmiddellijke nabijheid van elkaar. De interne mantelzorger neemt huishoudelijke taken op zich maar is vaak ook nauw betrokken bij de persoonsverzorging (De Koker, 2006). Voor zwaar hulpbehoevende personen kan coresidentie het enige alternatief zijn voor institutionalisering of voor het zeer intensief beroep doen op de formele hulpdiensten. Het feit dat ouders en volwassen kinderen steeds minder samenwonen, heeft een daling van de (potentiële) interne intergenerationele mantelzorg tot gevolg. Die daling betekent niet noodzakelijk een daling van alle intergenerationele mantelzorg want (schoon)kinderen verlenen ook mantelzorg aan (schoon)ouders die niet inwonen (Vanbrabant & De Koker, 2006). Zeker is wel dat een afname van de interne intergenerationele mantelzorg een daling van de intensiteit van de zorg inhoudt (Vanbrabant, 2004). De toekomstige (oudste) ouderen zullen minder kinderen hebben die hun kunnen bijstaan en hun kinderen zullen niet altijd de mogelijkheid hebben om mantelzorg te verlenen omwille van professionele redenen of omwille van het feit dat zij te ver af wonen (European Commission, 2006). Dit benadrukt nogmaals de noodzaak van het voort uitbouwen van de professionele zorg voor ouderen en van de ondersteuning van de mantelzorgers.

Het aantal collectief wonende oudste ouderen nam sterk toe en zal blijven stijgen.

In dezelfde periode dat de intergenerationele coresidentie en de mantelzorg binnen het huishouden daalde, steeg het aandeel oudste ouderen in de collectieve voorzieningen. Het is de vraag of de daling van de intergenerationele coresidentie tussen 1990 en 2007 een verdere voortzetting is van een al lang bestaande trend of dat ze het gevolg is van de toegenomen beschikbare plaatsen in collectieve voorzieningen. Meer inzicht is nodig in de toename van de levensverwachting in goede gezondheid, in de eventuele veranderingen in de opvattingen van ouderen t.a.v. collectieve voorzieningen, in de bereidheid van familieleden tot het geven van interne mantelzorg, en in de beschikbaarheid van de professionele thuisdiensten. Ten gevolge van een sterke toename van het aantal 85-plussers mag verwacht worden dat de vraag naar collectief wonen bijna zal verdubbelen.

Alleenstaande ouders met afhankelijke kinderen, vooral moeders, zijn in de bevolking substantieel toegenomen en het aandeel zal blijven stijgen.

Er is een duidelijk genderverschil; er zijn veel meer alleenstaande moeders dan vaders. Dit betekent dat vooral gescheiden mannen niet met hun kinderen samenleven.

Eenoudergezinnen hebben een lager gezinsinkomen en hebben een grotere kans om in de armoede terecht te komen (Cantillon, e.a., 2004). Vooral alleenstaande moeders nemen minder actief deel aan het beroepsleven dan andere gezinshoofden: ze hebben minder vaak een betaalde baan en een relatief hoog aandeel doet een beroep op een werkloosheidsuitkering of een leefloon. De betaling van het alimentatiegeld loopt niet altijd vlekkeloos. Voor velen valt een voltijdse job moeilijk te combineren met de gezinstaken. Het uitbesteden van de huishoudelijke taken aan derden is voor de meeste alleenstaande ouders financieel niet haalbaar. Ook deeltijdarbeid is voor velen geen optie aangezien een deeltijds inkomen doorgaans onvoldoende is voor het onderhouden van een gezin. De overheidsmaatregelen die een uitweg kunnen bieden aan een teveel aan werk- en gezinstaken zoals loopbaanonderbreking en tijdskrediet, bereiken relatief weinig alleenstaande moeders vermoedelijk omdat zij niet kunnen terugvallen op het inkomen van de partner. Wanneer alleenstaande ouders in de werkloosheid terechtkomen, worden ze in sterke mate geconfronteerd met de werkloosheidsval: het aanvaarden van een baan betekent voor velen geen behoorlijke meeropbrengst of er is zelfs sprake van inkomensverlies omwille van de kosten voor kinderopvang en vervoer (Geurts, 2006). Laagdrempelige, beschikbare en betaalbare kinderopvang en gezinsvriendelijke arbeidstijden zijn dan ook zeer belangrijk voor alleenstaande ouders.

Alleenstaande ouders hebben een slechtere (geestelijke) gezondheid dan personen die samenwonen met kinderen en een partner (Corijn, 2008; Deboosere e.a., 2006). Zij lopen een groter risico op sociale deprivatie (Pauwels & Pickery, 2007).

Alleenstaande ouders lijken meer moeilijkheden te ondervinden bij de opvoeding van hun kinderen en wensen vaker opvoedingsondersteuning.

(http://www.caleidoscoop.be/inhouden/inhouden13/art13_4_14.html)

Kinderen wonen nu en in de toekomst vaker in een niet-klassiek gezin.

Reeds geruime tijd wordt er onderzoek bij de kinderen verricht naar de sociale, de emotionele, de psychologische en de culturele gevolgen van het leven in een toenemende diversiteit aan gezinsvormen. Er zijn aanwijzingen dat de kinderen uit eenouder- en stiefgezinnen het minder goed doen dan de kinderen die bij hun beide ouders opgroeien. Onderzoeken naar de effecten op korte en op lange termijn maken gewag van een lager psychisch welbevinden, een lagere graad van levenssatisfactie, meer gedragsproblemen, meer relationele problemen, slechtere schoolprestaties, minder goede beroepsloopbanen, meer gezondheidsproblemen, andere levenslopen,... Ook op latere leeftijd zijn deze effecten nog vaak voelbaar. De meeste onderzoekers zijn het erover eens dat er (weliswaar soms kleine) verschillen bestaan tussen de diverse gezinstypen, maar zij zijn het minder eens over het waarom daarvan en over de proportie kinderen in niet-klassieke gezinnen dat schadelijke gevolgen ondervindt (Van Peer, 2007). Kinderen uit eenoudergezinnen hebben een veel hoger risico op armoede dan kinderen uit een gezin met twee ouders (Geurts, 2006; Kamerman e.a., 2003). Zij nemen minder deel aan sociale, artistieke en sportieve activiteiten (Bulckens e.a., 2005).

Van niet-gehuwd samenwonende paren is bekend dat zij dikwijls een andersoortige relatie hebben dan gehuwde paren. Vrouwen in niet-gehuwde samenwonenrelaties hebben een grotere economische zelfstandigheid, er bestaat een grotere behoefte aan individuele zelfontplooiing, er worden andere eisen gesteld aan de partner, de economische afhankelijkheidsrelatie verschuift naar een emotierelatie, en permanente onderhandeling en verhoogde scheidingskansen horen bij deze leefvorm. Kinderen van een niet-gehuwd paar groeien op in een andere context dan veel kinderen van gehuwde paren. Zij hebben ook iets meer kans om in een tweeverdienersgezin te wonen dan de kinderen van gehuwde paren (Geurts, 2006).

Samenleven met een partner van hetzelfde geslacht neemt toe.

Deze samenlevingsvorm wordt schromelijk onderschat in deze analyses omdat uitsluitend gehuwde paren te detecteren zijn. Paren van hetzelfde geslacht lopen een hoger risico op discriminatie. Over gelijkberechtiging van holebi's is lang niet elke Vlaming het eens (Vrind, 2007). Er is nog steeds te weinig bekend over hun huisvesting en gezinsvorming (Vincke e.a., 2006). Meer kennis is belangrijk voor het nemen van wettelijke beslissingen over de rechten en de verantwoordelijkheden van paren van eenzelfde geslacht.

Rijksregistergegevens detecteren niet de opkomst van nieuwe samenlevingsvormen.

Steeds vaker komt het voor dat personen tezelfdertijd tot meer dan één huishouden behoren. Zo kunnen kinderen van gescheiden ouders uitsluitend met hun moeder of met hun vader samenwonen maar zij kunnen ook afwisselend bij moeder en bij vader verblijven. Sommige jongvolwassenen wonen in het weekend thuis en tijdens de week elders. Mensen met een LAT-relatie wonen sommige dagen en nachten samen maar behouden twee adressen. Partners kunnen deels gescheiden leven omwille van bijvoorbeeld werkomstandigheden of een langdurig verblijf in een instelling. Personen die niet zelfstandig kunnen wonen, kunnen van het ene huishouden van familieleden verhuizen naar het andere. Dergelijke samenlevingsvormen zijn niet te achterhalen aan de hand van de Rijksregistergegevens omdat een huishouden wordt afgebakend op basis van het hoofdadres. Identificatie van multiresidentie wordt steeds belangrijker om de leefsituatie van de kinderen en de volwassenen te kunnen beschrijven (Toulemon, 2008). Grootschalige surveys die het wonen in meerdere huishoudens kunnen achterhalen, zijn nodig om de Rijksregistergegevens aan te vullen.

Rijksregistergegevens laten enkel toe om de structuur van de huishoudens te bestuderen. Wie woont met wie samen?

Twee andere belangrijke aspecten van een huishouden komen hier niet aan bod: de interacties tussen de huishoudleden en de netwerken van huishoudleden met anderen van buiten het huishouden. Ondersteuning en uitwisseling van goederen kan ook in belangrijke mate gebeuren tussen personen die niet tot eenzelfde huishouden behoren. Zo kunnen in geval van een scheiding beide ouders deels de zorg voor de kinderen opnemen. Of, kinderen kunnen bijvoorbeeld mantelzorg verlenen aan hun ouders zonder op hetzelfde adres te wonen. De klassieke statistieken over huishoudens geven onvoldoende informatie over zulke netwerken. Dergelijke belangrijke, aanvullende informatie kan enkel via grootschalige surveys worden bekomen (Kytir, 2008).

8. Literatuur

- Avramov, D. (2002) *People, demography, and social exclusion*. Population Series N. 37. Council of Europe Publishing, Strasbourg
- Bartiaux, F., C. Wattelar (2002) *Algemene Volks- en Woningtelling op 1 maart 1991. Nuptialiteit*. NIS Monografie nr. 5A
- Bulckens, R., L. Humpers, S. Petit (2005) *Overzicht van de resultaten van de gezinsenquête juni 2005 aangevuld met de gegevens van het Gezinsdemografisch panel*, Antwerpen en Luik
- Cantillon, B., G. Verbist, V. De Maesschalck (2004) *De sociaal-economische positie van eenoudergezinnen*. OVER WERK Tijdschrift van het Steunpunt WAV 1-2/2004, 139-143
- Casey, B., A. Yamada (2002) *Getting older, getting poorer? A study of earnings, pensions, assets and living arrangements of older people in nine countries*. OECD Working Paper, no. 60
- CBS (2005) *Ruim 50 duizend homoparen*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Webmagazine, 14 november 2005
- Corijn, M. (1993) *Leefvormen in Vlaanderen*. Brussel. CBGS-Monografie, 2
- Corijn, M. (1995) *De overgang naar volwassenheid in Vlaanderen. Resultaten van het NEGO V-onderzoek*. Brussel. CBGS-Monografie, 1
- Corijn, M. (1999) *Echtscheiding in Vlaanderen*. *Bevolking en Gezin*, 28, 1, pp. 59-89
- Corijn, M. (2004) *Ongehuwd en gehuwd samenwonen in België. Feiten en opvattingen vanuit een sociaaldemografisch perspectief*. CBGS-Werkdocument, 8
- Corijn, M. (2005) *Huwen, uit de echt scheiden en hertrouwen in België en in het Vlaamse Gewest. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens*. CBGS-Werkdocument, 5
- Corijn, M. (2006) *Ongehuwd samenwonen in Vlaanderen anno 2003*. <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/index.html>
- Corijn, M. (2008) *Gezondheid en gezondheidsgedrag in het Vlaamse Gewest: verschillen naargelang het huishoudtype*. SVR-Rapport (forthcoming)
- Deboosere, P., S. Demarest, V. Lorant, P-J. Miermans, M-I. Portet, H. Van Oyen (2006) *Gezondheid en mantelzorg*. Sociaal-Economische Enquête 2001 Monografieën. FOD, Economie, 2006/1
- De Graaf, A. (2006) *Aantal alleenstaanden gestegen tot 2,5 miljoen*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Webmagazine, 2 oktober 2006
- De Koker, B. (2006) *Mantelzorg binnen het huishouden*. In: Jacobs, T., E. Lodewijckx (red.) *Grenzen aan mantelzorg. Sociaaldemografische hypothesen over de toekomst van de zorg*. CBGS-Publicaties. Garant. Pp. 115-142
- Elchardus, M., C. Rombauts, W. Smits (2007) *Hotel Mama. Residentiële afhankelijkheid in België, een toets van de destructuratiestelling en de zekerheidshypothese*. Paper voorgesteld op de Marktdag voor sociologie, Rotterdam, 31 mei 2007
- European Commission (2006) *The social situation in the European Union 2005-2006*. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities – Unit E.1, Eurostat – Unit F.3
- FOD Economie (2007) *Een op zeven Belgen is single. Profiel van de singles: Wie zijn ze? Hoe leven ze?* Nieuwsflits nr. 80, 13 februari 2007
- Geurts, K. (2006) *De arbeidsmarktpositie van alleenstaande ouders. Nieuwe bevindingen uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming*. Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming. Eindrapport WAV
- Grundy, E., M. Jital (2007) *Socio-demographic variations in moves to institutional care 1991-2001: a record linkage study from England and Wales*. *Age and Ageing*, 3, 2 pp. 74-81
- Jacobs, T., E. Lodewijckx (red.) (2006) *Grenzen aan mantelzorg. Sociaaldemografische hypothesen over de toekomst van de zorg*. CBGS-Publicaties. Garant. Pp. 225

- Kamerman, S., M. Neuman, J. Waldfogel, J. Brooks-Gunn (2003) *Social Policies, Family Types and Child Outcomes in Selected OECD Countries*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, nr 6, Paris
- Kytir, J. (2008) *What we know and what we don't know about families in the European statistical system*. Paper presented at the 35th CEIES Seminar "New family relationships and living arrangements – Demands for change in social statistics". Warsaw, 24-25 January 2008
- Lodewijckx, E. (1999) *Fertility and family surveys in countries of the ECE region. Standard country report. Belgium*. Economic Studies no. 10k. United Nations, New York and Geneva
- Lodewijckx, E. (2001) *Huishoudens in België. Een ontsluiting van Rijksregistergegevens*. Brussel. CBGS-Werkdocument, 4
- Lodewijckx, E. (2004a) *Alleenwonenden in België 1991-2003. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens*. CBGS-Werkdocument, 7
- Lodewijckx, E. (2004b) *75-plussers die samenwonen met hun kinderen, België 2000*. <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/index.html>
- Lodewijckx, E. (2004c) *75-plussers en de samenstelling van hun huishouden, België, 1990-2000*. *Bevolking en Gezin*, 33, 1, pp. 143-165
- Lodewijckx, E. (2005) *Kinderen en scheiding bij hun ouders in het Vlaamse Gewest. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens*. CBGS-Werkdocument, 2005/7
- Lodewijckx, E. (2006) *Veranderingen in de huishoudelijke samenstelling (1991-2004): implicaties voor de interne mantelzorg*. In: Jacobs, T., E. Lodewijckx (red.) *Grenzen aan mantelzorg. Sociaaldemografische hypothesen over de toekomst van de zorg*. CBGS-Publicaties. Garant. Pp. 167-188
- Lodewijckx, E., P. Deboosere (forthcoming) *Een andere classificatie van huishoudens*. SVR-Technisch rapport
- MIRA-T (2006) *Milieurapport Vlaanderen, Focusrapport*. Vlaamse Milieumaatschappij, 271 p.
- MIRA-T (2007) *Milieurapport Vlaanderen, Focusrapport*. Vlaamse Milieumaatschappij, 295 p.
- Neels, K. (2004) *Reproductive Strategies in Belgian Fertility, 1930-1990*. Doctoraatsthesis, VUB.
- Pauwels, G., J. Pickery (2007) *Wie participeert niet? Ongelijke deelname aan het maatschappelijke leven in verschillende domeinen*. SVR-Rapport, 2007/5
- Sociaal Cultureel Planbureau (2005) *De sociale staat van Nederland 2005*. SCP-publicatie 2005/14
- Surkyn, J. (1999) *LIPRO-huishoudensprojecties voor Vlaanderen (1991-2016)*. Steunpunt Demografie, Vrije Universiteit Brussel, Working paper nr. 1999-3
- Surkyn, J., D. Willaert, P. Deboosere (2008) *New household projections for the Flemish region in Belgium : 2006 – 2031 (2051)*. VUB en COViVe. Paper for the 35th CEIES Seminar "New family relationships and living arrangements – Demands for change in social statistics". Warsaw, 24-25 January 2008
- Toulemon, L. (2008) *Two home family situations of children and adults: observation and consequences for describing family patterns in France*. Paper for the 35th CEIES Seminar "New family relationships and living arrangements – Demands for change in social statistics". Warsaw, 24-25 January 2008
- Vanbrabant, A. (2004) *Portret van de geregistreeerde mantelzorgers*. In: Jacobs, Th. & E. Lodewijckx (red.) *Zicht op zorg. Studie van de mantelzorg in Vlaanderen in 2003*. Brussel: CBGS-Werkdocument, 11. pp. 127-159.
- Vanbrabant, A. & B. De Koker (2006) *Mantelzorg buiten het huishouden*. In: Jacobs, T., E. Lodewijckx (red.) *Grenzen aan mantelzorg. Sociaaldemografische hypothesen over de toekomst van de zorg*. CBGS-Publicaties. Garant. Pp. 143-165
- Vandenboer, L., K. Pauwels (2004) *Gezondheid en zelfredzaamheid*. In: Jacobs, T., L. Vanderleyden, L. Vandenboer (red.) *Op latere leeftijd. De leefsituatie van 55-plussers in Vlaanderen*. CBGS-Publicaties. Garant. Pp. 101-138

- Vanderleyden, L., L. Vanden Boer (2004) *Zorg en ondersteuning*. In: Jacobs, T., L. Vanderleyden, L. Vandenboer (red.) *Op latere leeftijd. De leefsituatie van 55-plussers in Vlaanderen*. CBGS-Publicaties. Garant. Pp. 139-180
- Vanderleyden L., L. Heylen (2007) Ouderen, hun sociale contacten en de beleving ervan: continuïteit of verandering? *Tijdschrift voor sociologie*, 28,1: 52-78
- van Hoorn, W.D. (2000) Alleen wonen: liever wel of liever niet. Over vrijers, twijfelaars, spijtoptanten en vrijgezellen. *Demos*, 16, 3, 17-20
- van Hoorn, W., M. van Huis, I. Keij, A. de Jong (2001) *Nog steeds liever samen*. In: Garssen, J., J. de Beer, P. Cuyvers, A. de Jong (red). *Samenleven. Nieuwe feiten over relaties en gezinnen*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg / Heerlen. Pp. 29-42
- Van Imhoff, E., N. Keilman (1991) *LIPRO 2.0: An application of a dynamic demographic projection model to household structure in the Netherlands*. Amsterdam, NIDI, CBGS, 23
- Vanneste, D., I. Thomas, L. Goossens (2007) *Woning en woonomgeving in België*. Sociaal-economische enquête 2001 monografieën. FOD Economie, 2007/2
- Van Peer, C. (red) (2007) *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. SVR-Studie, 2007/1
- Vincke, J., A. Dewaele, W. Van Den Berghe, N. Cox (2006). *Zzzip "Een statistisch onderzoek met oog op het verzamelen van basismateriaal over de doelgroep holebi's"*. In opdracht van Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap – Gelijke Kansen Vlaanderen. Universiteit Gent – Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA – U Hasselt).
- Vrind (2007) *Vlaamse Regionale Indicatoren*. Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Vrind (2008) *Vlaamse Regionale Indicatoren*. Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Werkgroep Indicatoren NAPIncl (2006) *Belgisch strategisch verslag inzake sociale bescherming en sociale inclusie*. Indicatoren ter ondersteuning het domein 'sociale insluiting' en het 'overkoepelend domein' van het Nationaal Rapport inzake strategieën voor sociale insluiting en sociale bescherming
- Willems, P. (2001) *Leeftijdsopbouw en geboortestroom*. <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/index.html>
- Willems, P. (2007) *Projecties van aantallen huishoudens naar huishoudgrootte voor de 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest. Twee scenario's voor de periode 2005-2025*. SVR-Technisch rapport, 2007/1

9. Lijst van de figuren

- Figuur 1. Leeftijdsofbouw naar geslacht. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 2. Mannen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 3. Vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 4. Groei van de bevolking, de particuliere huishoudens en de éénpersoonshuishoudens. Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 5. Aantal meerpersoons- en éénpersoonshuishoudens, de gemiddelde grootte van alle particuliere huishoudens en van de meerpersoonshuishoudens. Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 6. Huishoudens naar aantal huishoudleden (in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 7. Types van huishoudens (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 8. Huishoudens naar type, per aantal afhankelijke kinderen (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 9. Huishoudens naar aantal afhankelijke kinderen, per type (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 10. Huishoudens naar leeftijd van het jongste thuiswonende kind, per type (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 11. Huishoudens met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen, per type en aantal thuiswonende kinderen (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 12. Leefvormen van mannen en vrouwen naar leeftijd (in %). Vlaams Gewest, 2007
- Figuur 13. Kinderen (0 tot 19 jaar) naar type van huishouden (aantal en in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 14. Kinderen naar het geslacht van de alleenstaande ouder, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 15. Kinderen wonend in een tweoudergezin naar al dan niet gehuwd zijn van het paar, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 16. Kinderen wonend bij ouders en stiefouders, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 17. Aantal (stief)broers en (stief)zussen (<20 jaar) waarmee kinderen samenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 18. Leeftijd van de (stief)moeder en van de (stief)vader waarmee 0- tot 2-jarigen en 12- tot 14-jarigen samenwonen (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 19. Thuiswonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 20. Thuiswonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 21. Gehuwd en niet-gehuwd samenwonenden naar thuiswonende kinderen (aantal en in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 22. Met een partner samenwonende mannen en vrouwen naar het al dan niet gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 23. Niet-gehuwd samenwonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 24. Niet-gehuwd samenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007

- Figuur 25. Ongehuwde mannen en vrouwen die niet-gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 26. Gescheiden mannen en vrouwen die niet-gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 27. Verweduwde mannen en vrouwen die niet-gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 28. Gehuwde homo's en lesbiennes naar leeftijd (in %). Vlaams Gewest, 2007
- Figuur 29. Gehuwd en niet-gehuwd samenwonenden met thuiswonende kinderen en alleenstaande moeders en vaders, naar leeftijd van het jongste kind (aantal en in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 30. Met kinderen samenwonende mannen en vrouwen naar leeftijd van het jongste kind, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 31. Met kinderen samenwonende mannen en vrouwen naar partnerrelatie, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 32. Alleenstaande vaders en moeders, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 33. Niet-gehuwd samenwonende mannen en vrouwen met thuiswonende kinderen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 34. Niet-gehuwd samenwonende paren met afhankelijke kinderen naar burgerlijke staat van de partners, per leeftijdsgroep van de vrouw (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 35. Alleenstaande vaders en moeders naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 36. Alleenstaande vaders en moeders naar leeftijd van het jongste thuiswonende kind, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 37. Alleenstaande vaders en moeders naar aantal thuiswonende kinderen, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 38. Alleenstaande vaders en moeders naar inwonende personen, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 39. Met kinderen samenwonende oudere mannen en vrouwen naar het al dan niet inwonen bij hun kind, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 40. Mannen en vrouwen die inwonen bij hun zoon/ dochter naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 41. Alleenwonenden naar geslacht (aantal en in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 42. Alleenwonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 43. Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 44. Gescheiden mannen en vrouwen die alleenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 45. Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 46. Verweduwde mannen en vrouwen die alleenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 47. Collectief wonenden naar geslacht (aantal en in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 48. Collectief wonende mannen en vrouwen naar burgerlijke staat, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007

- Figuur 49. Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
- Figuur 50. Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, periode 1990-2007
- Figuur 51. Collectief wonende mannen en vrouwen, per burgerlijke staat en leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 2007
- Figuur 52. Leeftijdsopbouw naar geslacht. Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 53. Leefvorm van de kinderen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 54. Thuiswonende jongvolwassen mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 55. Met een partner samenwonende mannen en vrouwen naar het al dan niet gehuwd samenwonen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 56. Met kinderen samenwonende mannen en vrouwen naar partnerrelatie, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 57. Alleenstaande vaders en moeders, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 58. Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 59. Alleenwonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 60. Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep (in %). Vlaams Gewest, 2007 en 2021
- Figuur 61. Collectief wonende mannen en vrouwen, per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 2007 en 2021

10. Lijst van de tabellen

Tabel 1.	Particuliere huishoudens, naar type. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
Tabel 2.	Gemiddeld aantal afhankelijke kinderen en gemiddelde leeftijd van het jongste kind in huishoudens met afhankelijke kinderen, per type van huishouden. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
Tabel 3.	Huishoudens met jonge kinderen, naar aantal en leeftijd van de kinderen, per type. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
Tabel 4.	Huishoudens met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen, per aantal thuiswonende kinderen (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
Tabel 5.	Huishoudens naar type en personen naar huishoudtype (in %). Vlaams Gewest, 1990 en 2007
Tabel 6.	Gemiddeld aantal (stief)broers en (stief)zussen (<20 jaar) waarmee kinderen samenwonen, per type van huishouden en per leeftijdsgroep. Vlaams Gewest, 1990 en 2007
Tabel 7.	Alleenwonenden naar geslacht en leeftijd. Vlaams Gewest, 2007 en 2021
Tabel 8.	Collectief wonenden naar geslacht en leeftijd. Vlaams Gewest, 2007 en 2021
Tabel B1.	Huishoudens met thuiswonende kinderen, naar aantal en leeftijd van de kinderen. Vlaams Gewest, 1990 en 2007

**Tabel B1 Huishoudens met thuiswonende kinderen, naar aantal en leeftijd van de kinderen
Vlaams Gewest, 1990 en 2007**

	1990	2007	Verschil 1990-2007	
	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	Aantal x 1.000	%
Alle huishoudens (HH) met thuiswonende kinderen	1.051,5	1.023,3	-28,2	-2,7
HH met afhankelijke kinderen (0-19 jaar)	781,0	731,9	-49,1	-6,3
1 afhankelijk kind	357,3	313,9	-43,5	-12,2
1 afhankelijk kind & 0 kind >= 20 jaar	285,2	248,8	-36,4	-12,8
1 afhankelijk kind & 1 kind >= 20 jaar	53,6	50,5	-3,1	-5,7
1 afhankelijk kind & 2 kinderen >= 20 jaar	15,0	12,8	-2,3	-15,2
1 afhankelijk kind & 3+ kinderen >= 20 jaar	3,5	1,8	-1,7	-48,3
2 afhankelijke kinderen	300,8	297,5	-3,3	-1,1
2 afhankelijke kinderen & 0 kind >= 20 jaar	280,0	277,5	-2,6	-0,9
2 afhankelijke kinderen & 1 kind >= 20 jaar	15,8	15,9	0,1	0,5
2 afhankelijke kinderen & 2 kinderen >= 20 jaar	4,0	3,4	-0,6	-15,0
2 afhankelijke kinderen & 3+ kinderen >= 20 jaar	0,9	0,7	-0,2	-23,8
3+ afhankelijke kinderen	123,0	120,6	-2,4	-2,0
3+ afhankelijke kinderen & 0 kind >= 20 jaar	115,2	112,7	-2,5	-2,2
3+ afhankelijke kinderen & 1 kind >= 20 jaar	5,7	5,9	0,2	3,3
3+ afhankelijke kinderen & 2 kinderen >= 20 jaar	1,6	1,4	-0,2	-12,3
3+ afhankelijke kinderen & 3+ kinderen >= 20 jaar	0,5	0,6	0,1	15,8
HH met uitsluitend niet-afhankelijke kinderen (>=20 jaar)	270,5	291,4	20,9	7,7
HH met jongste kind 20-24 jaar	138,7	124,6	-14,1	-10,1
1 kind 20-24 jaar	111,8	98,4	-13,3	-11,9
1 kind 20-24 jaar & 0 kind >= 25 jaar	90,1	77,7	-12,4	-13,8
1 kind 20-24 jaar & 1 kind >= 25 jaar	18,3	18,8	0,5	2,9
1 kind 20-24 jaar & 2 kinderen >= 25 jaar	2,9	1,8	-1,1	-38,2
1 kind 20-24 jaar & 3+ kinderen >= 25 jaar	0,5	0,2	-0,3	-65,9
2 kinderen 20-24 jaar	24,1	24,4	0,3	1,2
2 kinderen 20-24 jaar & 0 kind >= 25 jaar	20,4	21,7	1,2	6,1
2 kinderen 20-24 jaar & 1 kind >= 25 jaar	3,1	2,5	-0,6	-18,8
2 kinderen 20-24 jaar & 2 kinderen >= 25 jaar	0,5	0,2	-0,3	-58,2
2 kinderen 20-24 jaar & 3+ kinderen >= 25 jaar	0,1	0,0	-0,1	-59,8
3+ kinderen 20-24 jaar	2,8	1,8	-1,0	-36,7
3+ kinderen 20-24 jaar & 0 kind >= 25 jaar	2,4	1,6	-0,8	-34,2
3+ kinderen 20-24 jaar & 1 kind >= 25 jaar	0,3	0,2	-0,2	-47,9
3+ kinderen 20-24 jaar & 2 kinderen >= 25 jaar	0,1	0,0	0,0	-71,0
3+ kinderen 20-24 jaar & 3+ kinderen >= 25 jaar	0,0	0,0	0,0	0,0
HH met jongste kind 25 jaar of ouder	131,8	166,7	35,0	26,5
1 kind >= 25 jaar	113,9	148,0	34,1	30,0
2 kinderen >= 25 jaar	15,5	17,1	1,6	10,7
3+ kinderen >= 25 jaar	2,4	1,6	-0,8	-32,2

